

T.C.
İSTANBUL UNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TURİZM İŞLETMECİLİĞİ ANABİLİM DALI

Yüksek Lisans Tezi

ULUSLARARASI TURİZMDE RUS TURİZMİNİN YERİ
VE TÜRK – RUS TURİZM İLİŞKİLERİNİN
DEĞERLENDİRİLMESİ

Hazırlayan: Oxana Mulyukova

Öğrenci Numarası: 2501030675

Tez Danışmanı:

Prof. Dr. Mithat Zeki Dinçer

İSTANBUL-2006

ÖZ

Rusya'nın serbest piyasa ekonomisine geçim süreci ile birlikte son yıllarda ortaya çıkan varlıklı Rus kesiminin tatillerini yurtdışında değerlendirmeye başlaması ve gittikleri ülkeler için yüksek tüketim talepleri ile önemli bir gelir kaynağı oluşturması, bu ülke vatandaşlarını sadece Türkiye açısından değil diğer ülkeler açısından da hedef kitle haline getirmiştir. Bu itibarla, söz konusu hedef kitleye yönelik olarak etkin bir tanıtım programı düzenleyerek, Rus vatandaşlarının tatillerini Türkiye'de değerlendirmeleri imkanının yaratılması halinde, kültürel ilişkilerin yanı sıra ticari ilişkilerde de önemli gelişmeler kaydedilebilmesi için imkan yaratılmış olacaktır.

Bu tez çalışmasının temel amacı, Rusya'nın iç ve dış turizm potansiyelini araştırarak, dış turizm hususunda Rus turistinin yeri ve Türkiye'ye olan bakış açısı incelendi. Çalışmamızda zengin doğal kaynakları ve büyük sanayi potansiyeli olan Rusya'nın Türkiye için yalnızca ticari ortak olarak kalmayıp, yakın gelecekte hem kültürel hem de turistik anlamda sıkı ilişkileri olan ve uzun dönem işbirliği sürdürebilecek, karşılıklı yararlar sağlayabilecek, iki ülke arası turizm sektöründe daha güçlü bir partnerlik için kanıt ve öneriler ile vurgu yapıldı.

ABSTARCT

As a result of Russia's entrance to free market economy, the fact that wealthy Russians' spending their holidays abroad and creating an important income resource with high consumption demands for countries they go, made its citizens a target audience not only for Turkey but also for other countries. It is stated that in condition of creating opportunities for Russian citizens to spend their holidays in Turkey by organizing an effective presentation program for the target audience, there would also appear opportunities to develop important commercial relationships as well as cultural relationships.

The aims of this thesis lie on potency of inner and outer tourism of Russia, what the place of Russian tourists on world tourism is, how Russian tourists' attitude is towards Turkish tourism. Russia with its natural wealth and potential power of industry is not only a trade partner of Turkey, but also claimant on strong, long term of cultural and tourist relations. All these facts and offers on this issue are shown in the context.

ÖNSÖZ

Bu tez çalışmasında; turizm sektörünün ekonomik önemi ve dinamikleri incelendi, Türk-Rus ilişkileri üzerinde durularak uluslararası turizm pazarında Rus turizminin yeri belirlenmeye çalışıldı. Öncelikle, Rusya hakkında genel bilgiler verilip, ikinci bölümden itibaren Rus turizm sektörünün yapısı ve özellikleri teorik ve pratik açıdan irdelendi. Üçüncü bölümde Türk - Rus arasındaki ekonomik ve kültürel bağlantılar göz önünde tutularak, Türkiye'yi ziyaret etmiş olan Rus turistlerinin Türkiye'ye bakış açısı ve beklentileri anket araştırmaları ile tespit etmeye çaba gösterildi.

Çalışma esnasında her çalışmada olduğu gibi bazı soyutlamalar yapmak zorunda kaldık. Turizm sektörünün kurum, işletme ve bireyi ilgilendirmesi ve sınırlarının çizilmesinin zor olması nedeniyle böyle bir yola başvurduk. Ayrıca çalışmada; turizm kelimesi, aksi belirtilmedikçe dış turizmi niteler şeklinde kullanılmıştır. Çünkü, SSCB'nin dağılması ve birçok verilerin yenilenmemesi nedeniyle iç turizme ait verilerin toplanması, bulunması ve değerlendirilmesinde bir çok zorluklarla karşılaşmaktadır. Bu zorluklar; dış turizme ait verilerde de bazı durumlarda ortaya çıkabilmektedir. Bunun yanı sıra Rus turizminin gelişimi ile ilgili bölümlerde başvurulan kaynakların Rusça olduğundan ve özel kelimeler, özel yer isimleri içerdiğinden orijinal halinde bırakılmıştır.

Çalışmanın sonunda bazı tespitlerde bulunarak, tüm dünyada yükselmekte olan turizm pazarında Rusya'nın Türkiye için avantajlı ve potansiyel bir ortak olduğunu saptamaya ve ileriye dönük bu iki ülke arasındaki turizm ilişkilerini geliştirmek amaçlı önerilere dikkat çekilmeye çalışılmıştır.

Tez çalışmam süresince her aşamada büyük yardımı dokunan değerli hocam sayın Prof. Dr. Mithat Zeki Dinçer'e desteklerinden dolayı teşekkür ederim ve beni yüreklendiren, destekleyen ve zamanını ayırtan değerli hocam Prof. Dr. Füsun İstanbullu Dinçer'e teşekkür ederim. Ayrıca, değerli arkadaşım Arş. Gör. N. Tefvik İzgi'ye sonsuz teşekkürlerimi iletmek isterim.

Bunların dışında tezin yazılmasında yardımlarını esirgemeyen tüm arkadaşlarıma ve her zaman desteğini arkamda hissettiğim aileme teşekkürlerimi arz ederim.

İÇİNDEKİLER

ÖZ.....	I
ABSTRACT	II
ÖNSÖZ	III
İÇİNDEKİLER.....	IV
TABLolar LİSTESİ.....	VIII
GRAFİKLER LİSTESİ.....	XI
KISALTMALAR	XII
GİRİŞ.....	1

1. RUSYA'NIN COĞRAFI YAPISI, İKLİMİ, TARİHİ VE EKONOMİK YAPISI HAKKINDA GENEL BİLGİLER

1.1 Rusya'nın Coğrafi, Tarihi, ve Ekonomik Yapısı Hakkında Genel Bilgiler.....	4
1.1.1 Rusya'nın Coğrafi Yapısı.....	4
1.1.2 Rusya'nın Sınır Komşuları.....	5
1.2 Rusya'nın İklimi.....	5
1.3 Rusya'nın Tarihi, Nüfusu, Yönetim Şekli.....	6
1.3.1 Rusya'nın Tarihi.....	6
1.3.1.1 Rusya'nın Yakın Tarihindeki Önemli Olaylar.....	8
1.3.2 Rusya'nın Nüfusu.....	9
1.3.2.1 Etnik Azınlıklar.....	10
1.3.3 Rusya'nın Yönetim Şekli.....	12
1.4 Rusya'nın Ekonomik Yapısı.....	14
1.4.1 Rusya Federasyonu Ekonomisine Toplu Bir Bakış	14
1.4.2 Genel Ekonomik Durum.....	17
1.4.3 Temel Ekonomik Göstergeler.....	19
1.4.3.1 Büyüme.....	19
1.4.3.2 Döviz Kuru.....	20

1.4.3.3 Enflasyon.....	21
1.4.3.4 Dış Borçlar.....	21
1.4.4 Özelleştirme.....	21
1.4.5 Başlıca Ekonomik Sektörler.....	23
1.4.5.1 Enerji ve Tabii Kaynaklar.....	23
1.4.5.2 Tarım.....	23
1.4.5.3 Sanayi.....	24
1.4.5.4 İnşaat.....	24
1.4.5.5 Perakendecilik.....	25
1.4.5.6 Turizm.....	26
1.4.5.7 Bankacılık ve Finans.....	27
1.4.5.8 Ulaştırma.....	28
1.4.5.9 Dış Ticaret.....	29
1.4.5.10 Yabancı Sermaye.....	30
1.4.6 Türkiye – Rus Federasyonu Ticari ve Ekonomik İlişkileri.....	32
1.4.6.1 İki Ülke Arasında Ekonomik ve Ticari Anlaşmalar.....	33
1.4.6.2 Ticaret	34
1.4.6.3 Bavul Ticareti.....	36
1.4.6.4 Türkiye – Rusya Yatırım İlişkileri.....	37
1.4.6.5 Müteahhitlik Hizmetleri.....	39
1.4.6.6 Türk Eximbank Kredileri.....	40
1.4.6.7 Turizm.....	40

2. RUSYA’DA TURİZMİN GELİŞİMİ, ÖZELLİKLERİ VE RUSYA’NIN ULUSLARARASI TURİZMDEKİ YERİ

2.1 Rusya'da Turizmin Gelişimi ve Özellikleri.....	42
2.1.1 Dünya'da Turizmin Gelişimi.....	42
2.1.2 Rusya’da Turizmin Oluşumu ve Şimdiki Durumu.....	43
2.1.2.1 Rusya’da Turizmin Oluşumu.....	43
2.1.2.2 1890 – 1917 yıllar arasında Rusya Turizmin Oluşumu.....	45
2.1.2.3 Devrim Sonrası Rusya Turizmi (SSCB).....	47

2.1.2.4 Geçiş Dönemi'nde (perehodny) Rus Turizminin Durumu.....	49
2.1.2.5 Rusya Turizminin Şimdiki Durumu	49
2.2. Rusya'nın Turizm Arzı	51
2.2.1 Doğal Kaynaklar ve Kültürel-Tarihi Cazibeler.....	51
2.2.1.1 Spor ve Alternatif Turizm.....	51
2.2.1.2 Dağcılık Turizmi.....	52
2.2.1.3 Akar Su Turizmi.....	52
2.2.1.4 Bisiklet Turizmi.....	53
2.2.1.5 Atçılık Turizmi.....	53
2.2.1.6 Av Turizmi.....	53
2.2.1.7 Kış Turizmi.....	54
2.2.1.8 Deniz ve Göl Turizmi.....	56
2.2.1.9 Festival Turizmi.....	56
2.2.1.10 Kültür Turizm.....	57
2.2.1.11 Sağlık Turizmi.....	58
2.2.1.12 Ticari Turizm.....	59
2.2.2 Ulaşım (Karayolları, Demiryolları, Havayolları ve Denizyolları).....	59
2.2.3 Tur Operatörleri.....	61
2.2.4 Restoranlar.....	63
2.2.5 Konaklama İşletmeleri.....	64
2.3 Rusya'nın Turizm Talebi.....	65
2.3.1 Rusya'ya Giriş Yapan Turistler.....	65
2.3.1.1 Rusya'ya Giriş Yapan Turistlerin Geldikleri Yer.....	66
2.3.1.2 Rusya'ya Giriş Yapan Turistlerin Kullandıkları Ulaşım Araçları...	66
2.3.1.3 Rusya'ya Gelen Turistlerin Ziyaret Amaçları.....	67
2.3.2 Rusya'dan Çıkış Yapan Vatandaşlar.....	67
2.3.2.1 Rus Turistin Profili.....	69
2.3.3 Rusya'da İç Turizm.....	70
2.4 Uluslararası Turizm Pazarında Rus Turizminin Yeri ve Büyüme Programı.....	71
2.4.1 Dünya Ekonomisinde Turizmin Yeri	71
2.4.2 Dünya Turizm Pazarında Rus Turizminin Yeri.....	72
2.4.3 2006 Yılı İçin Rusya Federasyonu Turizm Geliştirme Programı.....	74

3. TÜRK-RUS TURİZM İLİŞKİLERİNE DAİR YAPILAN ANKET ÇALIŞMALARI

3.1 Türk– Rus Turizm İlişkileri İle İlgili Yapılmış Olan Araştırmalar.....	78
3.1.1 Türkiye Cumhuriyeti ve Türkler Hakkındaki Görüş ve Bilgi Seviyeleri.....	78
3.1.2 Rusların Bakış Açısıyla Rusya ve Türkiye İlişkileri.....	83
3.1.3 Rus Vatandaşlarının 2006 Tatili İle İlgili Araştırma.....	85
3.2. 2006 Bahar Döneminde Moskova’da Yaşayan Rus Vatandaşlarına Yönelik Anket Çalışması.....	86
3.2.1 Araştırmanın Amacı ve Kapsamı.....	86
3.2.2 Araştırmanın Yöntemi ve Uygulanması.....	87
3.2.3 Araştırmanın Bulguları.....	88
3.2.3.1 Cinsiyet.....	88
3.2.3.2 Yaş Kriteri.....	89
3.2.3.3 Sosyal Statüsü.....	89
3.2.3.4 Gelir Düzeyi.....	90
3.2.3.5 Yıllık Yurtdışı Çıkış Sayısı.....	90
3.2.3.6 Tatil İçin Mevsim Tercihi.....	91
3.2.3.7 Türkiye’yi Ziyaret Edenler.....	91
3.2.3.8 Türkiye Hakkında Temel Bilgi Kaynakları.....	92
3.2.3.9 Organizasyon Şekli.....	93
3.2.3.10 Tatil Amacı.....	93
3.2.3.11 Rus Turistlerin Türkiye’de En Çok Gezdiği ve Tercih Ettiği Yerler	94
3.2.3.12 Tatil Süresi.....	94
3.2.3.13 En Çok Dikkat Çeken Seyahat Programları.....	95
3.2.3.14 Konaklama Şekli.....	96
3.2.3.15 Otelin Bulunduğu Yer.....	96
3.2.3.16 Kalınan Otelde Memnun Kalınan Yönler.....	97
3.2.3.17 Genel Olarak Hizmet Kalitesinin Değerlendirilmesi.....	97
3.2.3.18 Türkiye’de Tatil Sırasında En Çok Beğenilen Yönler.....	98
3.2.3.19 Tatil Sırasında Olumsuz Etkileyen Noktalar.....	98

3.2.3.20 Tatil Beklentileri.....	99
3.2.3.21 Türkiye'ye Bir Daha Ziyaret Etme Talebi.....	99
3.3 Anket Bulguların Genel Değerlendirilmesi.....	100
SONUÇ.....	103
KAYNAKÇA.....	107
EKLER.....	111
EK 1: Anket Soruları (Rusça).....	111
EK 2: Anket Soruları (Türkçe).....	115

TABLolar LİSTESİ

- Tablo 1:** Etnik Cumhuriyetlerdeki Yerli (I.) ve Rus (II.) Nüfus Oranları ile Şehirleşme
- Tablo 2:** Rusya Federasyonu İdaresi Olan Yönetim Birimleri
- Tablo 3:** Temel Ekonomik Göstergeler
- Tablo 4:** Makroekonomik Göstergeler 1992/98 -1999/2003
- Tablo 5:** En Zengin ve En Fakır Rusya'nın Bölgeleri
- Tablo 6:** Yeni Özelleştirilen Kurumların Sektörel Dağılımı
- Tablo 7:** 1995 Yılındaki Özel Sektöre Ait Sanayi Kuruluşları
- Tablo 8:** Dış Ticaret Özel Sektöre Ait Sanayi Kuruluşları
- Tablo 9:** Rusya Federasyonu'nun Dış Ticaretinde Başlıca Ürünler
- Tablo 10:** 2003 Yılında Rusya Pazarında En Çok Yatırım Yapan Ülkeler
- Tablo 11:** Yabancı Yatırımların Sektörel Dağılımı (2003)
- Tablo 12:** 1992 – 2004 Yılları Arasında Türkiye - Rusya Ticari İlişkileri
- Tablo 13:** Rusya'da Bulunan Tur Firmalarının Genel Veriler Tablosu
- Tablo 14:** 2000-2004 Yıllar Arasında Rusya'ya Giriş Yapan Turistlerin Geldikleri Yerlere Göre Sayısı
- Tablo 15:** Rusya'ya Giriş Yapan Turistlerin Kullandıkları Ulaşım Araçları
- Tablo 16:** Rusya'ya Gelen Turistlerin Geliş Nedenleri
- Tablo 17:** Rusya'dan Yurtdışına Çıkış Yapan Turistlerin Sayısı
- Tablo 18:** Rusya'nın 2005 - 2007 Yıllar İçin Turizm Perspektifi
- Tablo 19:** Rusların Türkiye Hakkındaki Görüşleri
- Tablo 20:** Günümüzdeki Türkiye - Rusya İlişkileri
- Tablo 21:** Türkiye Hakkındaki İfadeler I
- Tablo 22:** Türkiye Hakkındaki İfadeler II
- Tablo 23:** Cinsiyet
- Tablo 24:** Yaş
- Tablo 25:** Ankete katılanların Sosyal Statüsü
- Tablo 26:** Ankete Katılanların Gelir Düzeyi
- Tablo 27:** Ankete Katılanların Yıllık Yurtdışı Çıkış Sayısı
- Tablo 28:** Mevsim Seçeneği
- Tablo 29:** Türkiye'yi Ziyaret Edenlerin Oranı

Tablo 30: Ana Bilgi Kaynakları

Tablo 31: Organizasyon Şekli

Tablo 32: Tatil Amacı

Tablo 33: Tatil Süresince Ziyaret Edilen Bölgeler

Tablo 34: Ziyaret Süresi

Tablo 35: Turistlerin İlgisini Çeken Seyahat Programları

Tablo 36: Konaklama Şekli

Tablo 37: Otelin Yeri

Tablo 38: Otel Servisi

Tablo 39: Servis Kalitesinin Değerlendirilmesi

Tablo 40: Rus Turistlerin Beğendikleri Yönler

Tablo 41: Olumsuz Faktörler

Tablo 42: Tatil Beklentisi

Tablo 43: Gelecekte Türkiye'ye Geliş

GRAFİKLER LİSTESİ

- Grafik 1:** «Türkiye» Kelimesinin Çağrıştırdıkları
- Grafik 2:** Türkiye'nin Başkenti
- Grafik 3:** Türkiye Ziyareti
- Grafik 4:** Türkiye – Rusya İlişkileri
- Grafik 5:** Türkiye'nin Çağdaş Dünyada Yeri
- Grafik 6:** Ortak Noktaları
- Grafik 7:** Gelişim Açısı
- Grafik 8:** Yaşam Standardı
- Grafik 9:** Hukuk ve Düzen
- Grafik 10:** Dünyadaki Etkinliği
- Grafik 11:** Türkiye'nin Değerlendirilmesi
- Grafik 12:** 2006 Yılı Yaz Tatil İçin Planları

KISALTMALAR

AITS – Uluslararası Turizm Fuarları Organizatörü

BDT – Birleşmiş Devletler Topluluğu

DIE – Devlet İstatistik Enstitüsü

DTÖ – Dünya Ticaret Örgütü

FITCH – Uluslararası Rating_(İng) Araştırma Ajansı

GSYİH – Gayri safi Yurtiçi Hasıla

EIU - Economist Intelligence Unit

EBRD - European Bank for Reconstruction and Development (Avrupa İmar ve Kalkınma Bankası)

İTBGT – İşçi Turizm ve Turların Gönüllüler Topluluğu *SSCB* – Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği

IMF – International Monetary Fund (Uluslararası Para Fonu)

KOBİ – Küçük Orta Boy İşletmeler

KPRF – Rusya Federasyonu Komünist Partisi

MICE - Meeting Incentive Conference Events

MITT – International Tourism Exhibition of Moscow (Moskova Uluslararası Turizm Fuarı)

RF – Rusya Federasyonu

RSFSC – Rusya Sovyet Federatif Sosyalist Cumhuriyeti

RTM – Uydu TV Haber Kanalı

SKBÖ – Spor ve Kültür Birleşmiş Örgütü

TÜFE – Tüketici Fiyatları Endeksi

GİRİŞ

Sovyetler Birliđi'nin yıkılışı ile birlikte Rusya'da yaşanan zihinsel devrim sonucu Türkiye'nin dūřman olarak algılanmasının değişmeye başladığı sōylenebilir. Türkiye ile Rusya yakın komşu olmalarına rağmen farklı siyasi konumları ve sistemleri nedeniyle uzun sūre ikili ticaret imkanlarını yeterince dikkate almamışlardır. İki ūlke arasında karşılıklı işbirliği alanında ilk somut adımlar 1960'ların ikinci yarısında atılmış, ancak ekonomik ilişkilerde ancak 1980'lerde, ūzellikle 1984 yılında imzalanan Dođal Gaz Anlaşması'ndan sonra kayda değer ūlçölere ulaşılmış ve sonrasında ticarete bir patlama yaşanmıştır. Resmi rakamlara gōre Türkiye ile Rusya arasında yıllık 6 milyar ABD doları ūzerinde bir ticaret sōz konusudur. Gayri resmi rakamlarla, bavul ticareti ile birlikte ise iki ūlke arasındaki toplam ticaret hacminin yıllık 10 milyar ABD dolarına ulaştığı sōylenmektedir.

Rusya Federasyonu ile Türkiye arasındaki dış ticaret 1992-1997 dōneminde hızla artmış ve 1997'de toplam ticaret hacmi 4,23 milyar ABD dolarına çıkmıştır. Ancak 1998 yılında Rusya'da başlayan ekonomik kriz iki ūlke arasındaki dış ticareti de olumsuz etkilemiş, dış ticaret hacmi 1999 yılında 3.0 milyar ABD dolarına inmiştir. 2000 yılından itibaren dış ticarete yeni bir gelişme sūrecine girilmiş ve ticaret hacmi %52.6'lık artışla 4,5 milyar ABD dolarına ulaşmıştır. Ancak bu artışın būyūk ūlçūde Rusya'dan ithalata dayanması nedeniyle Türkiye'nin Rusya ile olan dış ticaretinden oluşan açığı 3,2 milyar ABD dolarına ulaşmıştır. 2001 yılı ticaret hacmi bir ūnceki yıla gōre biraz gerileyerek 4,4 milyar ABD doları olarak yaklaşık aynı seviyede gerçekteşmiştir. Türkiye aleyhine olan ticaret dengesi yūksek seviyelerde seyretmekle beraber nispeten azalmıştır.

2002 yılında da iki ūlke arasındaki ticaretin mevcut yapısını koruduđu gōrūlmektedir. İki komřu ūlke arasındaki dıř ticaret hacmi %15,1 artarak 5 milyar ABD dolarını ařarken dıř ticaret dengesindeki fark da Türkiye aleyhine 2.7 milyar ABD doları olarak gerçekteřmiřtir.

İki ūlke arasındaki ticarete Rus turistlerden Türkiye'nin sađladığı gelir de oldukça būyūktūr. 2005 yılında yaklařık 2 milyon Rus turist Türkiye'yi ziyaret etmiřtir. Bununla birlikte her iki ūlke arasında karřılıklı kūltūrel aktiviteler her geçen gūn artmakta; pop mūzik sanatçısı Tarkan, Rus gençlerin yođun ilgi gōsterdiđi bir sanatçı olurken, Kızıl Ordu korusu da İstanbul konserleri esnasında yođun bir dinleyici kitlesi çekebilmektedir.

Bunun dışında Türk şirketler ve sivil toplum örgütleri de Rusya'da önemli projeler gerçekleştirmekte ve her iki ülkenin devlet adamları karşılıklı ziyaretler yapmaktadırlar. Her geçen gün ziyaret ve anlaşma imzalama trafiği artmaktadır.

Son yıllarda Türkiye ile Rusya arasındaki turizm ilişkilerinde de önemli gelişmeler olmaktadır. Sovyetler Birliği'nin dağılmasının ardından Rusya'daki turizm sektörünün gelişmesine paralel olarak dış pasif turizme (outgoing) yönelik seyahatlerin de hızla arttığı görülmektedir. Turistik ziyaretlerde tercih edilen ülkelerin başında ise Türkiye gelmektedir.

Türkiye'deki ucuz fiyat ve kaliteli hizmetin yanı sıra, Türkiye'ye Rus turist akınına yönlendiren ve ağırlıklı olarak Moskova'da çalışan seyahat acenteleri ve tur operatörlerinin de etkili olduğunu unutmamak gerekir. Gayri resmi kaynaklara dayanarak Türk turizmcilerinin Rusya'daki genel turizm piyasasının %25'ini ellerinde tuttuğu tahmin edilmektedir. Bu sebepten dolayı Türkiye'de turizm sektöründe seyahat acenteleri arasında bir rekabet ortamı oluşmakta ve tur fiyatları giderek düşmektedir.

Türkiye, Ruslar için önemli bir tatil bölgesi haline gelmiştir. Rus turistlerin Türkiye'yi tercih etme sebepleri ise Türkiye'nin Rusya'ya yakın olması, tatil tesislerin kaliteli ve ucuz olması, Türkiye'nin doğal ve tarihi zenginliklerle dolu olması ve vize konusunda her hangi problemin yaşanmaması olarak sıralanabilir. Ayrıca Rus dili Türkiye'de Rusların tercih ettiği gezilecek yerlerin turizm işletmeleri tarafından yaygın olarak kullanılmaktadır.

“Economist” dergisinin yaptığı bir araştırmaya göre Rusya'nın outgoing pazarının 2007 yılında 29,7 milyon kişiye ulaşacağı görülmektedir. 2002'den bu yana Türkiye'nin bu pazardaki payı ortalama % 4 civarındadır ve her sene yaklaşık 950 bin Rus Türkiye'yi ziyaret etmiştir. 2006 yılında ise Türkiye'nin bu pazardaki payının % 7'ye yaklaşmış olacağı tahmin edilmektedir. Eğer Türkiye bu pazardaki payını korumaya devam ederse, 2007 yılında yaklaşık 2 milyon 200 bin Rus turist Türkiye'yi ziyaret edeceği tahmin edilmektedir. Türkiye turizm endüstrisinin bu pazardaki en büyük rakipleri, Yunanistan ve İspanya değil, Ukrayna ve Çin'dir. Ukrayna, bilindiği gibi eski Sovyetler Birliğinin bilinen bazı tatil merkezlerinin ve dinlenme tesislerinin bulunduğu bölgeleri içermektedir. Rusların çok iyi tanıdığı ve geniş turistik aktiviteler sunan bu Karadeniz ülkesi yılda 3 milyonun üzerinde Rus turisti ağırlamaktadır. Çin ise, 2001 yılı verileriyle Rusların outgoing turizm pazarında ikinci sıradadır.

Her yıl 1 milyonun üzerinde Rus ziyaretçinin sınır girişi yaptığı Finlandiya ve Litvanya ise turizm anlamında Türkiye'ye önemli rakipler değillerdir. Çünkü sınır girişlerindeki bu büyüklüklere rağmen geceleme yapan Rus sayısı düşük oranlardadır, ayrıca bu ülkelerin

turistik cazibeleri ve Türkiye'nin turizm arzı tamamen farklı kategorilerde yer almaktadır. Diğer Akdeniz bölgeler arasında İtalya, İspanya ve Fransa'nın 200 bin ile 300 bin arasında Rus turist çekebildikleri gözlenmektedir.

Ancak, bu ülkelere giden Rus turistlerin sayısı için önemli bir artıştan söz edilemez. Bu pazarda son yıllarda Hırvatistan ve Mısır'a da yöneliş gözlenmektedir.

Turizm, olumlu sosyal ve kültürel etkilerinin yanı sıra bölgeye ve ülkeye ekonomik katkısı ile öncelikle geliştirilmesi düşünülen sektörlerin başında gelmektedir. Dünyadaki hızlı değişime paralel olarak turizm anlayışının değişmesiyle kitle turizm hareketlerine olan ilgi azalırken, doğa ile bütünleşen, turistik faaliyetlere katılanların normal yaşantısının ve alışkanlıklarının dışında, yeni turistik gezilecek yerleri geliştirecek ve gelecek nesilleri düşünen, çevreye duyarlı bir turizm çeşidine olan ihtiyaç artmıştır. Bu nedenle Türkiye'de de alternatif turizm imkanlarının geliştirilmesi için yoğun çaba harcanmaktadır. Bu bağlamda yeni projelerle, Türkiye'de turizmin on iki aya yayılması, sadece yaz sezonunda deniz-kum-güneş olarak kısıtlanmaması ve bölgeler arasında dengenin kurulması amaçlanmaktadır.

Bu yeni turizm anlayışı, maksimum kar sağlamak isteyen kitle turizmi yerine, bireysel veya daha küçük gruplar halinde gelecek turistleri çekmeyi, turizm aktivitesini daha uzun bir alana yaymayı, farklı mekanlara yaygınlaştırmayı tercih etmektedir. Bu anlayışın turizm alanlarında, kısa bir zaman içerisinde çevreye büyük bir baskının yaratılmasını ve kalabalıklaşmayı da önleyecek nitelikte olduğu düşünülmektedir.

Son yıllarda turizmin deniz-kum-güneş içinde sıkışmaması için yayla turizmi, doğa yürüyüşü (trekking), yaban hayatının gözlemi, termal turizm, kış turizmi, akarsu turizmi (rafting), dağ turizmi (dağcılık), av turizmi, eko-turizm, yat turizmi, kültür turizmi, kongre turizmi, golf turizmi gibi turizm imkanlarıyla, Türkiye'de turizmin çeşitlendirilmesi dış aktif turizm için doğru bir yöntem olduğu ve Türkiye'ye gelecek Rus turistlerinin de sayısını arttırmaya etkili olacağı düşünülmektedir.

Bu çalışmada Türkiye'yi ziyaret eden Rus turistlerin özellikleri, Türkiye hakkında düşünceleri, yorumları, tatil beklentileri ve memnuniyetleri tespit edilerek; Rusya-Türkiye ilişkileri, istatistik bilgileri, geçmiş ve güncel değişimler, gelecekle ilgili tahminler ve turizm ile ilgili hedefler ele alınmıştır.

1. RUSYA'NIN COĞRAFI YAPISI, İKLİMİ, TARİHİ VE EKONOMİK YAPISI HAKKINDA GENEL BİLGİLER

1.1. Rusya'nın Coğrafi, Tarihi ve Ekonomik Yapısı Hakkında Genel Bilgiler

1.1.1 Rusya'nın Coğrafi Yapısı

Rusya, eski Doğu Prusya'dan geçen 20° Doğu boylamı ile Bering Boğazından geçen 170° Batı boylamı arasındaki topraklarda yer almaktadır. XVI. yüzyıldaki işgal ve savaşlarla sağlanan genişleme sürecinden evvel genişliği Moskova Duka'lığının sınırları ile ifade edilen Rusya'nın toprakları, günde ortalama 80 km²' lik bir genişleme hızıyla artarak Sovyetler Birliği döneminde 22,4 milyon km² 'ye ulaşmıştır. Rusya dünya üzerinde yaşanabilir karanın 1/6 'ini kaplar durumuna gelmiş ve doğudan batıya yaklaşık olarak 10 bin km'lik, kuzeyden güneye de 5 bin km'lik bir alana yayılmaktadır. Ülkenin doğusundan batısına on bir saate kadar çıkan yerel saat farkı vardır. Bunun yanı sıra, tarihte ilk sosyalist devletin yer aldığı ve batıda Norveç, Polonya, Çekoslovakya, Macaristan, Romanya; güneyde ise Türkiye, Afganistan, İran, Çin, Moğolistan, Kuzey Kore ile sınırı olan Sovyetler Birliği toprakları üç okyanus ve on iki deniz: Atlantik Okyanusu (Balkan, Kara, Azak Denizleri), Kuzey Buz Okyanusu (Barents, Ak, Karsk, Laptevler, Doğu-Sibirya, Çukotskoye Denizleri), Pasifik Okyanusu (Bering, Okhotsk, Japon Denizleri) tarafından çevrilenmekteydi. SSCB' nin devamı olan Rusya toprak kaybına uğramış olmasına rağmen, her ne kadar Sovyetler Birliği ile kıyasla hayli küçük olsa da, sahip olduğu 17 milyon km² yüzölçümü ile (bu rakam eski SSCB'nin sahip olduğu toprakların % 75.8' ine eşittir) dünyada hala en büyük devlet olarak sayılmaktadır. Bir başka deyişle, Rusya dünya üzerindeki karanın % 11' ine sahip olan bir ülkedir.¹

Rusya Federasyonu, 12 Aralık 1993 tarihinde yapılan ulusal oylamada kabul edilen yeni anayasasında yer alan resmi tanımına göre, ülkenin toplam toprağı içerisinde yer alan cumhuriyetler, bölgeler, özerk bölgeler, federatif statülü şehirler, iller ve özerk daireler gibi isimlerle sınıflandırılmış idari birimlerine ait topraklardan, iç sulardan, kara sulardan ve bunların üstündeki hava sahasından oluşmaktadır.

Rus toprakları üç büyük parçaya bölünmüştür. Bu parçalarından biri Ural dağlarından Batıya doğru uzanan Rusya'nın Avrupa kısmıdır. İkinci büyük bölge Sibirya bölgesidir.

¹ http://www.stradigma.com/turkce/agustos2003/makale_09.html

Sibirya bölgesi Ural Dağları'ndan okyanusa kadar uzanmaktadır ve Rusya'nın üçüncü büyük bölgesi de Uzak Doğu olarak bilinmektedir.

2.1.2 Rusya'nın Sınır Komşuları

Sınır Komşuları; Azerbaycan (284 km), Beyaz Rusya (959 km), Çin (3.645 km), Estonya (294 km), Finlandiya (1.313 km), Gürcistan (723 km), Kazakistan (6.846 km), Kuzey Kore (19 km), Litvanya (217 km), Letonya-Kaliningrad Bölgesi (227 km), Moğolistan (3.485 km), Norveç (196 km), Polonya-Kaliningrad Bölgesi (206 km) ve Ukrayna (1.576 km)'dir.²

1.2 Rusya'nın İklimi

Geniş bir yüzölçümü olan Rusya bir çok iklime sahiptir. Topraklarının büyük bir bölümünde kışları uzun ve soğuktur, yazlarında ise serin kıtasal iklim görülmektedir.

Rusya'nın güneyinde ve Orta Asya'da çoğunlukta yüksek dağların bulunmasından dolayı iç bölgelere ılık hava girememektedir. Bundan dolayı, buzla kaplı Kuzey Buz Denizi Rusya'nın kuzeyinin kış aylarında çok soğuk olmasına neden olmaktadır.

Atlas Okyanus'u da ülkenin batı kısmının iklimi etkilemektedir fakat bu etki hafiftir ve Balkan kıyılarında nemli hava olarak kendisini göstermektedir. Rusya'nın Avrupa kısmında yağış yıllık ortalaması 800 mm'ye kadar çıkmaktadır, Rusya'nın Güneyinde ise 400 mm'ye kadar azalmaktadır. Sibirya'da yağışların yıllık ortalaması oranı 500-800 mm civarında olup dağlık bölgelerde 1.000 mm'ye kadar ulaşmaktadır.

Sıcaklık açısından Sibirya en soğuk bölge olarak görülmekte ve bu bölgede bulunan Rusya'nın en soğuk olan Verhoyansk şehrinde Ocak ayındaki ortalama sıcaklığı -51°C civarında olup ve Şubat ayında -68°C kadar inmektedir. Arktik kıyılarında bu kadar çok eksiye inmeyen sıcaklık Kuzey Buz Denizi'nin etkisi altında olduğunda bazen -50°C' ye kadar varmaktadır.

² <http://www.usakgundem.com/makale.php?id=165>

Yazın Verhoyansk şehrinde Temmuz ayı ortalama sıcaklığı 13°C olmaktadır ve nadiren yaz sıcaklığı 37°C kadar çıkmaktadır.

Rusya'nın Avrupa kısmı karasal veya kıtasal iklimlere sahip olup Karadeniz kıyılarında yumuşak iklim görülmektedir. Rusya'nın başkenti Moskova'da Ocak ayındaki sıcaklık ortalama -16°C ve -9°C arasında ve Temmuz ayında ise 13°C ve 23°C arasındadır. Rusya genelinde ortalama yıllık sıcaklık -5.5°C olmaktadır.³

1.3 Rusya'nın Tarihi, Nüfusu ve Yönetim Şekli

1.3.1 Rusya'nın Tarihi

İlk bağımsız Slav devleti bugünkü Ukrayna toprakları üzerinde 862 yılında kurulmuştur. 12. Yüzyılda başkent Balkan denizi yolu üzerindeki Volga nehri kıyısındaki Novgorod şehrine taşınmıştır. Rus devletleri arasında birliğin sağlanması ile (1480 yıl), Tatar egemenliği sona ermiş ve sonrasında Rus Devletinin tarihi gelişimi iki yönde gerçekleşmiştir; bir taraftan kendisini Avrupa'nın bir parçası olarak sayarak güçlenmeye çalışırken, diğer taraftan da doğu ve güney yönlerinde imparatorluk emellerini gerçekleştirme çabaları başlamıştır. Rusya tarihi aynı zamanda bu devletin Avrupa ile ekonomi, kültür ve politika alanında giriştiği rekabetin de tekrarlanan izlerini taşımaktadır.

Rusya tarihindeki en önemli olaylardan birisi hiç kuşkusuz 18. yüzyılın başlarında tahta I.Petro'nun çıkmasıdır (Osmanlı tarihinde deli Petro olarak anılmaktadır). İki yılını Batı'da geçiren I.Petro, otokrasi ve kimi zaman da barbarca sayılabilecek kurallar ve uygulamalarla Rusya'yı batılılaştırmaya çalışmıştır. Güçlü bir ordunun kuruluşu I.Petro'nun batıdan getirdiği teknisyenler ve resmi görevliler sayesinde gerçekleşmiştir. Böylelikle, Rus Devleti Tüm Balkan kıyılarına egemen olmuş ve bir imparatorluk haline gelmiştir. Aynı zamanda St.Petersburg imparatorluğun yeni başkenti haline getirilmiştir. Bu yüzyıl boyunca yenilikler ve imparatorluğun genişleme politikası II.Katherine tarafından devam ettirilmiştir. Rusya kurumsal ve ekonomik açıdan batının gerisinde sayılsa da, 1812-13 yıllarında Napolyon'un yenilgiye uğratılmasından sonra askeri ve politik olarak tüm dünyaca tanınmıştır. Rusya 19. yüzyılda da feodal yapıya dayanan otokratik yönetim sistemini sürdürmeye devam etmiştir. Ancak 1860'lardan sonra şehirler

³ <http://tr.wikipedia.org/w/index.php?title=Rusya&action=edit§ion=1>

endüstri merkezlerine, köylüler o günlerde yeni kurulmakta olan sanayi dallarının işçilerine dönüşmüşlerdir.

1905 yılında Japonlar karşısında alınan yenilgi, Çar II.Nikola'yi kurumsal alanda birtakım reformları yapmak zorunda bırakmıştır; böylelikle bir parlamento (Duma) oluşturularak meşrutiyet sayılabilecek bir yönetim şekli kurulmuştur. 1905-1911 yılları arasında başbakan Petr Stolypin tarafından halkın ekonomik durumunun düzeltilmesi amacıyla bir dizi reform gerçekleştirilmek istenmiştir. Ancak Stolypin'in I. Dünya Savaşı sırasında bir suikasta kurban gitmesi sonucunda bu yenilik hareketleri istenilen sonuca ulaşamamıştır.

1917 Ekim Devrimi'nin sonucunda Lenin'in başkanlık ettiği Halk Komiserleri Konseyi, 1918 yılının Ocak ayında Rusya toprakları üzerinde “İşçilerin, Askerlerin ve Köylülerin” Sovyet Cumhuriyeti'nin kurulduğunu ilan etmiştir. Eski Sovyetler Birliği'nin 70 yıla aşkın merkezi planlamaya dayalı devlet sisteminin yıkılmasının nedenleri; ekonomik alanda yaşanan başarısızlıklar, verimliliğin düşmesi, üretimin gerilemesi, değişen dünyaya ve teknolojiye ayak uydurulamamasıdır. Sistemin çöküşünü hızlandıran bir başka neden de Doğu Avrupa ülkelerinde yaşanan gelişmeler olmuştur. Çok kısa bir zaman içerisinde Polonya, Macaristan, Romanya ve Bulgaristan'daki köklü siyasi ve ekonomik gelişmeler, Sovyetler Birliği'ndeki siyasi gelişmeleri hızlandırmıştır. Bu gelişmelerin sonucunda 20 Haziran 1990 tarihinde Rus Sovyet Federatif Sosyalist Cumhuriyeti Yüksek Sovyet'i tarafından Rusya'nın bağımsız bir ülke olduğu ilan edilmiştir. Diğer taraftan, 8 Aralık 1991 tarihinde Beyaz Rusya ve Ukrayna Devlet Başkanları bir anlaşma imzalayarak Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği (SSCB)'nin bütün hukuki ve siyasi varlığını sona erdirmişlerdir. Gürcistan, Letonya, Litvanya ve Estonya dışında kalan 11 bağımsız devlet, 21 Aralık 1991'de Alma Ata'da bir araya gelerek Bağımsız Devletler Topluluğu'nu (BDT) meydana getiren zirve toplantısını yapmışlardır. Bağımsız Devletler Topluluğu'na üye olan ülkeler: Azerbaycan, Ermenistan, Beyaz Rusya, Gürcistan, Kazakistan, Kırgızistan, Moldova, Rusya, Tacikistan, Türkmenistan, Özbekistan ve Ukrayna'dır. 1991 yılında oluşturulan BDT, kendi içinde ekonomik ve siyasi sorunlarla çeşitli kriz dönemleri geçirmektedir. Topluluk içerisinde birbiriyle savaşan ülkeler vardır. Ancak buna rağmen yeni oluşumlar da izlenmektedir. Örneğin; Kazakistan, Rusya ve Beyaz Rusya üç ülkeyi kapsayacak bir Gümrük Birliği oluşturma yönünde büyük adımlar atmışlar ve bir anlaşma

imzalayarak Gümrük Birliği'nin kurulmasını ve ticari engellerin kaldırılmasını, dış ticaret rejimlerinin bütünleştirilmesini kararlaştırmışlardır.

12 Aralık 1993'de yapılan seçimlerden sonra Rusya Federasyonu'nda partiler de siyasi hayata katılmıştır. Alt Meclis, yani DUMA 313 kişiden oluşan bir parlamentodur. Parlamento'da çeşitli partilere mensup kişiler ve bağımsızlar da yer almaktadırlar. Böylece idari bakımdan Rusya Federasyonu; illere, metropol şehirlere, özerk cumhuriyetlere, özerk bölgelere ve ulusal bölgelere kendi iç işlerine özgür birer parlamento kurma hakkını sağlamış ve faaliyete geçirmiştir.⁴

1.3.1.1 Rusya'nın Yakın Tarihindeki Önemli Olaylar

Mart 1985: Mikhail Gorbaçev Komünist Partisi'nin başına getirildi ve Rusya'nın ayrılmasına yol açacak reform hareketleri başladı.

Ağustos 1991: Komünist Parti radikal taraftarları Moskova'da bir darbe girişiminde bulundular. Bu durum Birliğin hızlı şekilde dağılmasına sebep oldu. Rusya ve diğer Sovyet Cumhuriyetleri bağımsızlıklarını ilan ettiler.

Ocak 1992: Hükümet piyasa ekonomisinin uygulamasını ve sağlama programını uygulamaya koydu;

Aralık 1992: Viktor Chernomyrdin Başbakan oldu;

Nisan 1993: Kongre ve Parlamento arasındaki tartışma sonucunda yapılmış olan referandum Başkan Boris Yeltsin'in istediği gibi sonuçlandı;

Ekim 1993: Yeltsin karşıtı hareket parlamento binasının kuşatılması ve askerlerce top ateşi sonucunda bastırıldı;

Aralık 1993: Rusya ilk serbest parlamento seçimlerini yaptı. Milliyetçiler ve Komünistler beklenenden fazla başarı sağladılar. Yeni yönetim yurt genelinde yapılan oylama sonucunda kabul edildi;

⁴ www.foreigntrade.gov.tr/DUNYA/RAPOR/RUSYA/RUSYA.HTM

Ekim 1994: Ruble'deki hareketler hükümeti ve Merkez Bankasını etkileyerek yeni parasal ve ekonomik politikaların gündeme gelmesine yol açtı;

Aralık 1994: Çeçen Cumhuriyeti'ndeki etnik hareketlere karşılık bir dizi askeri kampanya başlatıldı;

Aralık 1995 : Parlamento seçimleri yapıldı. CP ve müttefiki APR Devlet Duma'sında büyük bir çoğunluk kazandılar;

Haziran 1996: Devlet Başkanlığı ikinci tur oylamanın sonucunda Komünist rakibini geride bırakan Boris Yeltsin kazandı.⁵

1.3.2 Rusya'nın Nüfusu

Başlangıçta tek uluslu bir devlet olarak kurulmuş olan Rusya, XVI. yüzyıldan itibaren işgal ve savaşlar yoluyla başlattığı genişleme sürecinde Rus olmayan halkların zorla Rusya'ya dahil edilmesi ile beraber giderek çok uluslu bir devlet niteliğini kazanmaya başlamıştır. Zamanla artan bu çokulusluluk Sovyetler döneminde en üst noktaya ulaşmış 100'den fazla, kimisine göre ise en az 200 değişik etnik halkı kapsamıştır. 1985 yılının ilk yarısında istatistiksel verilere göre 276 milyon dolayında kişinin yaşadığı Sovyetler Birliği toplam nüfus bakımından dünyada yine ilk beşin içinde yer almaktadır.

Sovyetler Birliği'nin diğer 15 cumhuriyetinden biri olan Rusya Sovyet Federatif Sosyalist Cumhuriyeti RSFSR'nin toplam nüfusu 143,09 milyon kişi (1985 sayımına göre) iken, Sovyetler Birliği üyelerinin içinde bağımsızlığını en son kazanmış bulunan ve kendisinin SSCB'nin ardılı değil de 'devamı' olduğunu ileri süren Rusya Federasyonu'nun toplam nüfusu 148,1 milyon kişi (1996 itibarıyla) olmuştur. Nüfus gelişimini yıllar bazında incelediğimizde değişimi görmekteyiz. Nüfus : 143,7 milyon kişi (Ağustos 2004 itibarıyla) . Kentlerde yaşayanlar (%27), kırsal kesimde yaşayanlar (%73). Aynı şekilde incelemelerde de görülmektedir ki, nüfusun yapısı da değişiklikler göstermektedir. Nüfusun Kompozisyonu: 160 farklı etnik grubun yaşadığı Rusya Federasyonu'nda başlıca etnik gruplar; 116 milyon Rus, 5,6 milyon Tatar, 2,9 milyon Ukraynalı, 1,7 milyon Çuvaş, 1,6 milyon Başkirt, 1,4 milyon Çeçen, 1,2 milyon Beyazrus, 1,1 milyon

⁵ www.foreigntrade.gov.tr/DUNYA/RAPOR/RUSYA/RUSYA.HTM - 278k -

Moldavyalı, 1,1 milyon Ermeni, 0,7 milyon Udmurt, 0,6 milyon Azeri, 0,4 milyon Alman. Nüfusu 400 binin üzerinde olan diğer etnik gruplar: Avarlar, Kazaklar, Yahudiler (230 bin).⁶

Yaş Ortalaması (Yıllık):	Erkekler: 24	Kadınlar: 40
Ortalama Ömür (Yıllık):	Erkekler: 59,0	Kadınlar: 71,3

1.3.2.1 Etnik Azınlıklar

İlk dönemlerinde (yaklaşık XVI. yüzyıla kadar) göreceli olarak daha fazla etnik homojenlik gösteren Rusya, özellikle yayılmacı politikaları uygulamaya başlattığı XVI. yüzyıldan itibaren çok uluslu imparatorluk halini kazanmaya başlamıştır. Bu dönemden itibaren resmi tarihe göre başlangıçta bütün Rus halkların gönüllü olarak, (daha sonra bir takım değişikliklere uğrayan söz konusu bu resmi tarihin söylemine göre ise bir kısmı gönüllü bir kısmı ise işgal, yani zorla) dahil olmuşlar veya edilmişlerdir. Rusya'nın içinde hem olumlu, hem de olumsuz yönleri bulunduran böyle bir tarihsel gelişim ve kader tarafından bir araya getirilen bütün bu halklar ortak bir kaderi paylaşmaya başlamış veya paylaşmak durumunda kalmışlardır. Ancak kesin olanı şudur, bu halklara çoğu zaman danışılmamıştır, çünkü Tatar tarihçilerinden Dr. Ravil Fehrudinov'a göre “mutlu” ülkede (Rusya`da), özellikle 1552'den sonra herhangi bir halkın kaderini (bu işi başaramadığı için) kendisi değil de büyük abisi, yani büyük halkın (Rusların) kararlaştırması lazım diye düşünölmeye alışılmıştır.

Sovyetlerin dağılmasından önce SSCB'nin içinde yaşayan diğer milliyetler tarafından genel nüfus içinde sahip oldukları nüfus oranı bakımından eşitlenir durumuna gelmiş bulunan Ruslar, 1991'de meydana gelen parçalanmadan sonra (bu sefer Rusya ülkesinin içinde) yeniden çoğunluk durumunu elde etmiş olmaktadır.

⁶ www.rtibnet.com/contents.php?cid=25 - 37k

Tablo: 1 - Etnik Cumhuriyetlerdeki Yerli (I.) ve Rus (II.) Nüfus Oranları ile Şehirleşme

I. Yerli Nüfus Oranları	II. Rus Nüfusu Oranları	III. Şehirleşme Oranları
Dağıstan (%80,2)	Hakasya (%79,5)	Komi (%74,9)
Çuvaşistan (%67,8)	Karelya (%73,6)	Karelya (%73,9)
Tıva (%64,3)	Buryatya (%69,9)	Tataristan (%73,4)
Çeçenistan (%60)	Adıgeya (%68)	Hakasya (%71,1)
Adıgeya (%53,8)	Altay (%64)	K.Osetya (%69,9)
K.Osetya (%52,9)	Mordovya (%60,8)	Udmurtya (%69)
Tataristan (%48,5)	Udmurtya (%59)	Saha -Yakutistan (%65,5)
Kabardin-Balkarya (%48,2- Kabarda)	Komi (%57,7)	Başkortostan (%64,6)
Kalmukya (%45,3)	Saha-Yakutistan (%50,3)	Mariy El (%61,7)
Mariy El (%43,3)	Mariy El (%47,5)	Çuvaşistan (%59,8)
Yakut-Saha (%33,4)	Tataristan (%43,2)	Kabardin-Balkarya (%59,7)
Mordovya (%32,5)	Karaçay-Çerkezya (%42,4)	Buryatya (%59,4)
Karaçay-Çerkezya (%31,2 - Karaçay)	Başkortostan (%39,3)	Mordovya (%57,9)
Udmurtya (%31)	Kalmukya (%37,7)	Adıgeya (%53,8)
Altay (%31)	Tıva (%32,0)	Karaçay-Çerkezya (%47,5)
Buryatya (%24,0)	Kabardin-Balkarya (%31,9)	Tıva (%47,2)
Komi (%23,3)	K. Osetya (%30,3)	Dağıstan (%42,2)
Başkortostan (%21,9)	Çuvaşistan (%26,7)	Kalmukya (%37,7)
Hakasya (%11,1)	Çeçenistan (%20)	Altay (%26,3)
Karelya (%10)	Dağıstan (%9,2)	Çeçenistan (%20)
Karaçay-Çerkesya (%9,7 - Çerkez)		
Kabardin-Balkarya (%9,4 - Balkar)		

Kaynak: "Rusya Federasyonu Cumhuriyetlerinin Sosyoekonomik Profili", Uluslararası Mütteahhitler Birliği, Türkiye, Ankara: Ocak 1996.

Ruslar, ülke nüfusunun % 80'ni oluşturmakta olup Rusya'nın içinde yaşayan toplam nüfusları 110 milyondan fazladır. Rusya'nın dışında kalan ve böylece de azınlık statüsüne düşmek durumunda bırakılmış bulunan sayıları 25 milyon civarında olan etnik Ruslar veya Rusça konuşan nüfustan Rusya'ya doğru devamlı göçün varlığı da hesaba katıldığında, Rusya'nın içindeki etnik Rus nüfusunun daha da artacağını söylenebilmektedir.

Federasyon üyesi cumhuriyetlerin içinde Çeçenistan, Dağıstan, Kuzey Osetya, Çuvaşistan, Tıva, Kalmukya, Kabardin-Balkarya, Tataristan ve bu tabloda yer almayan İnguşetya'nın dışındaki cumhuriyetlerin halkları Rus nüfusuna nazaran azınlık durumundadır. Bunun dışında kendi bölgelerinde Ruslara nazaran çoğunluğu oluşturanlar: Komi-Permyak Otonom Dairesinde Komi-Permyaklar toplam nüfusun % 60'ını ve Aginski-Buryat Otonom Dairesinde yaşayan Buryatlar nüfusun içinde % 55'lik bir oranla çoğunluğu oluşturmaktadır. Bir başka deyişle, Rusya Federasyonu içindeki federe birimlerden tüm cumhuriyetleri bir araya toplarsak, yani toplam olarak 'yerli nüfus' %32'yi oluşturur iken, bu oran Otonom Dairelerde ise sadece % 10,5 tir.

Oysa bilindiği gibi, etnik olarak Rus olmayan milliyetlerin azınlık durumunda bulunmaları, ülkenin genelinde zaten kötü şartların altında giden hayatın içinde bu azınlığın varlık koşullarını daha da ağırlaştırmaktadır.

1.3.2 Rusya'nın Yönetim Şekli

Tarihte birçok kez yeniden yapılanmaya (perestroyka) sahne olmuş Rusya toprakları hep bugünkü karmaşık idari yapıyı teşkil etmemekteydi. Fakat bununla birlikte bugünkü Rusya'nın idari şeması, hukuken devamı sayılan eski SSCB'nin yönetsel paylaşımından hem sayıca, hem de şekil itibarıyla çok farklı değildir. Ayrıca burada daha derinlere girmeden yine bugünkü Rusya'ya dönersek şunu söyleyebiliriz: Rusya Federasyonu'nun idari yapısı yine de oldukça karmaşık bir tablo görünümündedir.

Tablo: 2 - Rusya Federasyonuna Bağlı Olan İdari Birimler

I. Cumhuriyetler :	
1.	Adıgeya Cumhuriyeti
2.	Altay Cumhuriyeti
3.	Başkortostan
4.	Buryatya Cumhuriyeti
5.	Dağıstan Cumhuriyeti
6.	İnguşetya Cumhuriyeti
7.	Kabardin-Balkar
8.	Kalmıkya Cumhuriyeti
9.	Karaçay-Çerkez
10.	Karelya Cumhuriyeti
11.	Komi Cumhuriyeti
12.	Mariy El
13.	Mordovya Cumhuriyeti
14.	Saha (Yakutistan)
15.	Kuzey Osetya
16.	Tataristan Cumhuriyeti
17.	Tıva Cumhuriyeti
18.	Umdurt Cumhuriyeti
19.	Hakasya Cumhuriyeti
20.	Çeçen Cumhuriyeti
21.	Çuvaş Cumhuriyeti - Çavaş Cumhuriyeti
II. İller :	
1.	Altay İli
2.	Krasnodar İli
3.	Krasnoyarsk İli

4. Primorski İli
5. Stavropolski İli
6. Habarovski İli
III. Bölgeler :
1. Amurski Bölgesi
2. Arhangelski Bölgesi;
3. Astrahanski Bölgesi;
4. Belgorodski Bölgesi;
5. Bryanski Bölgesi;
6. Vladimirski Bölgesi;
7. Volgogradski Bölgesi;
8. Vologodski Bölgesi;
9. Voronejski Bölgesi;
10. İvanovski Bölgesi;
11. İrkutski Bölgesi;
12. Kaliningradski Bölgesi;
13. Kalujski Bölgesi;
14. Kamçatski bölgesi;
15. Kemerovski Bölgesi;
16. Kirovski Bölgesi;
17. Kostromski Bölgesi;
18. Kurganski Bölgesi;
19. Kurski Bölgesi;
20. Leningradski Bölgesi;
21. Lipetski Bölgesi;
22. Magadanski Bölgesi;
23. Moskovski Bölgesi;
24. Murmanski Bölgesi;
25. Nijegorodski Bölgesi;
26. Novgorodski Bölgesi;
27. Novosibirski Bölgesi;
28. Omski Bölgesi;
29. Orenburgski Bölgesi;
30. Orlovski Bölgesi
31. Penzenski Bölgesi;
32. Permski Bölgesi;
33. Pskovski Bölgesi;
34. Rostovski Bölgesi;
35. Ryazanski Bölgesi;
36. Samarski Bölgesi;
37. Saratovski Bölgesi;
38. Sahalinski Bölgesi;
39. Sverdlovski Bölgesi;
40. Smolenski Bölgesi;
41. Tambovski Bölgesi;
42. Tverski Bölgesi;
43. Tomski bölgesi;

44. Tulski Bölgesi;
45. Tümenki Bölgesi;
46. Ulyanovski Bölgesi;
47. Çelyabinski Bölgesi;
48. Çitinski Bölgesi;
49. Yaroslavski Bölgesi
IV. Federal Önemdeki (Statülü) Şehirler :
1. Moskova;
2. St. – Petersburg
V. Otonom Bölge :
1. Yahudi Otonom Bölgesi
VI. Otonom Daireler :
1. Ağinski Buryat Otonom Dairesi;
2. Komi-Permyatski Otonom Dairesi;
3. Koryakski Otonom Dairesi;
4. Nenetski Otonom Dairesi;
5. Taymır (Dolgan-Nenetski) Otonom Dairesi;
6. Ust-Ordınski Buryat Otonom dairesi;
7. Hanti-Mansi Otonom Dairesi;
8. Çukotski Otonom Dairesi;
9. Evenk Otonom Dairesi;
10. Yamalo-Nenetski Otonom Dairesi.

Kaynak : Rus Federasyonu Devlet İstatistik Enstitüsü: 1993.

Nitekim, bir Federasyon olan Rusya'daki idari birimlerin sayısı ikisi federal öneme sahip olan şehirler (Rusya'nın başkenti Moskova ile Rusya'nın daha önceki başkenti St. Petersburg); (isimlerini toprakları üzerinde yaşayıp oraların yerlisi olduğu etnik halklardan alan) yirmi bir cumhuriyet, bir özerk bölge ; altı il ; on özerk daire ; ve kırk dokuz bölge olmak üzere toplam seksen dokuz bölgeden oluşmaktadır .

1.4 Rusya'nın Ekonomik Yapısı

1.4.1 Rusya Federasyonu Ekonomisine Toplu Bir bakış

Rusya Federasyonu SSCB zamanında ağır ve hantal ekonomik yapısına karşılık, gıda ürünleri konusunda kendi kendine yeterli, askeri araç ve gereçler başta olmak üzere sanayi ürünleri üretimi gerçekleştirebilen bir ülke durumundayken, 1991 yılında SSCB'nin

dağılmasından sonra, büyük ekonomik krizin yaşandığı 1998 yılına kadar ekonomisi sürekli küçülen bir ülke konumunda olmaktadır. Rusya'da yaşanan büyük ekonomik krizin ardından ihracatının %70-%75'lik bölümünü teşkil eden doğal gaz ve petrol gibi doğal kaynak ürünlerinin dünya piyasalarında değerlerinin artmasının da bir sonucu olarak, Rus ekonomisi büyüme içerisine girmiştir. Rusya Hükümeti tarafından uygulanan makro ekonomik politikalar neticesinde de Rusya ekonomisinin son 5 yılda ciddi bir toparlanma süreci içinde olduğu görülmektedir. 1999 yılından başlayarak, ülkede sağlanan reel gelir artışı, uluslararası likitideyi oluşturan altın/döviz rezervinin sürekli olarak artması ve dış borç ödemelerini takvimine uygun olarak gerçekleştirmesi neticesinde Uluslararası Değerlendirme Kuruluşu FITCH Rusya Federasyonu'nun kredi notunu Mayıs 2003'te "BB-"den "BB+"ya, Ekim 2003'te de yatırım değerlendirme notu "Ba2"den "Baa3" e yükseltmiştir.⁷

2003 yılı Rusya ekonomisi bakımından oldukça başarılı geçmiştir. Rusya'da yabancı sermaye yatırımlarının çoğalması, hammadde ve enerji kaynakların üretiminin ve ihracatının artırılması neticesinde 2003 yılında Rusya GSMH' sının önceki yıla göre %6,6 oranında büyümesi olmaktadır. 2003 yılında sanayi ürünleri üretimi %6,7 , ana sermaye yatırımları ise %11 oranında artış kaydetmiştir. Rusya Hükümetinin toplam iç ve dış borç stoku GSMH' nin %30'una kadar gerilemiş durumdadır. Yıl sonu itibarıyla altın/döviz rezervi 77,8 milyar ABD dolarına ulaşmıştır. 2004 yılında Rusya'nın toplam dış borcu GSMH' sının %20'ne eşit seviyede bulunmaktadır. Uluslararası değerlendirme kuruluşlarına göre, bir ülkenin yabancı yatırımlar açısından cazip sayılması için dış borç toplamının GSMH' sının %14'ni geçmemesi gerekmektedir. Rusya Maliye Bakanlığına göre, Rusya'nın dış borç yükü petrol fiyatları yüksekte kaldıkça önemli ölçüde azalmaktadır. Nitekim Rusya tarafından 2003 yılı içerisinde 17 milyar ABD doları tutarında dış borç ödemesi yapılmıştır.⁸

Dünya'da yaşanan ekonomik durgunluğun ve 11 Eylül sonrası Afganistan'a yapılmış müdahale sonrası ve 2003 yılında Irak'taki durumun Rus ekonomisine gözle görülür olumsuz bir etkisi olmamıştır. 2003 yılında Devlet Başkanı Vladimir Putin'in iktidara gelmesiyle birlikte başlatılmış olan ekonomik reformlara ara vermeden devam edilmiştir. Rusya 1999 yılından başlayarak art arda beşinci yıl ekonomik gelişmesini sürdürmektedir.

⁷ tr.wikipedia.org/wiki/Rusya_Federasyonu – 72k

⁸ http://tr.wikipedia.org/wiki/Rusya

2003 yılında Rusya Federasyonu Devlet Duması (Rusya Büyük Millet Meclisi) ekonomik reform konusunda rekor sayılabilecek sayıda yasal düzenlemeyi kabul ederek, yürürlüğe sokmuştur. Ancak, yasal düzenlemeleri istenilen düzeye kavuşturmak amacıyla daha bir çok yasal düzenleme yapılması ve anılan düzenlemelerin yürürlüğe girerek işlerlik kazanması için uzun süre gerekmektedir. 2003 yılı Aralık ayında yapılan Rusya Parlamentosu'nun alt kanadını oluşturan Duma milletvekili seçimlerinde Vladimir Putin tarafından desteklenen Birleşik Rusya Partisi büyük başarı elde etmiş ve bu partiye katılan bazı milletvekilleri ile Duma'da Rusya Anayasasını değiştirecek sandalye sayısına ulaşmış bulunmaktadır.

Rusya Federasyonu Hükümetinin hedeflenen ekonomik gelişme düzeyinin daha da artırılması veya en azından aynı seviyede tutulabilmesini sağlamak için ekonomik faaliyet alanlarının çeşitlendirilmesine önem vermekte, büyük ölçüde doğal ve enerji kaynaklarına dayalı ekonominin diğer sanayi kolları tarafından da desteklenmesini sağlamak amacıyla üretim faaliyetinde bulunan kuruluşları desteklemeyi hedeflemektedir.

2003 yılı, ekonomik krizin yaşandığı 1998 yılından sonra arka arkaya ekonomik gelişmenin sürdüğü beşinci yıl olmuştur. Rusya'nın ihracat gelirinin yaklaşık olarak % 75'i doğal kaynak ihracatından elde edilmiştir. Rusya Hükümeti ekonomik faaliyet alanlarını çeşitlendirmek amacıyla 2003 yılında da sürdürülen mevzuat değişikliklerine devam etme arzusu içerisinde olduğu görülmüştür. Ancak, ekonomilerin istikrarlı bir şekilde gelişmelerini sağlayan en büyük faktörler arasında olan bankacılık ve mali mevzuatlarını istenilen düzeye çıkaramamış olması ve ihracat gelirinin çok büyük bir kısmının hala doğal kaynak ihracatından elde ediliyor olması ekonomisinin önündeki en büyük engel olmaya devam etmektedir.

Rusya ekonomisinde 2003 yılında yaşanan iyileşmeye rağmen Rus ekonomisinin petrol fiyatlarına bağımlılığının artması nedeniyle Rus ekonomisinin geleceğinin belirsizliği devam etmektedir. 13 Temmuz 2006 Londra piyasasında Brent ham petrolünün varil başına fiyatı yeniden rekor kırarak 78 ABD dolarının üzerine çıkmıştır.⁹ Temmuz ayında 78.40 ABD dolarına kadar çıkan petrol fiyatları ağustos ayında varil fiyatı 71 ABD dolarının da altına inmiştir. ABD petrolü 17 Ağustos 2006 tarihinde 70.70 dolardan işlem görmüştür.¹⁰

⁹ http://www.bbc.co.uk/turkish/news/story/2006/07/060714_petrol-record.shtml

¹⁰ http://www.cnnturk.com/DUNYA/haber_detay.asp?PID=319&haberID=218854

2003 yılı Rus ekonomisini incelediğimizde, Rusya Federasyonu'nda sanayi ürünleri üretimimin 2002 yılına göre %6,7 oranında artmış olduğu görülmektedir. 2002 yılındaki üretim artışı %4,6 olarak gerçekleştirilmişti.

2003 yılında Rusya'da iç piyasada yapılan en büyük on ticari işlemin hepsinin ham madde sektöründe gerçekleştirildiği görülmektedir. Yine de aynı şekilde Rusya'nın yabancı ülkelerle gerçekleştirmiş olduğu ticari işlemin ilk beşi ham madde sektöründe gerçekleşmiştir. Rusya Federasyonu'nun 2003 yılında ham madde kaynakları dışındaki en büyük ihracat kalemlerini, tarım ürünleri ile askeri silah ve teçhizatın oluşturduğu görülmektedir.

1.4.2 Genel Ekonomik Durum

Rusya'nın son dönemdeki genel ekonomik durumu aşağıdaki tablodan izlenebilir.¹¹

Tablo: 3 - Temel Ekonomik Göstergeler.

GÖSTERGELER	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004
GSYİH (milyar \$)	271.0	195.9	259.7	309.9	346.6	432.9	555.5
GSYİH (büyüme, %)	-5.3	6.3	10.0	5.0	4.3	7.3	6.7
Sınai Üretim (büyüme, %)	-5.2	11.0	11.9	4.9	3.7	7.0	5.1
Enflasyon (TÜFE, ort., %)	27.7	85.7	20.8	21.6	15.8	13.7	10.8
ihracat (milyar \$)	74.4	75.5	105.0	101.9	107.2	135.9	170.0
ithalat (milyar \$)	58.0	39.5	44.9	53.8	61.0	75.4	101.2
Döviz Kuru (ort.,Ruble:ABD doları)	9.71	24.62	28.13	29.17	31.34	30.69	28.97

Kaynak: EIU, Goskomstat, Intellinews: 2005.

Rus ekonomisi, 2004 yılında %6.7'lik bir büyüme oranına ulaşarak oldukça yüksek bir performans sergilemiş ve böylelikle 1998 yılında meydana gelen mali krizden bu yana her yıl güçlü bir büyüme gerçekleştirmiş olan ekonomi, son beş yıl içinde %6.4'lük ortalama GSYİH artışı yakalanmıştır. Ruble istikrar kazanmış, yabancı sermaye girişi tekrar hareketlenmiştir. Özellikle enerji alanında milyar ABD dolarıyla ifade edilen yatırımlar söz konusudur.

¹¹ <http://www.adana-to.org.tr/TR/UlkeRaporlari/Raporlar/RU.pdf>

2000'li yıllardaki gelişmeye rağmen, Rus ekonomisinin petrol, doğalgaz ve madenlere bağımlı olduğunu ve büyümenin ağırlıklı olarak bu sektörlerde geliştiğini; yerli ve yabancı yatırımların ise hız kazanmış olmalarına rağmen halen istenen düzeye ulaşamadığını söylenmektedir.

Ekonominin mevcut yapısı önemli bir zayıflık olarak ortaya çıkmaktadır. Petrol ve doğal gaz ihracatına olan bağımlılık nedeniyle bu kalemlerin dünya piyasalarındaki fiyatlarında oluşan dalgalanmalar, Rus ekonomisini doğrudan etkilemektedir. Fiyatlar yükseldikçe ekonomideki büyüme hızlanmakta, fiyat düşüşlerinde ise ekonomi daralmaktadır.

Bununla birlikte Rus hükümeti, ekonominin enerji dışındaki alanlarının geliştirilmesine önem vermektedir. 2002 yılının ilk yarısında % 2.5 olan yatırımlardaki büyümesi, 2003 yılında % 12.9'a ulaşmıştır. 2004 yılı için ise % 11'lik bir artış öngörülmektedir. Enerji sektörünün ekonomik büyüme içerisindeki payı aynı dönemde % 45'ten %20'ye indiğini görülmektedir.

Tablo: 4 – Rusya'nın Makroekonomik Göstergeleri 1992/98 -1999/2003*¹²

	1992/98	1999/2003
GSYİH Büyümesi (% ,kumulatif)	-39.5	35.6
GSYİH Büyümesi (%)	-6.8	6.3
Sınai üretim (% ,kumulatif)	-50.0	43.7
Sınai üretim (% ,toplam)	-9.1	7.6
Sabit yatırımlar (% ,kumulatif)	-76.8	48.3
Sabit yatırımlar (%)	-17.7	8.3
Enflasyon (% ,toplam)	445.4	153.0
Ortalama federal bütçe dengesi (%/GSYİH)	-8.1	1.4
Ortalama cari hesap dengesi (%/GSYİH)	1.6	11.8

Kaynaklar: Devlet istatistik Komitesi, Rusya Federasyonu Merkez Bankası: 2004 yıllın verileri.

*İki tarih arasındaki değişim oranını ifade etmektedir.

Yukarıdaki tablodan da görüldüğü gibi 1998'deki kriz sonrası gerçekleştirilen reformlar sayesinde Rus ekonomisinde olumlu bir trend yakalanmıştır. 2004 yılında Rus

¹² <http://www.adana-to.org.tr/TR/UlkeRaporlari/Raporlar/RU.pdf>

ekonomisi 65 milyar ABD dolarlık döviz rezervleri ve cari işlemler dengesindeki fazlası ile yeni bir mali krize karşı hazırlıklı durumdadır. Döviz kuru rejiminin esnek hale getirilmesi de dış şoklara karşı bir koruma oluşturulmaktadır.

Tablo: 5 - Rusya'nın En Zengin ve En Fakir Bölgeleri

En zengin 10 bölge (kişi başına düşen GSYİH)		En fakir 10 bölge (kişi başına düşen GSYİH)	
1. Tümen	\$8,981	1. İnguşetya	\$ 253
2. Moskova Kenti	\$6,603	2. Dağistan	\$ 525
3. Çukotka	\$5,093	3. Adige	\$ 534
4. Yakutistan	\$4,568	4. Tıva	\$ 585
5. Magadan	\$3,322	5. Karaçay-Çerkesya	\$ 652
6. Sakhalin	\$3,245	6. Mari-El	\$ 751
7. Komi	\$3,102	7. Kuzey Osetya	\$ 768
8. Murmansk	\$2,519	8. İvanov	\$ 792
9. Şamara	\$2,394	9. Penza	\$ 887
10. Krasnoyarsk	\$2,388	10. Bryansk	\$888

Kaynak: www.deik.org.tr/bultenler/Rusya-Ekim2005.pdf: 2005.

Rus ekonomisini değerlendirirken bölgesel farklılıklar üzerinde durmak da gereklidir. Aton Yatırım Bankası'nın hazırladığı bir araştırmaya göre 1998'deki mali krizden bu yana Rus ekonomisi her yıl büyüme kaydetmiş olsa da ülkenin zengin ve fakir bölgeleri arasındaki uçurum da gittikçe açılmaktadır. Moskova kenti ile Batı Sibirya'daki petrol zengini Tümen Bölgesi, Rusya'nın toplam nüfusunun onda birini sınırları içerisinde barındırmalarına rağmen toplam GSYİH' nin üçte birine karşılık gelmektedir. Rusya'nın tüm GSYİH' sinin yarısı 6 bölge tarafından üretilmektedir.

1.4.3 Temel Ekonomik Göstergeler

Temel ekonomik göstergelerin incelenmesiyle ekonominin içinde bulunduğu durum daha detaylı analiz edilebilmektedir.

1.4.3.1 Büyüme

2003 yılında % 7.3 oranında büyümüş olan Rus ekonomisi, 2004 yılında ise % 6.7'lik bir GSYİH artışı kaydedilmektedir. Son yıllardaki gerçekleştirilmiş olan bu yüksek büyüme oranları büyük ölçüde Rusya'nın başlıca ihrac ürünleri olan enerji kaynakları ve metallerin dünya piyasalarındaki fiyatlarının yüksek seviyelerde seyretmiş olmasına bağlıdır. Bir örnek verilecek olursa, Brent petrolünün varil başına

ortalama fiyatı 2001 yılında 24.5 ABD doları iken, 2002'de 25 ABD doları, 2003'de ise 28.6 ABD dolarına yükselmiş, 2004 yılında ise 50 ABD dolarının üstünü gördükten sonra yılı 42.87 ABD dolarından kapatılmıştır. 2006 yılı Temmuz-Ağustos aylarında Brent Petrollerinin varil başına ortalama fiyatı 78.40 ABD doları olmuş fakat Ağustos ortalarında ABD petrollerinin varil başına ortalama fiyatı 70.70 ABD doları gerilemiştir. Fiyatların yanı sıra, Rusya'nın ihracat hacmi de yıl içerisinde artış gösterilmektedir.

Bununla birlikte, bu büyüme sürdürülebilir olarak görülmemektedir. Maliye Bakanı Aleksey Kudrin, 11 Aralık 2004 tarihinde yaptığı bir açıklamada "son beş yıl içerisinde daha önce görülmemiş bir büyüme gerçekleştirildiğini, ancak bunun önümüzdeki beş yılda sürdürülmesinin mümkün olmadığını" ifade etmiştir. Bu durumun en büyük sebebi ise, sürdürülebilirlik için gerekli olan yapısal reformların henüz tam olarak gerçekleştirilmemiş olmasıdır.

2004 yılında büyümenin yavaşlamasının başlıca sebepleri olarak ihracat ve sabit yatırımlardaki artışın yavaşlaması ve «Yukos» olayıyla genel olarak siyasi durumun yabancı sermaye için olumsuz bir ortam yaratması gösterilmektedir. 2005 yılı için de GSYİH artışının yavaşlaması öngörülmektedir ve Ekonomik Kalkınma ve Ticaret Bakanlığı da 2005 yılı için yapılmış olan % 6.3'lük büyüme tahminini % 5.8'e indirmiş durumdadır.¹³

1.4.3.2 Döviz Kuru

Rusya Federasyonu Merkez Bankası'nın açıklamış olduğu rakamlara göre Rus rublesi 2004 yılının ilk 10 aylık döneminde ABD doları karşısında reel olarak % 5.6 oranında değer kazanmıştır. Ülkeye sıcak para girişinin devam etmesi, yıllık enflasyon oranının % 10'un üzerinde seyretmesi ve Euro'nun ABD doları karşısında gücünü koruması nedeniyle ruble'nin ABD doları karşısında değer kazanmaya devam etmesi öngörülmektedir.¹⁴ Ekonomik Kalkınma ve Ticaret Bakanı German Grefin yapmış olduğu açıklamaya göre Ocak 2007 yılından itibaren döviz işlemlerinin zerindeki tüm kısıtlamalar kaldırılacak ve Rus rublesi konvertibil (dönüştürülebilir) hale getirilecektir.

¹³ www.adana-to.org.tr/TR/UlkeRaporlari/Raporlar/RU.pdf

¹⁴ www.dtmos.ru/pic/files_14/file_18.pdf

1.4.3.3 Enflasyon

Bazı ürünlerin fiyatlarına yapılan zamlar ve maaş artışlarının etkisi, enflasyon oranlarını etkilemektedir. Cari işlemler açığı, enflasyon uzmanların baskının başlıca sebebidir.

Rusya Federasyonu Merkez Bankası, dezenflasyon sürecini korumak niyetinde olsa bile Devlet Başkanı Vladimir Putin, enflasyon yönetimine dikkat edilmesi ve enflasyonu düşürmek uğruna ekonomiğin büyümesine zarar verilmemesi gerektiğini savunmaktadır.

1.4.3.4 Dış Borçlar

Rusya Federasyonu Maliye Bakanlığı'nın açıklamış olduğu rakamlara göre 2003 yılı itibariyle Rusya'nın toplam 144.9 milyar ABD dolarlık borçlarının 123.5 milyar ABD doları dış borçlardır. Bu rakamın üç yıl içerisinde 113.3 milyar ABD dolarına indirilmesi hedeflenmektedir. 2000 yılında dış borçların GSYİH' ye oranı % 89 iken, bu oran 2003 yılında % 36.2'ye kadar gerilemiştir. İç borçların dahil edilmesiyle bu oran % 45'i bulmaktadır. Bununla birlikte Rusya'nın döviz rezervleri 2004 yılı boyunca % 56'lık bir artış kaydederek 12.6 milyar ABD doları seviyesine ulaşmıştır. 2004 yılında Rusya Federasyonu, dünyadaki en büyük altıncı döviz rezervlerine sahip olan bir ülke olarak gösterilmektedir.¹⁵

1.4.4 Özelleştirme

1995 yılının sonu itibariyle, 10.000 tanesi 1995 yılında olmak üzere tam 122.000 adet kurum özelleştirilmiş durumdadır. 1995 yılı boyunca özelleştirme hareketi , 1994 yılındaki payı olan %26,9'dan 1995'te %20,5'e düşen sanayi sektöründen ticaret ve hizmetler sektörüne kaydırılmıştır. Üçüncü çeyreğin sonu itibariyle toplam ürün hasılasının %88'ini üreten ve toplam istihdamın %79'unu sağlayan sanayi kuruluşlarının %77'si özelleştirilmiştir. Tablo 7'den de görüldüğü gibi komünist sistemin en önemli sanayisini oluşturan demir madeni işleme sanayi devletin mülkiyetinden ayrılmıştır ve sanayi üretiminin ortalama %88'i özel sektör tarafından sağlanırken, mühendislik sektörü

¹⁵ www.adana-to.org.tr/TR/UlkeRaporlari/Raporlar/RU.pdf

üretiminin %79'u özel sektör tarafından sağlanması bakımından en az özelleştirmeye uğrayan sektör konumunda olduğu görülmektedir. ¹⁶

Özelleştirme mikro ekonomik seviyede yeni yapılanmasına rağmen, genel ekonominin üzerinde pozitif bir etki yaratmıştır. Özelleştirmenin en büyük başarısı kurumların başında bulunan yöneticilerin politik etki altında kalmayarak üretim kararlarını pazardaki dengeler doğrultusunda almak yoluyla depolitize (siyasallaşmama) olmalarıdır. Aynı zamanda bu yolla pazar ekonomisinin uygulanmasını kolaylaştıracak olan yeni bir mülkiyet sahibi sınıfın doğmasına yol açmasıdır. Birçok mülkiyet kurumların yöneticilerin ellerine geçmesine rağmen büyük özelleştirme programı çerçevesindeki mülkiyet şirketlerin hisseleri ve karşılıklı fonlar sayesinde yaklaşık 40 milyon Rus vatandaşa dağıtılmış durumdadır. Bu yeni havanın daha kapsamlı bir ticaret mevzuatına ve kurumsal reformlara yol açacağını beklenmektedir.

Tablo: 6 - Yeni Özelleştirilen Kurumların Sektörel Dağılımı, (%):

Sektör	1994	1995
Tarım	3,0	1,8
Sanayi	26,9	20,5
İnşaat	11,0	9,3
Ulaşım ve Telekom	5,4	3,0
Ticaret	28,8	32,2
Gıda	5,4	5,8
Tüketici Hizmetleri	12,3	12,2
Diğer	7,2	15,2
Toplam	100,0	100,0

Kaynak: www.foreigntrade.gov.tr/DUNYA/RAPOR/RUSYA/RUSYA.HTM: 2005.

Tablo: 7 - 1995 Yılındaki Özel Sektöre Ait Sanayi Kuruluşları

Sektörler	Özelleştirilen Kurumların Sayısı	Toplam İçindeki Payı (%) Olarak	Sektör Üretimi İçindeki Payı (%)
Toplam Sanayi	17.935	77,2	88,3
Elektrik	233	70,0	85,3
Yakıt Sanayi	353	76,7	94,4
Demir Madeni	236	91,1	99,6
Demir Dışı Metalürji	324	86,3	95,1
Mühendislik	4.379	74,3	79,1
Kimya ve Petrokimya Sanayi	529	83,4	88,2
Ağaç ve Kağıt Sanayi	2.257	75,4	88,4
İnşaat Malzemeleri	1.951	81,5	80,1
Hafif Sanayi	2.054	81,5	88,7
Gıda Sanayi	04.679	81,4	89,0

Kaynak: www.foreigntrade.gov.tr/DUNYA/RAPOR/RUSYA/RUSYA.HTM): 2005.

¹⁶ www.foreigntrade.gov.tr/DUNYA/RAPOR/RUSYA/RUSYA.HTM - 278k -

1.4.5 Başlıca Ekonomik Sektörler

Başlıca ekonomik sektörlerin analizi ekonomik değerlendirmelerin yapılabilmesi önemlidir.

1.4.5.1 Enerji ve Tabii Kaynaklar

Rusya, zengin doğal kaynakları sayesinde bugün dünyadaki birçok enerji kaynağı ve madenin başlıca ihracatçısı konumuna gelmektedir. Tüm dünyadaki petrol üretiminin % 10'u, doğal gaz üretiminin % 25'i, nikel ve kobalt üretiminin % 20'si Rusya tarafından gerçekleştirilmektedir. Kömür, demir cevheri, demir dışı metaller, altın, platin ve elmas üretiminde de önde gelen ülkelerden biri olan Rusya, 1990'lı yılların başında iç talebin hızla düşüşe geçmesi nedeniyle ihracata yönelik bir yapı oluşmaktadır.

1990'lı yılların sonlarına doğru dünya metal fiyatlarındaki düşüş ve iç piyasada artan enerji fiyatları nedeniyle sektör üzerinde bir baskı oluşmuş ve bu nedenle üretkenliği artırmaya ve modernizasyona yönelik reform çalışmaları hızlandırılmıştır.

Son dönemlerde şirket birleşmeleri ve BP/TNK örneğinde olduğu gibi dünya devlerinin de sektöre girmeleriyle bu petrol şirketleri güçlerini artırmışlar ve dünyanın en büyük firmaları arasında kendilerine yer edinmektedirler.

Rusya Federasyonu Enerji Bakanlığı'ndan verilen bilgilere göre 2004 yılının 10 aylık döneminde petrol üretimi bir önceki yılın aynı dönemine göre % 7 oranında artarak son yılların en yüksek seviyesine ulaşmıştır. Aynı dönemde Rus rafinerilerinde işlenen petrolün miktarı % 1.2 artışla 111 milyon tona, dizel yakıt üretimi % 1.4 artışla 31.5 milyon tona, doğalgaz üretimi ise % 3 artışla 369 milyar m³e ulaşmıştır.¹⁷

1.4.5.2 Tarım

Rus ekonomisinde tarımın önemli bir yer tutmasına rağmen ülke topraklarının büyük bir bölümü tarıma elverişli değildir. Rusya yüzölçümünün sadece % 32'lik bir bölümünde tarım yapılabilir. Ülkenin kuzeyinde toprak ekime uygun olmadığı için hayvancılık faaliyetleri ağırlık kazanmaktadır. Güney Rusya ve Batı Sibirya'da ise başta tahıl olmak

¹⁷ www.foreigntrade.gov.tr/DUNYA/RAPOR/RUSYA/RUSYA.HTM - 278

üzere birçok değişik tarımsal ürün yetiştirilebilmektedir. Ülkenin % 45'inin ormanlarla kaplı olması nedeniyle kereste ve diğer orman ürünleri ihracatta önemli bir yer tutmaktadır.

2003 yılında Rusya'da toplam tarımsal üretim % 2.7 artmış, 2004 yılının 10 aylık döneminde ise yıllık bazda % 0.1'lik bir küçülme yaşanmıştır. Tarım sektörü son 3 yıldır bir durgunluk içerisinde olmakla birlikte bu durumun 2004 yılında da devam ettiği gözlemlenmektedir. Son birkaç yıldır Rusya, tahıl ihracatçısı olarak olabilmeyi başaramış ise de tarım sektörünün performansı Sovyet dönemine kıyasla oldukça zayıf bir durumdadır.¹⁸

1.4.5.3 Sanayi

Rusya'ya SSCB'den miras kalan sanayi altyapısı enerjiye dayalı, teknolojik olarak geri kalmış, düşük katma değerli temel işleme ve savunma sektörüne ağırlık veren bir özelliktedir. Uzay ve havacılık gibi SSCB'nin teknoloji açısından rekabet avantajına sahip olduğu alanlarda bile yatırımın yetersizliği ve işgücü sermayesinin yitirilmesi nedeniyle üretim oranları düşmüştür. Ayrıca Sovyet döneminden kalma sübvansiyonların ortadan kalkmasıyla üreticilerin uluslararası alanda rekabet güçleri zayıflamıştır.

2003 yılında % 7 oranında artmış olan sanayi üretimi, 2004 yılının 10 ayında az da olsa yavaşlamış ve yıllık bazda % 3.5 oranında büyümüştür. Bu dönemde en hızlı büyüyen sanayi dalı otomotiv sektörü % 12.1 ile olmuştur. İnşaat malzemeleri ve cam ürünleri alanında da ortalamanın üzerinde büyüme gerçekleşmiştir. Tekstil sektörü ise piyasadaki ithal ürünlerin kalitesi ile mücadele etmekte zorlanmaktadır. Ruble'nin değer kazanması da bu sektörü vurmuş ve tekstil sektöründe % 11.6'lık bir küçülme yaşanmaktadır.

1.4.5.4 İnşaat

Rus inşaat sektörü 1990'lı yılların başında özelleştirilmiş ise de, yeterli yatırımın yapılmaması nedeniyle finansmanlığı yapan devlet tarafından yapılan konut, sanayi tesisleri ve diğer büyük projelerin tamamlanmasında büyük sıkıntılar yaşanmaktaydı. Yerleşim birimleri ile beraber elektrik ve su gibi sistemlerin ve ulaşım altyapısının

modernize edilmesi gerekmektedir. Rus halkının % 30'u su veya elektriğe erişimi olmayan evlerde yaşamaktadır. 1980'li yıllarda inişe geçen konut inşaatı, 2000 yılında 30 milyon metrekare ile en düşük seviyesine inmiştir. 2001-2005 döneminde özellikle Moskova'da konut inşaatı tekrar artmaya başlamıştı, 2006 yılında ise bu artış devam etmektedir.

2002 yılında % 2.7'lik bir büyüme gerçekleştirmiş olan inşaat sektörü, 2003 yılında % 14.4 gibi oldukça yüksek bir büyüme oranına ulaşmıştır.

1998'den önce arz ve talep arasındaki dengesizlik nedeniyle Moskova'da birinci sınıf ofis kiralari metrekare başına 700-800 ABD dolarına kadar çıkmış, ancak krizden sonra talebin hızla düşmesiyle kiralar üçte bir oranında inmiş ve büyük inşaat projeleri askıya alınmıştı. Son yıllarda sektörün istikrar kazanmasına ve yüksek büyüme oranları yakalanmasına rağmen Rusya'nın emlak piyasası halen "az gelişmiş" olarak nitelendirilmektedir. Bir örnek verilecek olursa, Moskova'daki toplam ofis alanı, aynı nüfusa sahip Londra'daki ofis alanının 10-15'te biri kadardır.¹⁹

1.4.5.5 Perakendecilik

Son dönemlerde büyük alışveriş merkezlerinin açılması ve sadece Moskova'da toplam alanı 1 milyon m² 'yi bulan semt pazarlarının kapatılması ile perakende satışlar gelişmektedir. Moskova'da şu an 50 alışveriş merkezi faaliyet göstermektedirler.

Süper-market ve hiper-marketlerin de sayısı hızla artmaktadır. 2002 yılında bu tür işletmelerin satışları ikiye katlanmıştır. Marketlerde 25-40 bin arası çeşitte mal Rus tüketicilerine ulaştırılmaktadır. Türkiye'den Ramstore ile birlikte İsveç'ten IKEA ve Almanya'dan Metro, bu pazarın önde gelen isimleridir.

2002 yılında % 8.1 oranında büyümüş olan perakende sektörü, 2003 yılında da aynı trendi sürdürmüş ve bu yılın büyüme oranı da % 8 olarak gerçekleşmiştir.

Son yıllardaki artışa rağmen Rusya'daki alışveriş merkezi ve süper-market sayısı Avrupa'nın büyük şehirlerine kıyaslanırsa oldukça azdır. Moskova'da 1,000 kişiye 48

¹⁸ www.deik.org.tr/bultenler/Rusya-Ekim2005.pdf

¹⁹ www.igeme.org.tr/tur/yerinde/rusya/rusya1.pdf

metrekare perakende satış alanı düşerken, Doğu ve Orta Avrupa'da bile bu oran 400 metrekareye yaklaşmaktadır.

Renaissance Capital firması tarafından yapılan bir araştırmaya göre, Rus vatandaşlarının vergi, kira, kredi ödemeleri gibi kalemler çıkarıldıktan sonra ellerinde kalan "harcanabilir gelir" birçok kalkınmakta olan ülkeye göre daha yüksektir. Araştırmada, ayrıca bu gelirin 2010 yılına kadar % 46 oranında artması öngörülmektedir. Rusya'da gelir vergilerinin % 13 gibi düşük bir seviyede olması ve nüfusun çoğunluğunun kira ödememesi halinde bu duruma yol açmaktadır.

Rus halkı, gelirinin % 75'ini tüketime harcamaktadır. Özellikle genç Rus vatandaşları tarafından sergilenen tüketim davranışları gittikçe Batı Avrupa'ya benzemeye başlamaktadır. Araba, giyecek ve ayakkabı gibi ürünlerde Ruslar ucuz yerel markalar yerine daha pahalı yabancı markaları tercih etmektedir. Tercihleri etkileyen faktörlerde kalite, fiyatın önüne geçmektedir. Gıda konusunda ise Rusların tercihleri daha temiz ve sağlıklı gördükleri yerel ürünler yönündedir. Renaissance Capital firmasının raporuna göre geçtiğimiz yıl toplam 110 milyar ABD dolarlık bir hacme sahip olan perakende satışların 2008 yılında 204 milyar ABD dolarına ulaşması beklenmektedir. Müşteri patlamasından en fazla faydalanacak alanlar olarak ise telekomünikasyon, turizm, restoranlar, emlak, mobilya ve ev eşyaları belirtilmektedir.²⁰

Rublenin değerinin artması ve dolayısıyla ithal mallarının fiyatlarının yerli malların fiyatlarına yaklaşması nedeniyle hemen her sektörde ithal malların oranı yükselişe geçmiştir. Bu durumun önümüzdeki yıllarda da devam etmesi beklenmektedir.

1.4.5.6 Turizm

Turizm konusunda büyük bir potansiyele sahip olan Rusya, bu potansiyelini yeteri kadar değerlendirememektedir. Turizm sektörü, uluslararası piyasalarda tüketilen tüm hizmetlerin % 35'ine tekabül etmektedir. Maalesef, Rusya, sahip olduğu tarihsel ve doğal zenginliklerle turizm açısından cazip bir ülke olmasına rağmen küresel turizm gelirleri pastasından % 1'den fazla pay alamamaktadır. Batılı ülkelerde turizm reklam kampanyaları

²⁰ www.deik.org.tr/bultenler/Rusya-Ekim2005.pdf

için ayrıtılan kaynak yılda ortalama 40 milyon ABD doları civarındayken, Rusya'da bu rakam 140 bin ABD doları gibi oldukça düşük bir seviyede kalmaktadır.

Rusya'da uygulanmakta olan Turizm Kalkınma Programı çerçevesinde ülkeye giriş yapan turist sayısının artırılması hedeflenmektedir. Fakat, mevcut otel kapasitesi henüz bu artışı karşılayabilecek durumda değildir.

1998 yılında Rusya'da yaşanan mali krizden sonra Rusların harcanabilir gelir düzeyinin yeniden artmaya başlaması nedeniyle özellikle son üç yıldan beri Rus turistlerin yurtdışı seyahatlerine gösterdikleri ilgi artmaya başlamaktadır. 2000 ve 2001 yıllarında Rusya'dan yurtdışına seyahatleri % 25 oranında artış göstermekteydi.

Son dönemlerde Rus pazarı ile ilgili olarak dikkati çeken bir husus ise son dakika ("last minute") satışlarının gittikçe ağırlık kazanmasıdır. Bugün Rusya'dan Türkiye'ye gelenlerin % 40'ı rezervasyonlarını tatilin başlangıcından 1-10 gün öncesinde yapmaktadır.

1.4.5.7 Bankacılık ve Finans

Rusya'daki ticari bankacılık sistemi, 1988'de çıkarılan kooperatif kanunu uyarınca ilk devlet dışı bankaların kurulmasıyla oluşmuştur. Lisans alma ve denetleme hususlarındaki gevşeklik yüzünden 1994 itibariyle Rusya'da 2500 banka ortaya çıkmıştır. Ancak 1998 yılındaki ekonomik krizi banka sektörüne ağır bir darbe vurmuştur.

2004 yılı başı itibariyle Rusya'daki banka sayısı 1,329'dur. Ancak bu sayı yanıltıcı bir portre çizmekte ve bankacılık sektörünün devlet kontrolündeki oluşumlarda yoğunlaştığını yansıtılmamaktadır. Nitekim sektör, % 60.5 hissesi devlete ait olan Sberbank tarafından yönetilmektedir. Rusya'daki en büyük banka olan Sberbank'ın toplam kişisel depozitlerin yaklaşık % 75'ine ve şirket depozitlerinin yaklaşık % 20'sine sahip olduğu tahmin edilmektedir. Ayrıca Rusya genelinde firmalara verilen toplam kredilerin % 30'u da Sberbank'tan gelmektedir. Sberbank aynı zamanda Rusya devleti tarafından mevduat garantisi verilen tek bankadır. Sermayeleri açısından Rusya'daki en büyük on banka ilerde verilmiş şekilde sıralanmaktadır: Sberbank, Vneştorgbank, GazPromBank, Alfa Bank, Uluslararası Sanayi bankası, Uluslararası Moskova Bankası, NefteGazBank, Doveritilniy Investitsionniy Bank, Bank Moskva ve Rosbank.

Yabancı bankaların çoğu Moskova ve Petersburg'ta yoğunlaşmış olup, genelde Rusya'da yaşayan yabancılara, iş yapan yabancı firmalara ve son zamanlarda da zengin Ruslara servis vermektedirler. Bu yabancı bankaların en başında Citibank, Deutsche Bank, HSBC, ABN AMRO, Credit Suisse First Boston gibi büyük Avrupa ve ABD bankaları gelmektedir. Türk bankalarından ise Deniz Bank, Finans Bank, Garanti Bankası, Yapı Kredi Bankası ve Ziraat Bankası'nın Rusya'da şubeleri bulunmaktadır. Hazine Müsteşarlığının açıkladığı bilgilere göre yıllık olarak Türkiye'den Rusya'ya bu bankalar aracılığıyla 87 milyon ABD doları sermaye ihraç edilmektedir.

Sonuç olarak, Rus bankacılık sistemi deneyim yetersizliği, hızla değişen ekonomi piyasası, bankalara duyulan güvensizlik, hukuki altyapı eksikliği ve denetimdeki aksaklıklar yüzünden varolan potansiyelinin çok altında bulunmaktadır. Gelişmiş ülkelerle karşılaştırıldığında, Rus bankalarındaki aktiflerin toplamı ülkenin GSYİH' sinin sadece % 40'ını oluştururken, bu sayının Orta ve Doğu Avrupa ülkelerinde % 100, Batılı ülkelerde ise % 400 olduğu gözlemlenmektedir.²¹

1.4.5.8 Ulaştırma

Rusya, ulaştırma alanında büyük bir potansiyele sahiptir ve Çin Halk Cumhuriyeti ile Hindistan'ın ekonomik alanda kalkınmaları sayesinde Rusya'nın da önemi artmaktadır. Özellikle Rus ekonomisinin temel taşlarından biri olan petrol ve petrol ürünlerinin taşımacılığına ağırlık veren Rusya, ulaştırma imkanlarını geliştirmeyi ve bu alanda ülkeye yabancı yatırım çekmeyi istemektedir.

Rusya'nın ulaştırma sektörü düzenli olarak bir büyüme trendi içerisinde. 2002 yılında % 5.6 oranında büyümüş olan sektör 2003 yılında ise % 7.4'lük bir orana ulaşmıştır.

Güney Rusya'daki limanları öncelikle ele alan Rusya Federasyonu, buradaki kapasiteyi artırma çalışmalarını sürdürmektedir. Ayrıca Kuzey-Güney Ulaşım Koridoru da üzerinde hassasiyetle durulan bir konudur.

Petrol rezervleri nedeniyle Hazar Denizi bölgesi, Rus taşımacılık sektörü için büyük öneme sahiptir. Rus yetkilileri, Hazar konusunda yasal altyapının belirginlik kazanması

²¹ www.deik.org.tr/bultenler/Rusya-Ekim2005.pdf

hususunu ve çevre ile ilgili konuları gündeme getirmektedir. Taşımacılık alanında ise ülkelerin işbirliği yapması ve limanların birbirlerini tamamlayıcı özellikte olmaları, Rusya'nın diğer bölge ülkeleri ile diyaloga girdiği konulardır.

Rusya'nın Karadeniz Bölgesinin en önemli demiryolu ağı, Kuzey Kafkasya hattıdır. 2001 yılında Rusya'nın ihracatının 43 milyon tonu buradan geçmiş ve bu miktarın 20-25 milyon ton kadarı Rus limanlarında işlenmiştir.

Rusya'nın nehir sistemi de ülkedeki taşımacılığın önemli unsurlarından birisidir. Batı Rusya'da yer alan nehirler ve kanallar sayesinde Baltık Denizi'nden Karadeniz'e su yoluyla ulaşmak mümkün olmaktadır. 2002 yılında toplam 29.3 milyon ton yükün taşındığı bu sistem uluslararası kanunlara değil Rus mevzuatına tabidir. Rus nehir ve kanalları, Kasım sonundan Nisan başına kadar buzlanma nedeniyle ulaşımına kapanmaktadır.²²

1.4.5.9 Dış Ticaret

Tablo: 8 – 1998-2004 Yılları Arasında Rusya'nın Dış Ticareti (milyar \$)

Yıllar	ihracat (X)	ithalat (M)	(X/M)	Hacim	Denge
1998	74.4	58.0	1.28	132.4	16.4
1999	75.5	39.5	1.91	115.0	36.0
2000	105.0	44.9	2.34	149.9	60.1
2001	101.9	53.8	1.89	155.7	48.1
2002	107.2	61.0	1.76	168.2	46.2
2003	135.9	75.4	1.80	211.3	60.5
2004	170.0	101.2	1.67	271.2	68.8

Kaynak: www.deik.org.tr/bultenler/Rusya-Ekim2005.pdf, EIU: 2005.

1998-2004 Yılları Arasında Rusya'nın Dış Ticareti (milyar \$)'lık ticareti tablonun incelenmesiyle görülmektedir.²³

Rusya'nın ihracatında petrol ve doğalgaz oldukça büyük bir paya sahiptir. Toplam ihracatın % 55'ini petrol ve doğal gaz oluştururken, metallerin de hesaba katılmasıyla bu oran % 70'e yükselmektedir. Bu da ekonomiyi kırılgan hale getirmekte ve fiyat dalgalanmalarının ekonomi üzerindeki etkisi çok büyük olmaktadır. Rusya'nın ithalatı ise çoğunlukla makine ve

²² <http://www.adana-to.org.tr/TR/UlkeRaporlari/Raporlar/RU.pdf>

²³ www.deik.org.tr/bultenler/Rusya-Ekim2005.pdf

diğer sanayi ekipmanlarından oluşmaktadır. Tarım sektörünün zayıflığı nedeniyle önemli miktarlarda gıda ürünü de ithal edilmektedir.

Tablo: 9 - Rusya Federasyonu'nun Dış Ticaretinde Başlıca Ürünler (2003)

İHRACAT			İTHALAT		
MADDE ADI	TUTAR (milyar \$)	ORAN (%)	MADDE ADI	TUTAR (milyar \$)	ORAN (%)
Petrol ve doğal gaz	72.0	51.6	Makine, ulaştırma ekipmanı	19.5	25.8
Metaller	17.4	12.8	Gıda, içecek ve tarım ürünleri	11.2	14.8
Makine, ulaştırma ekipmanı	10.7	7.9	Kimyasallar	9.1	12.1
Kimyasallar	8.4	6.2	Metaller	3.6	4.8
Diğer	27.4	21.5	Diğer	32.0	42.5
Toplam	135.9	100.0	Toplam	75.4	100.0

Kaynak: EIU: 2005.

1.4.5.10 Yabancı Sermaye

Rusya Federasyonu Devlet Başkanı Vladimir Putin'in 23 Aralık 2004 tarihinde gerçekleştirdiği basın toplantısında verdiği bilgilere göre 2002 yılında ülkeye doğrudan giren yabancı sermaye tutarı 4 milyar ABD dolarıyken, bu tutar 2003 yılında 6.2 milyar ABD doları oldu, ve 2004 yılında ise 10 milyar ABD doları olarak gerçekleşmiştir. Ancak bir yandan Rusya'dan yabancı sermaye çıkışı olduğuna da dikkat edilmelidir. Nitekim, Avrupa İmar ve Kalkınma Bankası (EBRD) tarafından açıklanan rakamlara göre 2003 yılında Rusya'dan 3 milyar ABD dolarlık net bir sermaye çıkışı söz konusu iken, 2004 yılında net 1 milyar ABD dolarlık yabancı doğrudan sermaye girişi gerçekleşmiştir.²⁴

Tablo: 10 - 2003 Yılında Rusya Pazarında En Çok Yatırım Yapan Ülkeler (milyar \$)

ÜLKE	TOPLAM YATIRIM	%
İngiltere	4,6	18
Almanya	4,3	17
Güney Kıbrıs	4,2	16
Fransa	3,7	15
Lüksembourg	2,2	9
Hollanda	1,7	7
Virgin Adaları	1,5	6
A. B. D.	1,1	4
İsviçre	1,1	4
Japonya	1,0	4

Kaynak: Rus Devlet İstatistik Komitesi: Şubat 2004.

²⁴ www.adana-to.org.tr/TR/ÜlkeRaporlari/Raporlar/RU.pdf Rusya: Ülke Bülteni ocak 2005

Güney Kıbrıs, Lüksembourg, İsviçre ve Virgin Adaları'ndan gelen yatırımlardan da anlaşılacağı gibi Rusya, Sovyetler Birliği yıkıldıktan sonra paralarını yurtdışına çıkararak Rusların da yatırımlarını çekmektedir. Yabancı yatırımların sektörlere dağılışı aşağıdaki tabloda özetlenmiştir.

Tablo: 11 – 2003 Yılında Yabancı Yatırımlarının Sektörel Dağılımı

SEKTÖR	TOPLAM YATIRIM	%
Sanayi Üretim	12,3 milyar \$	41
Perakende Ticaret ve Yan Sanayi	10,5 milyar \$	35
Dış Ticaret	5,7 milyar \$	19
Telekomünikasyon	681 milyon \$	2
Finans	640 milyon \$	2
Ulaşım	402 milyon \$	1
İnşaat	255 milyon \$	0,5

Kaynak: Rus Devlet İstatistik Komitesi: Şubat 2004.

Bu yatırımların büyük bir çoğunluğu merkez ve kuzeybatı Bölgelerinde, özellikle de Moskova ve Petersburg şehirlerde ve çevresinde yoğunlaşmıştır.

26 Ağustos 2003 tarihinde Tekelle Mücadele Bakanlığı'nın vermiş olduğu onayla kurulan ve Tümen Petrol Şirketi (TNK) ile İngiliz BP firmasının ortaklığı olan 18 milyar ABD dolarlık sermayeye sahip TNK-BP Ltd., Rusya'daki en büyük yabancı yatırım unvanını kazanmıştır.

Yabancı yatırımın kullandığı giriş kapılarından en önemlisi özelleştirmedir. Rusya, 2004-2006 döneminde devletin fonksiyonlarını ve görevlerini doğrudan destekleyen kamu kuruluşları dışında devlete ait tüm kuruluşları ve tesisleri özelleştirmeyi hedeflemektedir. Savunma sanayi kuruluşları bile özelleştirme kapsamındadır. Bu üç yıllık özelleştirme programı sayesinde Hazine'ye para girişinin yanı sıra yapısal reformların da ivme kazanması beklenmektedir. 1998 yılında toplam özelleştirme gelirleri GSYİH' nin % 3.5'ine tekabül ederken bu oran 2003 yılında % 5.4'e yükselmiştir.²⁵

Bütün bu olumlu gelişmeler yabancı yatırımcılar tarafından dikkatle izlenmekte olup Rusya, yabancı sermaye için gittikçe daha cazip bir ekonomi haline gelmektedir. Bazı sorunlar devam edip, yabancı yatırımcılar bazı tedirginliklerinden tam olarak kurtulamamışlarsa da, şartlar gittikçe iyileşmektedir. Rus hükümeti Rus firmalarına artık

²⁵ www.deik.org.tr/bultenler/Rusya-Ekim2005.pdf -Rusya: Ülke Bülteni; ocak, 2005

daha fazla güven duyulmakta ve bu durum uluslararası kredi derecelendirme kuruluşlarının verdikleri notlardan da açık bir şekilde görülmektedir.

KOBİ'ler de son dönemlerde Rus ekonomisinde ön plana çıkmaya başlamış durumdadır. Dolayısıyla yabancı yatırımcıların ilgisini de gittikçe daha çok çekmektedirler. Yıllarca devler arasında fazlaca hayat şansı bulamamış olan küçük işletmeler doğal olarak petrol ve doğal gaz sektörlerinde olduğu kadar büyük getiriler sağlayamasalar da kısa ve orta vadede daha karlı olabildikleri gibi, yatırım ortamındaki değişiklikler nedeniyle büyük dalgalanmalar da yaşamamaktadırlar.

1.4.6 Türkiye – Rus Federasyonu Ticari ve Ekonomik İlişkileri

Türkiye ile Rusya Federasyonu arasındaki ticari ve ekonomik ilişkilerin temeli Cumhuriyet'in ilk yıllarında atılmıştır. 1937 tarihli Seyrisefain Anlaşması sayesinde ivme kazanan Türk-Rus ticareti o dönemlerde yıllık 100 milyon ruble seviyesinde iken aynı Başbakan İsmet İnönü'nün Moskova ziyareti, 1965 yılında SSCB Dışişleri Bakanı Gromiko ile ertesi yıl Başbakan Kosigin'in Türkiye ziyaretleri, iki ülke arasındaki ekonomik ilişkilerin kilometre taşlarını oluşturmuştur.

Bu dönemde düşük faizli Sovyet kredisi ve yine SSCB'nin sağladığı teknik destek ile Seydişehir Alüminyum tesisleri, İskenderun Demir-Çelik tesisleri, Oymapınar Hidroelektrik Santrali, Aliğa Petrol Rafinerisi, Bandırma Sülfürik Asit Tesisi, Artvin Levha Fabrikası, Çayırova Cam Fabrikası gibi Türk ağır sanayinin temelini oluşturan tesisler kurulmuştur.

İki ülke arasındaki ekonomik ilişkilere ivme kazandıran hareket noktası 1984 yılında imzalanan ve 1987 yılında yürürlüğe giren doğalgaz anlaşmasıdır. Bu anlaşmada Sovyetler Birliğinden alınan doğal gazın bedelinin % 70'lik kısmının Türk mal ve hizmetleri ile ödenmesi öngörülmüştür. Bu anlaşma sayesinde pek çok Türk sanayi ürününün Sovyetler Birliği'ne satışı sağlanmış ve SSCB'nin dağıldığı yıl olan 1991'de Türkiye'nin SSCB'ye ihracatı 400 milyon ABD doları seviyesine ulaşmıştır.

1.4.6.1 İki Ülke Arasında Ekonomik ve Ticari Anlaşmalar

Türkiye ile Rusya Federasyonu arasındaki ekonomik ilişkiler esas olarak 8 Ekim 1937 tarihli "**Ticaret ve Seyrisefain Anlaşması**" ile 25 Şubat 1991 tarihli "**Ticari ve Ekonomik İşbirliğine Dair Anlaşma**" çerçevesinde yürütülmektedir.

20 Mayıs 1982 tarihli "**Serbest Dövizle Ödemelere Geçişe Dair Protokol**", iki ülke arasındaki ticarete yeni bir nitelik kazandırmıştır.

17 Eylül 1984 tarihli **Doğal Gaz Anlaşması** çerçevesinde 1987 yılından itibaren 25 yıl süreyle SSCB'den serbest döviz karşılığında doğal gaz alımı başlamış ve Sovyet tarafı buradan kazandığı dövizin % 70'ini Türkiye'den mal ve hizmet almak için kullanmayı taahhüt etmiştir. Günümüzde bu özelliğini yitiren Anlaşma iki ülke ekonomik işbirliğinde gerçek bir dönüm noktasıdır.

İki ülke arasında 15 Aralık 1997 tarihinde imzalanan "**Çifte Vergilendirmeyi Önleme Anlaşması**" TBMM ve Rusya Parlamentosu alt organı Duma tarafından (1 Ocak 2000 tarihinde) onaylanarak yürürlüğe girmiştir.

İki ülke arasında 15 Aralık 1997 tarihinde imzalanan "**Yatırımların Karşılıklı Teşviki ve Korunmasına İlişkin Anlaşma**" da Duma tarafından 17 Mayıs 2000 tarihinde onaylanarak yürürlüğe girmiştir.

15 Aralık 1997 tarihinde imzalanan "**Enerji İşbirliği Genel Çerçeve Anlaşması**" iki ülkenin enerji alanında işbirliğinin genel çerçevesini oluşturmaktadır.

Türkiye-Rusya Federasyonu arasındaki Karma Ekonomik Komisyon (KEK), 14 Mayıs 1992 tarihli anlaşmayla oluşturulmuştur. Bugüne kadar yapılmış olan komisyon toplantıları ise şöyledir:

KEK I. Dönem	02-06 Kasım 1992	Ankara
KEK II. Dönem	01-06 Nisan 1994	Moskova
KEK III. Dönem	04-07 Kasım 1997	Ankara
KEK IV. Dönem	01-05 Kasım 1999	Moskova
KEK V. Dönem	20-23 Ekim 2000	Ankara
KEK VI. Dönem	29-30 Kasım 2004	Moskova

1.4.6.2 Ticaret

Son yıllarda Türkiye ve Rusya Federasyonu arasındaki ticaret dengesi Türkiye'nin aleyhine gelişmektedir. Toplam ticaret hacmindeki yükseliş büyük ölçüde Türkiye'nin Rusya Federasyonu'ndan gerçekleştirdiği ithalattaki artıştan kaynaklanmaktadır. Bununla birlikte, 2001 yılında özellikle Türk Lirası'nın devalüasyonunun ihracatçı firmalar lehine yarattığı rekabet ortamı ile Türkiye'nin Rusya Federasyonu'na ihracatında artış görülürken, ithalatta gerileme yaşanmıştır. 2002 yılında ihracatımızın büyüme trendi devam etmiş, ithalatta da nispi bir artış kaydedilmiştir.

Tablo :12 - 1992 – 2004 Yılları Arasında Türkiye - Rusya Ticari İlişkileri (milyon \$)

YILLAR	İHRACAT (X)	İTHALAT (M)	X/M (%)	DENGE	HACİM
1992	441.9	1,040.8	0.42	-598.5	1,482.7
1993	504.7	1,542.3	0.33	-1,037.6	2,047.0
1994	820.2	1,046.0	0.78	-225.8	1,866.2
1995	1,238.1	2,082.4	0.60	-844.3	3,320.5
1996	1,482.0	1,846.0	0.80	-364.0	3,328.0
1997	2,049.3	2,048.4	1.00	0.9	4,097.7
1998	1,347.5	2,154.9	0.63	-807.5	3,502.4
1999	586.6	2,371.9	0.25	-1,785.3	2,958.5
2000	643.9	3,886.0	0.16	3,242.1	4,529.9
2001	924.1	3,435.6	0.26	-2,511.5	4,359.7
2002	1,163.0	3,855.0	0.30	-2,692.0	5,018.0
2003	1,363.3	5,420.4	0.25	-4,057.1	6,783.7
2003/10	1,099.0	4,221.4	0.26	-3,122.4	5,320.4
2004/10	1,498.3	6,946.8	0.22	-5,448.5	8,445.1

Kaynak: DİE: 2004: www.die.gov.tr

2003 yılı rakamlarına bakıldığında ithalatta önemli derecede artış kaydedildiği görülmektedir. 2003 yılında Türkiye'nin Rusya'ya ihracatı bir önceki yıla göre % 17.2 oranında artarken, ithalatı ise % 40.6 oranında artmıştır.

2004 yılının 10 aylık döneminde ise Türkiye'nin Rusya'ya ihracatı 1 milyar 498 milyon ABD doları, Türkiye'nin Rusya'dan ithalatı ise 6 milyar 947 milyon ABD doları gerçekleşmiştir. Türkiye'nin toplam ithalatının % 70'ini ham petrol, doğalgaz ve kömür gibi enerji kaynakları oluşturmaktadır.

Rakamlardan da görüldüğü üzere, ikili ticarete Türkiye aleyhine bir ticaret açığı söz konusudur ve bu açık gittikçe artmaktadır. Bu duruma neden olan temel etkenler şu şekilde özetlenebilir:

1998-1999 krizinden sonra rublenin % 75 oranında devalüasyona uğraması, dolayısıyla ithalatın pahalı hale gelmesi ve Rus halkının satın alma gücünün düşmesi nedeniyle Rusya Federasyonu'nun ithalatı yarı yarıya azalmıştır. Gıda ve içecek maddeleri, sıhhi tesis - inşaat malzemeleri, ilaç ithalatı en çok düşen mal grupları arasındadır.

1998-1999 krizi sonrasında, Rusya'da yaşanan devalüasyon ve uygulanan ithal ikamesi politikası ile ülke içinde üretim ve ihracat cazip hale gelmiştir. Bu durum sanayi üretiminde büyük artışları beraberinde getirmiştir. İthalat yoluyla talebi karşılanan gıda ve tekstil ürünleri gibi mallar artık Batılı ürünler ile rekabet edecek kalitede ülke içerisinde üretilmeye başlanmıştır.

Türkiye'nin Rusya'ya ihraç ettiği ürünlerin fiyat esnekliği yüksek olan ürünler olması sebebiyle ihracat miktarı ve değeri arasında önemli farklar oluşabilmektedir. Son iki sene içerisinde Rusya'daki tekstil - hazır giyim ve gıda ürünlerinin fiyatları geçmiş yıllara göre düşük oranlarda seyretmektedir.

Rusya'nın bazı BDT ülkelerinden ithalatta KDV ve bazı diğer vergileri uygulamaması, Türk ihracatçıları açısından olumsuz bir rekabet ortamı yaratmıştır. Ayrıca AB-Rusya Federasyonu arasında yapılmış olan Ortaklık ve İşbirliği Anlaşması, halihazırda Avrupalı şirketlere büyük avantajlar sağlamaktadır.

Türkiye'nin Rusya Federasyonu'na ihracatında ticaret finansmanı yetersiz kalırken Avrupa Birliği ülkeleri bu pazara girişte önemli finansman kaynaklarına sahiptir.

Özellikle, 1990'lı yılların ilk yarısında bavul ticareti yoluyla Rusya Federasyonu'na kalitesiz Türk mallarının girmesi ile Türk mallarına ilişkin olarak oluşan olumsuz imaj, uzun vadede Türk mallarının Rusya pazarındaki rekabet şansını azaltmıştır.²⁶

²⁶ www.stradigma.com/turkce/agustos2003/makale_01.html - 174k

1.4.6.3 Bavul Ticareti

Bavul ticareti, Türkiye ile Rusya Federasyonu arasındaki ticarete özellikle 1990'lı yılların ilk yarısında, dönemin getirdiği kendine özgü koşulların da bir sonucu olarak iki ülke vatandaşlarının artan oranda tercih ettikleri bir ticaret yöntemi şeklinde uygulanmaya başlanmıştır. Bu süreçte, her iki ülkede bavul ticareti ile iştigal eden kesimler artmış ve bu alanda geniş bir sektör meydana gelmiştir.

Normal koşullar içerisinde gerçekleştirilen dış ticaretin yanı sıra, bavul ticareti, iki ülke arasındaki ticaretin şekillenmesinde önemli fonksiyonlar yerine getirmiştir. Türkiye'ye son 10 yılda milyarlarca ABD dolarlık döviz girdisi bakımından yaptığı önemli katkı yanında, çok sayıda üretim tesisinin kurulmasına olanak sağlayarak üretim ve istihdam artışına imkan sağlamış ve iki ülke arasındaki resmi ticaretin artmasına yol açmıştır. Ülke içerisindeki küçük işletmeler, büyüme ve dış pazarlara açılma fırsat ve gücüne kavuşmuşlardır.

Rusya Federasyonu'yla devam eden bavul ticareti, bu ticaretin kendine özgü kuralları gereği; küçük işletmeler, KOBİ niteliği taşıyan firmalar tarafından başlatılmıştır. 1998'de Rusya'nın yaşadığı mali kriz sonucunda yabancı sermaye önemli oranda ülkeden kaçmış ve bu dönemde şartlar gereği yerinde kalan Türk firmaları ve krize rağmen Rusya'da mağaza açmaya giden firmalar kendilerine pazarda bir yer edinebilmiş ve istikrar sağlayabilmişlerdir.

Bavul ticareti kanalıyla Rusya'yla iş yapan firmalar zamanla çok önemli tecrübeler kazanıp önemli işler yapar hale gelmişlerdir. Bir çok Türk firması Rusya'da mağaza açmış ve markalaşmaya başlamıştır. KOBİ'ler açısından en fazla yatırımın yapıldığı ülkeler bavul ticareti kanalıyla çalışılan ülkelerdir.

Son yıllarda bavul ticareti ile iştigal eden kesimler tarafından bavul ticaretinin Türk ve Rus tarafından kaynaklanan bazı nedenlerle az da olsa bir gerileme sürecine girdiği ve bu gerilemenin durdurulması için çözümler aranması gerektiği dile getirilmeye başlanmıştır. Bavul ticaretindeki gerilemenin arkasında yatan başlıca sebepler şunlardır :

- Rusların Türkiye yerine Çin, Polonya, Birleşik Arap Emirlikleri gibi diğer bir takım pazarlara yönelmeleri ve bu ülkelerin görece ucuz mallarının artan bir rekabet ortamı yaratması;

- Rus Hükümeti'nin IMF, DTÖ ve diğer uluslararası kuruluşlarla müzakereler çerçevesinde kayıt dışı ekonomi ve bavul ticareti konusunda sınırlamalara gitmesi;
- Rusya'da yerli üreticilerin güçlenmesi ve güçlü Batılı firmaların pazara girmesiyle birlikte bavul ticaretine karşı kampanyaların başlaması;
- Rusya Hükümeti tarafından uygulanmaya başlanan ithal ikameci politikalar çerçevesinde bavul ticaretine konu olan çok sayıda malın ülke içerisinde üretilmeye başlanması;
- Bavul ticareti kapsamında alışverişi yapılan ürünlerin kalitesi konusunda ortaya çıkan şüpheler;
- Birçok yabancı girişimcinin Moskova'da mağaza açarak faaliyet göstermeye başlamasıyla birlikte talebin gerilemesi.

Dünya Ticaret Örgütü'ne tam üye olmayı hedefleyen Rusya Federasyonu, Devlet Başkanı Vladimir Putin'in 6 Aralık 2004 tarihinde Ankara'ya yaptığı ziyarette de dile getirdiği gibi bavul ticaretini kademeli olarak normal ticaret haline getirme arzusunda.

1.4.6.4 Türkiye-Rusya Yatırım İlişkileri

T.C. Hazine Müsteşarlığı verilerine göre Rusya'ya giriş yapmış olan Türk sermayesinin tutarı 168 milyon ABD dolarıdır. Ancak bu rakam üçüncü ülkeler üzerinden Rusya'ya giren Türk sermayesini ve Rusya'da yerleşik Türk firmalarının bu ülkedeki kazançlarını ülke dışına çıkartmayarak tekrar yatırım için kullandıkları durumları içermemektedir. Bunların da eklenmesiyle Rusya'daki toplam Türk yatırımının 1.5 milyar ABD dolarına yaklaştığı ifade edilmektedir. Sektörel dağılıma bakıldığında iş ve alışveriş merkezleri, gıda ve içecek, telekomünikasyon, şişe ve cam, elektronik eşya, beyaz eşya, inşaat malzemeleri, mobilya, tekstil ve konfeksiyon, deri ve ayakkabı, bankacılık gibi sektörlerin öncelikli sektörler olduğu görülmektedir.

Başlıca Yatırım Yapmış Olan Firmalar:

- Enka Holding - İş merkezleri, otel, alışveriş merkezleri;

- Ramenka (Koç-Enka ortaklığı) - Ramstore alışveriş merkezleri;
- Anadolu Grubu (Efes) - Efes bira fabrikaları;
- Netaş (Rontelekom) - Telefon santralleri fabrikası;
- Zorlu Holding (Vestel) - Vestel TV fabrikası;
- Türkiye Şişe ve Cam Fabrikaları (Ruscam) - Şişe üretim fabrikası;
- TOBB-TİM - Türk Ticaret Merkezi;
- Colin's - Kot pantolon üretimi;
- Deri, ayakkabı ve konfeksiyon fabrikaları;
- Yapı Kredi Bankası, Finansbank, Bankacılık hizmetleri Garantibank, Denizbank, Ziraat Bankası.

Bu büyük çaplı yatırımların yanı sıra, Rusya Federasyonu'nda tekstil, deri, konfeksiyon ve gıda gibi alanlarda yatırım tutarı 1-5 milyon ABD doları arasında değişen daha küçük boyuttaki çok sayıda çeşitli Türk yatırımları da bulunmaktadır.

1998-1999 krizi ve yaşanan devalüasyon nedeniyle Rusya'nın ithal ikameci politikalar uygulamaya başlaması, Türkiye'nin bu ülkeye ihracatını zorlaştırmıştır. Dolayısıyla Rusya'ya ihracattan ziyade yatırım yapmak daha cazip hale gelmiştir.

Bu arada son yıllarda yatırımcılarımızın ilgisi başta Moskova olmak üzere Rusya'nın büyük şehirlerinden bölgelere doğru bir kayış göstermektedir. Ücretler, hammadde fiyatları, kiralar başta olmak üzere tüm maliyet unsurları Moskova ile taşra arasında büyük farklılıklar arz etmektedir. Bunun dışında vergi idarelerinin ve diğer denetim organlarının büyük şehirlerde çalışan yabancı firmalar üzerinde ağır baskılar oluşturması ve bürokrasi taşraya ilginin diğer nedenleridir. Başka bir neden de girişimci ve liberal bazı bölge valilerinin kendi bölgelerinde iyi bir iş ortamı hazırlamaları, özel teşvik ve garanti yasaları çıkarmaları ve yabancı sermayeyi korumalarıdır.

Önümüzdeki dönemde Rusya ekonomisindeki gelişme eğilimine paralel olarak başta büyük ölçekli işletmeler olmak üzere Türk firmalarının Rusya'daki yatırımlarının hız kazanması beklenmektedir. 2005-2007 döneminde büyük yatırımcıların, mevcut tesislerin

yenilenmesi ve yeni yatırımlar şeklinde toplam 1 milyar ABD dolarlık yatırım yapacakları ifade edilmektedir.

Rusya'daki yatırım maliyetleri her geçen gün artmaktadır. Bu nedenle ilk yıllardaki gibi görece küçük sermaye ile iş kurma imkanları giderek daralmaktadır. Bu nedenle bugün Rusya pazarına girişte sermaye yapıları güçlü, kendi pazarlama ve dağıtım ağını oluşturabilecek, profesyonel kadroların istihdam edildiği Türk firmalarının başarı şansı daha yüksek görülmektedir.

Resmi rakamlara göre Rus firmalarının Türkiye'deki kayıtlı sermayeleri toplamı ise 5 milyon ABD dolarıdır. Bununla birlikte, Temmuz 2003'te yabancılara mülk edinebilmelerine imkan sağlayan kanunun çıkmasıyla Ruslar, Türkiye'de gayrimenkul ve turizm alanlarında yatırımlar yapmaya başlamışlardır. Bu alandaki Rus yatırımının toplam değeri 50 milyon ABD dolarını bulmuş durumdadır ve artmaya devam etmektedir.²⁷

1.4.6.5 Müteahhitlik Hizmetleri

Türk inşaat firmalarının Rus pazarına girişleri SSCB'nin son yıllarına rastlamaktadır. 1987'de yürürlüğe giren Doğal Gaz Anlaşması ve bu anlaşmanın içerdiği SSCB'den alınacak doğalgazın bedelinin bir kısmının Türk mal ve hizmetleriyle ödenmesi koşulu sayesinde Türk firmaları 1987'den itibaren Rus pazarına girmeye başlamış ve SSCB'nin yıkılmasıyla bu süreç ivme kazanmıştır. Özellikle 1993-95 döneminde eski Doğu Almanya'dan dönen Rus askerleri için Almanya tarafından finanse edilen konut projeleri Türk firmaları için dönüm noktası olmuştur. Bu kapsamda inşa edilen konutlar çoğunlukla Türk firmaları tarafından yapılmıştır.

1998-1999 döneminde Rusya'da yaşanan mali kriz tüm ekonomik ve ticari ilişkileri olduğu gibi Türk firmalarının Rusya'daki inşaat faaliyetlerini de çok büyük ölçüde etkilemiştir. Türk firmalarının Rusya'daki inşaat işlerinin yıllık seviyesi 100 milyon ABD doları seviyesine gerilemiştir.

İlerleyen yıllarda ise Türk firmaları Rusya'da önemli projeler üstlenmeye devam etmişlerdir. 2003 yılı sonuna kadar 15 yıllık bir dönemde Türk müteahhitleri tarafından 13

²⁷ www.deik.org.tr/bultenler/Rusya-Ekim2005.pdf -

milyar ABD doları tutarında 750'den fazla inşaat projesi üstlenilmiş ve krizin olumsuz etkileri nedeniyle duran bazı projelere rağmen bunun üçte ikisini gerçekleştirilmiştir.²⁸

1.4.6.6 Türk Eximbank Kredileri

Türk Eximbank'ın Sovyetler Birliği'ne ihracat yapılması amacıyla 1989-1991 yılları arasında, 4 kredi anlaşması çerçevesinde açtığı krediler üzerinden 600 milyon ABD dolarlık kullanım yapılmıştır. İlk iki krediden kaynaklanan borçlar tamamen ödenmiştir. 3. ve 4. kredilerden kaynaklanan 371 milyon ABD dolarlık borç ise 1995 yılında imzalanan Erteleme Antlaşması hükümlerine tabi tutulmuş, ancak Rusya'nın 1998'de yaşadığı ekonomik krizden sonra yeniden erteleme yapılması konusu gündeme gelmiştir. Bu konuya ilişkin olarak hükümetler arası düzeyde görüşmeler sürdürülmektedir.

Rusya Federasyonu'na 1995 tarihli protokol kapsamında 350 milyon ABD dolarlık proje kredisi açılmış, toplam kredi kullanımını 211 milyon ABD dolarına ulaştırmıştır. Kullanılan kredinin büyük bir bölümü geri ödenmiştir. Bu kredi çerçevesinde 5 projenin finansmanı tamamlanmış olup, bir projenin ise finansmanı devam etmektedir.²⁹

1.4.6.7 Turizm

Turizm de iki ülke arasındaki ekonomik ilişkilerde önemli bir yere sahiptir. 1998 krizinden sonra Türkiye'ye gelen Rus turistlerin sayısında önemli oranda azalma yaşanmıştır. Ancak, Rus ekonomisinde toparlanma ve ekonomik krizin etkilerinin aşılımaya başlanması ile birlikte, Türkiye'yi ziyaret eden Rus turistlerin sayısı tekrar yükselişe geçmiştir. Ayrıca, 2001 yılında Türkiye'de yaşanan devalüasyon sonrasında Türkiye'de tatil maliyetinin yabancılar için görece düşmesi Rus turistler için Türkiye'yi daha cazip bir tatil ülkesi haline getirmiştir.

Bunun bir sonucu olarak, 2002 yılında yaklaşık 945 bin turist ile Rusya Federasyonu, Almanya ve İngiltere'nin ardından Türkiye'ye en fazla turist gönderen üçüncü ülke olmuştur. 2003 yılında ise 1 milyon 258 bin civarında Rus vatandaşı Türkiye'yi ziyaret etmiştir.³⁰

²⁸ www.adana-to.org.tr/TR/UlkeRaporlari/Raporlar/RU.pdf

²⁹ www.deik.org.tr/bultenler/Rusya-Ekim2005.pdf

³⁰ www.deik.org.tr/bultenler/Rusya-Ekim2005.pdf

Böylece Rusya, Türkiye'ye gelen yabancı turist sıralamasında İngiltere'yi geride bırakarak üçüncülükten ikinciliğe yükselmiştir. Bu dönemde Türkiye'ye gelen toplam yabancı turist sayısı ise Irak savaşına karşın % 5.3 artarak 13 milyon 958 bin 45'e ulaşmıştır. Turizm sektöründe dünyada % 20, Akdeniz kuşağında % 35 daralma yaşanırken Türkiye'nin bu sonuçlara ulaşması başarı olarak nitelendirilmektedir.³¹

2004 yılında Türkiye'yi ziyaret etmiş olan Rus turistlerin sayısı, 1.7 milyon kişiye ulaşmıştır.

2005 yılında Türkiye, Rus vatandaşlarının turizm amaçlı olarak en çok ziyaret ettikleri ülke durumundadır. 2001 yılında toplam 18 milyon, 2002 yılında ise 20.3 milyon yurtdışı seyahat yapan Rusların, Türkiye'den sonraki tercihleri ise İspanya, Kıbrıs Rum Kesimi ve Yunanistan'dır.

³¹ research.rbc.ru/rev_short/515775.shtml - 34k

2. RUSYA'DA TURİZMİN GELİŞİMİ, ÖZELLİKLERİ VE RUSYA'NIN ULUSLARARASI TURİZMDEKİ YERİ

2.1 Rusya'da Turizmin Gelişimi ve Özellikleri

2.1.1 Dünya'da Turizmin Gelişimi

Turizm tarihi, 19. yüzyılların başına kadar olan üç aşamaya ayrılmıştır:¹

- a) Antik Çağ Turizmi – bu aşamada seyahat etme nedenleri eğitim, hac, ticaret, tedavi ve spor etkinlikleri olmuştur.
- b) Orta Çağ Turizmi – bu aşamada ise seyahat etme nedenleri dini ziyaretler, eğitim ve aristokrasiye ait ilişkiler olmuştur.
- c) Yeni Zamanın Turizmi – bu aşamada asıl tatil eğilimlerini sanayi devrimi belirlemiştir.

Seyahatlerin ticari anlamı yitirdikleri zaman turistik gezilerin başladığı söylenilebilir. Turizmin bu türüne M.Ö. 4000 yıllarında Eski Mısır'da rastlanan dini karakter taşıyan seyahatler aittir. Daha sonraki dönemlerde Mısırlıların seyahatleri, şehir gezileri, yapay gölleri ziyaret etme ve inşa edilmekte olan piramitleriyle ilgiliydi. Ancak, daha sonra eski Yunan ve Romalılar döneminde gelişen konaklama, yeme-içme, yolların kötü olması gibi sorunlar ilk seyahatleri zorlaştırıyordu. Turizm bu dönemlerde gelir kaynağını oluşturmamıştır.

Yol ağının önemini, ancak kendi toprakları içerisinde iletişim sistemi kuran İranlılar anlamışlardı. İranlıların bu yolları daha sonraki Almanların inşa ettiği meşhur Roma yollarından da üstün gösterilebilir. Babil, Suzi ve Ekbatan'ı bağlayan krallık yolları bunların en iyileriydi. Bu yollarda her 30 milde dinlenme, yeme-içme mekanları yapılmıştı.

Antik turizmin patlak vermesi eski Yunanistan ve Roma ile ilgilidir. Bu ülkelerde iktisadi ve ticari geziler ağırlık kazanmıştı. Yunanlar gibi Romalılar da, genellikle, uzun seyahatler düşkünlerdi. Ayrıca, Yunanlar yol ağının gelişmemiş olduğundan dolayı daha çok denizyollarını tercih etmişlerdir.

¹ M.B. Birjakov. "Vvedeniye v Turizm". Moskova – St-Petersburg, 2001 yılı, ss.26-35.

Bu dönemlerde dini amaçlı yapılan geziler de ağırlık kazanmıştı. Bu tür seyahatlerin en çok tanınanı Olimpos (Olympus) gezileriydi. Bu geziler Zeus namına yapılan bayramlarla ilgili olup M.Ö. 7. yüzyılda başlamış ve 4 senede bir düzenlenmiştir.

Turistik gezilerin diğer bir türü tedavi amaçlı olmuştur. Termal kaynaklara sahip ya da kutsal mekanlarda bulunan tesisler dinlenme, tedavi ve eğlence olanakları ile dikkat çekmiştir. Tedavi mekanlarından başka Romalılar boş zamanlarını dağda ve denizde dinlenerek geçirmişlerdir.

Orta çağlar ise turistik hareketin azalması ile dikkat çekmekte. Ülke içi istikrarsızlık yaşayan birçok yeni devletlerin oluşması ile daha önce karşılaşılmamış siyasi engeller de oluşmuştur. Dini geziler ancak 7.-8. yy.da sıklık kazanmış, daha sonraki dönemlerde ise bu tür geziler hızla gelişmiş ve asırlar boyunca turistik hareketlerde önemli bir rol oynamıştır.

Bu çağlarda dini gezilerin yanında devlet elçilerinin yaptıkları siyasi geziler de önem taşıyordu. Bilimin ilerlemesi ve üniversitelerin çoğalması ile 13. yüzyılda Avrupa'da öğrencilerin de seyahatleri görülmeye başlamıştır.

Böylelikle, Orta Çağın son dönemlerinde turistik hareketlerin çoğunluğunu dini geziler ve öğrencilerin göçleri oluşturmuştur.

Dünyada ilk turizm şirketi Thomas Cook tarafından 19. yüzyılın başında kurulmuştur. Ancak, turizmin güçlü ve iyi organize edilmiş hareket kazanması için 150 yıl geçmesi gerekmiştir.

İlk defa 1857 yılında Londra'da dağ gezi severleri bir araya gelmiştir. Onlar "Alp Dağları Kulübü"nü kurmuşlardır. 19. yüzyılın 60'lı yıllarında bu tür kulüpler ve dernekler Avrupa ve Amerika'da kurulmaya başlamıştır.

2.1.2 Rusya'da Turizmin Oluşumu ve Şimdiki Durumu

2.1.2.1 Rusya'da Turizmin Oluşumu

Rusya topraklarında turizmin oluşumu Eski ve Orta Çağlara dayanmakta ve dünya turizm gelişim aşamalarıyla bağlı olarak kendi başına da aşamalara ayrılmaktadır.

Birinci Aşama: Eski Çağ Rusya Turizmi

Rusya'nın coğrafik konumu, Batı ve Doğu kıtalar arasındaki ticari yolların merkezinde bulunması, eski çağlardan beri dış ülkelerle ticari ilişkiler kurma kolaylığını sağlamıştır.

Hıristiyanlığın kabul edilmesiyle bu ilişkiler daha da güçlenmiş ve ticari ilişkiler gelişmiştir. Zira Doğu Roma İmparatorluğu'ndan gelen din adamları, kilise temsilcileri, tercümanlar Rusya topraklarını her zaman ziyaret etmişler. Dinlenme ve dini yerleri ziyaret etme amaçlı gelmiş olan Hıristiyanlar ve yerli halk arasında da ticari ilişkiler oluşmuş ve böylece, Rus tüccarları çeşitli ülkeler ile ticari ilişkiler kurmuşlardır.

Organize edilmiş turizmin başlangıcı, 1777 yılında V. Genşem'in yaptığı tur olduğu tahmin edilmektedir. Bu turla, Ruslara Batı Avrupa ülkelerine toplu geziye çıkma olanağı sunulmuştur.

Genç asilzadelerin Alman, İtalyan veya Fransız üniversitelerinden birini gezerek, ardından da o mekanların sanat ve ticari yönlerini öğrenmek için İsviçre, İtalya ve Fransa'dan oluşan güzergahını izleme imkanları önerilmiştir. Her katılımcı, gezi parasını sözleşmeye göre ödemiştir.

Turistlere hizmet etme amacıyla kurulan tur şirketlerine Rusya'da "Aktsiyonernoje Obşestvo İmatrı" deniliyordu. Bu şirketler Çar 2. Aleksandr'ın onayı ile 28 Temmuz 1871 yılında çıkan izin sonucu faaliyete geçmiştir.

17. yüzyılın sonunda Rusya'da ilk turizm şirketleri ortaya çıkmaya başlamıştır. Bu dönemlerde St.Petersburg ve Moskova gezileri elit tabaka için çok popülerdi.

1779 yılında St.Petersburg'ta yayınlanan "1703-1751 Yılları Arasında St. Petersburg'un Tarihi, Coğrafik ve Tomografik Tanımı" adlı kılavuz bilimler akademisi arşivcisi A. Bogdanov tarafından kaleme alınmıştır. Bu kılavuz, tarih, mimari yapılar ve çeşitli koleksiyonlar hakkında bilgiler içerdiğinden dolayı modern turistik rehberlerinin ilk örneğiydi. Rusya'da turizmin oluşmasının ilk aşamasının olumlu yönleri aşağıda belirtilmiştir:

- a) Ulaşım araçlarının ikelliği;
- b) Gezilerin ulaşım imkanlarının olması, ticari, eğitim, tedavi, hac ziyareti gibi bir amaç taşıması;
- c) Gezilerin elit olması.

İkinci Aşama: Sanayi Devrimi'nde Turizmin Gelişimi

Turizm oluşumunun ikinci aşaması ulaşım ve taşıma araçlarının gelişmesi ve küçük gezinti türlerinin artması ile ilgilidir. Gençler için gezinti organize etme düşüncesi çok tutulmuştu ve okullarda dahi uygulanmaktaydı.

Rusya turizminin daha sonraki gelişme aşamaları “Alp Dağları Kulübü”, “Kırım Dağcılar Kulübü”, “Bisikletçi Turistler Topluluğu”, “Rusya Turistler Topluluğu” gibi turizm işletmeciliğini geliştiren kurumlarını ortaya çıkarmıştır.

Üçüncü Aşama: Kitle Turizminin Başlangıcı

18. yüzyılın sonu ile 20. yüzyılın başlarında Rusya'daki uluslararası ve ülke içi siyasi istikrarsızlık turizmin gelişimini olumsuz etkilemiştir. Bu dönemde Rusya'da yalnızca kitle turizmi zirvede kalabilmiştir.²

2.1.2.2 1890-1917 Yılları Arasında Rusya Turizminin Oluşumu

Rusya'da turizmin temelini vakıf ve derneklerin kurucuları oluşturmuştur. 19. yüzyılın ikinci yarısında gezi ve turizm şirketleri ortaya çıkmaya başlamıştır. Bu turizm şirketlerinden biri “Doğa Severler Topluluğu”nun üyeleri jeoloji, coğrafi ve etnografi bilim dallarında araştırma amacıyla seyahat ve gezi planları gerçekleştirmişlerdir. Bunun gibi şirket üyeleri hem kendi memleketlerinde doğa servetlerini araştırmış hem de doğa severler için geziler düzenlemişlerdir.

Devrim öncesi Rusya'nın “Rus Turing Kulübü”, (Kuruluş Yılı: 1885 yılı, St. Petersburg) en büyük turizm teşkilatlarından biridir. 19. yüzyılın sonunda Rusya'da iki tekerlikli bisikletlerin yaygınlaşması, adı geçen kulübün kuruluş nedeni olmuştur. Bunun dışında, bu tür bisikletler şehir dışı uzak mesafeli gezilerde çok rahat ulaşım aracı olarak kullanılmaya başlanmıştır.

“Rus Turing Kulübü” Uluslararası Turizm Teşkilatına üye olup yurtdışı turizm şirketleri ile bağlantı kurmuş ve temsilcilik görevini üstlenmiştir. Ayrıca, bu kuruluş “Rus Turist” adını taşıyan dergi ve yıllık turizm bültenleri yayınlamışlardır.

Rusya'nın başka şehirlerinde “Rus Turing Kulübü” teşkilatı örnek alınarak çeşitli “bisiklet birlikleri” kurulmuştur. Fakat, bu ilk “bisiklet kuruluşları” sadece seyahat sever ve pahalı bisiklet alma gücü olanları birleştirmekteydi. Bisiklet gezileri, genel olarak, 200 kilometrelik mesafeler için düzenlenmiştir.

² <http://www.bankreferatov.ru/TMPFILES/50A76/turism.doc> (çeviri)

Zamanla “Rus Turing Kulübü” kuruluşu “Rus Turizm Birliği”ne dönüşmüştür. “Rus Turizm Birliği” turizmin gelişimine, özellikle, bisiklet turizminin yaygınlaşmasına yardımcı olma amacını taşımıştır. Rus Turizm Birliği’nin tüzüğü 35 madde içermekteydi. Söz konusu tüzüğün 10. maddesi “kim birliğin üyesi olamaz” şeklindeydi. Bu maddeye göre:

1. Profesyonel bisikletçiler;
2. Diğer birliklerden ihraç edilenler;
3. Öğrenciler;
4. Askerlik yapmakta olan ve alt rütbede olanlar;
5. Adliye tarafından kısıtlı yetkileri olanlar.

Rus Turizm Birliği’nin kendi üyelerini grup halinde gezdirmek için ülkenin farklı şehirlerinde rezervasyon yapma; “Rus Turist” ve “Yolculuk” adlı dergiler, “Yıllık Turizm Bülteni” gibi enformasyon ve yolculuk kılavuzları gibi kaynakların yayınlanması genel hedef olarak belirtilmiştir.

Rus Turizm Birliği bazı konularda çok başarılı olmasına rağmen güçlü bir turizm örgütü olmayı başaramamıştır. Bunun başlıca nedeni, Birlik üyelerinin çok pasif olmasıdır. Yine de Rus turizm gelişim sürecinde dikkate değer iz bırakmış olan bir kuruluştur. Zira farklı turizm hedefleri güderek Rus Turizm Birliği’nin sadece yurtiçi gezilerle yetinmeyip, yurtdışı turlarının teklifini de yapmıştır.

1901 yılında Moskova’da Dağ Turizmini geliştirmek amacıyla “Rus Dağcılar Birliği” kurulmuştur. Bu Birliğin teşebbüsüyle birkaç Dağ Turizm Merkezleri meydana getirilmiştir.

Kuzey Kafkasya’da turizme yönelik çalışmaları “Kafkasya Dağcılık Organizasyonu” yapmıştır. “Kafkasya Dağcılık Organizasyonu” üyeleri öğrenciler ve gönüllü olarak katılmak isteyenler için Kafkasya Termal Kaynakları çevrelerinde her türlü geziler düzenlemiştir. Özellikle, patikalarda yol işaretleri koyma, turistlere dağcılık malzemeleri kiraya verme gibi işlerini yapmışlardır.

Kafkasya, 20. yüzyılın ilk 10 senesi içerisinde en zengin yayla gezisi potansiyeline sahip olup yayla turizmini de geliştirmiştir. Kafkasya’yı ziyaret etmeye gelenlerin arasında Rus turistlerle birlikte yabancı turistler de bulunmuştur.

Dizel motorlu gemilerin ortaya çıkmasıyla birlikte su üzerinde seyahatler turistlerin dikkatini çekmeye başlamıştır. 1914 yılında “Büyük Çarıçe Olga” ve “Büyük Çarıçe Tatyana” adları taşıyan iki büyük dizel motorlu gemi inşaat edilmiştir.

Böylelikle, 1890-1917 yılları arasındaki dönemde Rus turizminin gelişimi seyahat sırasında bilgi edinme ve birçok çeşit spor alanındaki turizm türünün doğmasına destek olmuştur. Bu dönemdeki turizmin genel amacı, büyük kitlelere coğrafi ve tarih hakkında bilgi ve eğitim verme ağırlıklıydı.

2.1.2.3 Devrim Sonrası Rusya Turizmi (SSCB)

Devrim sonrasındaki Rusya Turizmini 3 aşamaya ayırtmak gerekir:³

Birinci Aşama: 1920-1936 yılları arası;

İkinci Aşama: 1936-1969 yılları arası;

Üçüncü Aşama: 1970-1980 yılları arasıdır.

Birinci aşama, sosyal kitle turizminin gelişmesi için sosyal-ekonomik imkanlar sağlamakla birlikte organize edilmiş seyahat turları ile tanınmıştır. 1920 yılında “Ders İçerikli Birleşmiş Turizm Büroları” ve tur istasyonları açılmaya başlamıştır.

1921 yılında Petrograd’da Bilim Araştırma Turizm Enstitüsü kurulmuştur. Aynı zamanda “Ders İçerikli Birleşik Turizm Büroları” kapanmaya başlamış ve onların yerine “Sovyet Turist” (Sovtur) Anonim Şirketi ortaya çıkmıştır. 1929 yılında “Rusya Turistler Topluluğu” diye adlandırılan kuruluş “İşçi Turizm Topluluğu”na dönüştürülmüştür. Aynı yılda yabancı turistleri çekmek için “Inturist” adlı Birleşmiş Anonim Şirketi kurulmuştur.

1930 yılında “İşçi Turizm Topluluğu” ve “Sovtur” Anonim Şirketi’nin birleşmesi ile “İşçi Turizm ve Seyahat Gönüllüler Topluluğu” kurulmuştur (İTBGT).

Bu dönemlerde turizm hareketleri halkın çoğunluğunu içermiş, ancak talebin fazla olmasına karşın turizm sektöründe uzmanların eksikliği hissedilmiştir.

Bu dönemde ulusal turizmde iki ana yön belirlenmiştir:

- a) İşletmelerin planladığı güzergahlara yapılan turlar;
- b) Şahsi (bireysel) turizm.

1936 yılında Rusya turizm gelişimi iki aşamada genel turizm sisteminin reorganizasyonu yapılmıştır. 17 Ocak 1936 yılında İTBGT kapatılarak ve tüm görev ve sorumlulukları “Spor ve Kültür Birleşmiş Örgütü”ne (SKBÖ) devredilmiştir. Aynı yılda “Turistik Turlar İdaresi” kurulmuştur.

³ G. F. Şapoval. “İstoriya Turizma”. – Minsk, 1999 yılı, ss.35-45.

1962 yılında Turizm İdaresi'nin yönetimi altında ülkede turistik hareketleri artırma hedefi ile turizm alanında örgüt sistemi kurulmuştur.

Ülkedeki turizmden sorumlu olan “Merkez Örgütü” ve “Turistler Örgütü” kurum ve toplum çıkarları için aktif çalışmalar gerçekleştirmiştir.

Böylece, ülkede turistik turlarla ilgilenen 5 büyük sistem oluşmuştur:

- Sendika Turizmi (performansa dayalı turizm) ;
- Inturist (yabancı turistler ile ilgili turizm);
- Gençlik Turizmi;
- Askeri Turizm;
- Çocuk Turizmi.

1980'li yıllarında önemli gelişmelerden biri, ülke içinde çeşitli il, köy ve şehirlerin turizm imkanlarının araştırılması ve çeşitli bölgelerde turizmi geliştirecek planların yapılması olmuştur.

Bu yıllarda ülkede turizmin gelişmesi, SSCB iç turizminin gelişmesini göstermekte. Turizm sendikalarının faaliyetleri ile bağlantılı olup, açık ve net bir ideolojik yön taşımaktaydı.

Gençlik turizmi yönetimi propagandacı konularla, sendikalar ise sosyal konularla ilgilenmişlerdir.

Sosyal turizm de gelişmekteydi. Sendikalarda tatil fiyatları indirimli satılmaktaydı. Müşteri bedava denilebilecek tatilin içeriğini ve sunulacak hizmetin kalitesine önem vermemekteydi. Turistik kurumlar kaliteyi artırmaya yönelik çalışmalar yapmamıştır, çünkü nasıl olsa bu talebi etkilememiştir. Turistik hizmet sunma hacmine göre, SSCB Dünya Turizm Örgütü bünyesindeki 24 Avrupa ülkeleri arasında 20. sıradaydı.

Rusya'da 1990'lı yılların başına kadar turizm alanının büyümesine rağmen yeni kaliteye geçiş yapılmamıştır. Kapsamlı gelişme sunulan hizmetlerin standartlaştırılmasını isteyip bu durum kitle turizminden diferansiyel turizme geçişi engellemekteydi.

Böylece, Rusya turizminin gelişmesindeki 3. aşamayı 1980'li yılların sonunda sona erdiğini göstermektedir. Bu aşamadan itibaren ülke politik değişimlere maruz kalmış ve ekonomik şartların doğması ile turizmin gelişmesinde yeni aşamalara geçmiştir.

2.1.2.4 Geçiş Dönemi'nde (perekhodny) Rus Turizmin Durumu

Rusya turizminin gelişimindeki bu aşama, turizmde idare ayarlamadan ekonomik uyarlamaya geçiş dönemi olarak bilinmektedir. Bu sistem yeni Rus yasalarına göre ayarlanmıştır.

Geçiş döneminin önemli noktaları şunlardır:

- Monopol ekonomiden oligopol ekonomiye geçiş yapılması (turizm işletmelerinin özelleştirilmesi);
- Turizm pazarının yeni yasalara göre düzenlenmesi;
- Turistik kaynakların yeni ekonomik ve hukuki bağlar kapsamında piyasa şartlarına uygun şekilde kullanılması;
- Yeni turistik hizmetlerin ortaya çıkması ile talep karakterinin değişmesi (shop-turlar, eğlence ve macera turları, dil öğrenme amaçlı turlar v.s.);
- Turizm altyapısını talebinin yenileme olmaması (oteller, tesisler, tatil köyleri v.s.);
- Küçük ve orta ölçekli turizm şirketlerinin sayısının artması;
- Dış turizmin önemini artması;
- alış veriş (bavul ticareti) amaçlı turların sıklaşması.

2.1.2.5 Rusya Turizminin Şimdiki Durumu

Rusya turizm pazarının oluşması, 1990 yıllarının başlarında başlamıştır. Aynı dönemde 3 farklı sürecin oluşumu söz konusu:

- a) Eski tur şirketlerinin yok olması (tur büroları, seyahat firmaları);
- b) Tur operatörleri ve tur acenteleri olarak bilinen yeni tur şirketlerinin oluşması;
- c) Eski turistik işletmelerinin Rus turistinin talebine göre turistik ürün üretme yoluyla değiştirilmesi.

Komünizm döneminde dış turizmin olmayışı yeni dış turlara çok fazla talebin oluşmasına neden olmuştur. Piyasa oluşumunun ilk aşamasında çoğunlukla dış turlar yapılmıştır. Bazı ülkeler Rus turistlerini çekmek için çeşitli girişimlerde bulunmuşlardır. Eski sosyalist cumhuriyet ülkelerine vizesiz girişin uygulanması (Çin, Çek Cumhuriyeti, Macaristan, Bulgaristan ve diğer ülkeler), Almanya, İtalya, İspanya gibi Avrupa ülkelerinin vize işlemlerini kolaylaştırması ve giriş kısıtlamalarını azaltması Rus turistler için bazı ülkelere (Fransa, İspanya) uygun fiyatlarla ekonomik turların düzenlenmesi sayılabilir.

Dış turlara talep artması ile en çok tercih edilen turlar şunlar olmuştur: Türkiye’de, İtalya’da, Yunanistan’da ve BAE’de shop-turları, eğlence ve gençlik turları, eğitim turları, kayak turları, tedavi turları ve deniz gezileri.

Rusya turizminin dışa yönelik karakteri aşağıdaki nedenlerin sonucunda oluşmuştur:

- Yabancı turistik ürünlerin Rus tüketicisi için keşfedilmemiş olması (SSCB döneminde dış turizmin olmamasından dolayı);
- Çıkış işlemlerinin kolaylaştırılması;
- Ticari ilişkilerin artması;
- Döviz kullanan Rus vatandaş sayısının ve işletmelerin artması;
- Dış tur fiyatlarının uygun olması;
- Yabancı turistik ürünlerin rekabet gücüne sahip olması (konaklama yerlerinin lüks ve hizmetinin iyi olması, turlarda kullanan araçların yeni ve konforlu olması).

1998 yılında Rusya ekonomisinde patlak veren kriz, turizmin gelişmesine büyük bir hasar getirmiştir. Birçok işletme dış ve iç turizmi ayakta tutabilmek için yeni ürün geliştirmeye başlamıştır. Bu durum, işletmelerin iflas etmelerini engellemiş ve bu girişimin sayesinde iç ve dış turizm kesimlerinin ayrılmasına yardımcı olmuştur.

Bu dönemde iç turizmin tercih edildiği bölgeler Rusya’nın orta bölgeleri ve güneyi olmuştur. Üretilen turlar arasında Rusya ve Ukrayna’nın tatil merkezlerine yapılan kültürel ve tarihi turlar, ekoturizm, safari turları, nehir gezileri (Volga, Lena, İrtiş, Yenisey nehir gemi turları) tatil, tedavi turları ayırt edilebilir.

Yabancı turistler için Rusya iç turizminin çekici yönleri: tanıma, ekolojik, safari turları (balıkçılık, av), tatil, Uzak Doğu’da (Baykal Gölü’nde) yapılan göl turları sayılabilir.

İç ve dış turizmin gelişmesini engelleyen eksikler şunlardır:

- İç politikasında yaşanan istikrarsızlık;
- Yolculuk-taşımacılık şartlarının uluslararası standartlara uygun olmaması (eski havalimanları, kara ve demiryolları, istasyonlar, otoparklar, petrol ofisleri, araba yıkama noktalarının inşa edilmemesi ve yenilenmemesi);
- Konaklama yerlerinin ve verilen hizmetlerin dünya standartlarına uymaması;
- Şehir içinde konaklama yerlerinin ve lokantaların çok pahalı olması;
- Turistlere hizmet veren vasıflı elemanın yetersiz olması, bu eksikliğin de turistik bölge ve ülke imajını olumsuz yönde etkilemesi;
- Rusya’nın turizm ülkesi imajını sağlayacak tek politikalı hükümetin olmaması.

Ancak 2000'li yıllar itibariyle Rusya turizminin belirli bir kaliteye ulaşması görülmektedir. Dış ülkeleri ziyaret etmek isteyenlerin yanında ülke içi bölgeleri keşfetmek isteyenlerin sayısı da artmakta olup, hizmet kalitesi hızla artmış, çocuk ve gençlik turizmi ve yeni tur güzergahları geliştirilmiştir.

2.2 Rusya'nın Turizm Arzı

2.2.1 Doğal Kaynaklar ve Kültürel-Tarihi Cazibeler

2.2.1.1 Spor ve Alternatif Turizm

Rusya'da Spor Turizm kuruluşu "Aktif Turizm" olarak adlandırılmış ve faaliyetlerin zorluk seviyesine göre çeşitli gezi ve turizm teknik özelliklerine göre turlar düzenlenmektedir. Turistlerin uzmanlığı ve gezi mekanları kalitesinin yükseltilmesi, yeni ekipman içeriği kalitesi ve çeşitli sigorta hareketleri özelliklerinin genişletilmesi, Spor Turizm'inin amaçları içeriğinde nitelenmektedir. Sporda da olduğu gibi Spor Turizm'inin dalları mevcut olup, yeni dal uzmanlaşma uygulamaktadır.

Günümüzde Aktif turizm içeren yaya gezileri, kayak, su, bisiklet, dağcılık, at gezisi, araba ile veya motor ile yapılan gezi, speleo turizm (mağara gezisi) turları şeklinde uygulanmaktadır. Ayrıca, Su ile Dağcılık faaliyetleri de dinamik olup, su ing ve benzeri aktiviteler tamamen alternatif türlerdendir.

Speleoturizm (mağara gezisi) yapay veya doğal mağara ve labirent gezileri teklif etmektedir. Bu tür turizmin gezi alanları çok ilginçtir: kuyular, yer altı akarsuları, yığıntılar ve benzeri. Bunun dışında, kullanıldığı alan çok muhaliftir, aşırı tehlikeli ve fiziksel ağırlıklı (yüksek nem oranı veya doğal aydınlatmanın olmadığı mekanlar). Bunların tümü, speleoturizmine önem kazandırmış, ve özellikle, gençler tarafından büyük bir ilgi görmektedir.

Günümüzde Kafkasya, Altay ve Ural Sıradağları'nda beş bin civarı mağaranın bulunduğu bilinmektedir. Bunların arasında en ilginç olanlar, turizm hedefli mağaralardır: Kafkasya'daki mağaralar (maden ocakları) – "Snejnaya" (Karlı), "Mejenogo", "Pantühina" mağaraları. Perm vilayetinde "Kungur" adlı mağaralar büyük ilgi görmekte ve aralarında en ilginç, "Ledyanaya" (Buzlu) mağarası, Çelyabinsk vilayetinde ise "Kunguzak" mağaraları ve "Sikiyas-Tamak" mağara kompleksi sayılabilir. Ancak Penza vilayetinde bulunan çok katlı manastır hücreli eski rahiplere ait bir labirent şeklindeki mağara büyük ilgi çekmekte ve turistler için bu labirentin yalnızca iki katı gösterilmektedir.

2.2.1.2 Dağcılık Turizmi

Dağ, dağ yamaçları, buzlu tepeler ve dağın akar sularında (şelalelerde) yapılan bir gezi türüdür. Sözcük anlamıyla “Alpinizm” (dağcılık) faaliyeti, Dağcılık anlamına gelmekte olup, özellikle de dağcılık turizm türüne “geoturizm” (coğrafik turizm) ve yer altı kaynakları araştırma turları eklenmektedir. Dağcılık, çok tehlikeli etkinlik olup, “ekstrim” (aşırı tehlikeli) spor türü de sayılmaktadır. Zira gezinin başından sonuna kadar gerçek tehlikeler ile karşılaşmakta, dik yamaçların, dağ çatlakları ve deliklerinin aşılması anlamını taşımakta ve özetle, yüksek basınç, kötü hava şartları, çığ ve güneş radyasyonuna yakalanma ihtimallerini de içermektedir. Özellikle, Dağcılık kış mevsiminde daha tehlikelidir.

Rusya’da, genellikle, Kuzey Osetya, Kabardino-Balkarya, İnguşetiya, Krasnodar ve Stavropol vilayetlerinde, Murmansk ili taraflarında Dağcılık turizmi çok gelişmiştir. Çünkü Altay, Küçük ve Büyük Kafkasya Dağları ve Çerskogo ve Habinah Dağları’nda “alpinizm” (dağcılık) için çok sayıda yol yapılmıştır ve bu turizm çeşidini tercih eden turistler için altyapı tasarlanmıştır. Yaz mevsiminde ise Habinah ve Ural Sıradağları taraflarında coğrafik ve yer altı kaynakları araştırma amacıyla yapılan bilimsel turları ile, Kafkasya’nın Karadeniz kıyısında ise su rafting turu ile karşılanabilir.

2.2.1.3 Akarsu Turizmi

Akarsu turizmi, göl, deniz ve barajlarda şişirme botları ve kürek sandalları kullanarak yapılan bir turizm çeşididir. Yeni heyecanların keşfedilmesi, aktif dinlenme ve spor yapma özelliklerini sağlaması bir araya getirmekte ve bu turizm türüne sağlıklı bireyler rahatça katılabilmektedir.

Su Turizmi, genellikle, düz ve acık akarsularda (Volga, Yenisey, Oka ve diğer nehirleri), Ural, Altay, Kafkasya bölgelerindeki büyük nehirlerde büyük ilgi görmektedir. Genel olarak, sal veya tek veya çift kişilik botlarla yapılan geziler çok tercih edilmekte, çünkü katılımcılar gezi sırasında akarsu sisteminin tümünü gezmiş oluyorlar. Bu turizm çeşidi Kareliya bölgesinde bulunan Ohta ve Yujnaya Şuya (Güney Şuya) adlı nehirleri de rastlanmaktadır. Tur paket gezileri de çok meşhurdur, bu turların başlama ve bitiş yerleri önceden bilinmektedir. Mesela, “Jıgulevskaya Sandal Tur Gezisi” (Samara’dan başlayarak Volga nehrinin aşağısına kadar, Usa nehrini geçerek tekrar Volga nehrine girişle Samara şehrine dönüş), “Orşinskaya Tur Gezisi”, “Tverskaya Tur gezisi” v.s.

2.2.1.4 Bisiklet Turizmi

Bisiklet Turizmi, düzlük alanlarda, dağlarda ve nehirlerde su bisikletleri ve dağ bisikletleri (mountain bike) kullanılarak yapılan spor amaçlı gezilerdir. Bu tür ulaşım aracı, son derece ekolojiktir.

19. yüzyıldan itibaren Rusya’da Bisiklet Turizmi yoğunlaşmaktadır. 1890 yıllarında bisiklet gezileri sevenler tarafından “Moskova - St.Petersburg – Paris” mesafesinde bisiklet yarışı düzenlenmiştir. İç Rusya’ya ve Povoljye bölgesinde Bisiklet turizminde hem asfalt hem kum-çakıllı yollar tercih edilip, ülke içinde Ural bölgesinin (Orta ve Güney Ural) orman yolları ve Kafkasya taraflarının yolları da çok uygundur. Uzun süreli gezilere 4-6 kişi katılmaktadır.

Her sene Krasnodar vilayetinde (Kafkasya bölgesi) – “Krasnaya Polyana” (Kırmızı Ova) tarafında “Rusya Dağ Bisiklet Yarışı” düzenlenmekte. Bu yarışmada hem sporcular hem de bisiklet sevenler yarışmakta.

2.2.1.5 Atçılık Turizmi

Atla yapılan turizm türü, sağlık amaçlı düzenlenmektedir. Atların, çoğunlukla, yetiştirildiği bölgeler şunlardır: Altay, Başkörtostan (Başkurdistan), Buryatiya, Adıgey, Karaçaevo-Çerkesya, Çuvaşistan, Orta Rusya bölgesi (Orlov vilayeti) ve Sibiry (Kemerovskaya ve Krasnoyarskiy vilayeti). Adı geçen bölgelerde bu tür turizm 30 seneden beri yapılmakta. Bu turizm devamlı ilgi toplamakta, at koşu turizminde gelişen bölgelere Podmoskovye, Murmansk, Samara ve Krasnodarskiy vilayetlerinin katılması da söylenebilir.

Genellikle, at gezi yolları ormanlardan, ırmak ve göl kıyılarından, dağ yollarından, açık yerlerden geçmektedir. Fakat uzun süreli geziler için iyi bir hazırlık yapılması gerekmekte ve yalnızca uzman turistler katılabilmektedir.

2.2.1.6 Av Turizmi

Rusya’nın en bereketli balık avlama yeri, Volga nehrinin aşağı bölgesi ve nehrin kollarıdır. Burada çok sayıda kanca, sazan, ördek balığı ve 100’den fazla diğer tatlı su balık çeşitleri bulunur. Bu nehirde en değerli balık türlerinden sayılan “osetra”, “beluga”, “sterlyad” ve “sevryuga” adını taşıyan tatlı su balıklarının yakalanması yasaklanmıştır.

Değerli tatlı su balık türleri – “losos”, “semga”, “şuka” (kılıç balığı), göl alabalığı, Kareliya bölgesi taraflarında bol miktarda bulunmakta, bu bölgede ise balık avlama kısıtlaması henüz uygulanmamıştır.

Murmansk vilayetine balığı avlamak için dünyanın her yerinden, özellikle de Amerika’dan, Norveç’ten ve diğer Avrupa ülkelerinden binlerce turist gelmektedir. Bu bölgeye turistler sadece helikopter ile ulaştırılmakta. Murmansk vatandaşlarının bir sözü vardır: dünyanın en iyi balık avı Varzuga ve Ponoy nehirlerinde yapılır.

Av turizminde turistlerin sayısı en çok sonbahar mevsiminde artmaktadır. Bu mevsimde yaban domuz av sezonu açılmakta. Kamçatka Yarım Adası da, avcılık için seçkin bir mekandır.

İlkbahar ve sonbahar mevsimlerinde yerli avlanma kesimlerde ayı avlama sezonu, sonbaharda ise geyik ve kar koyunu avı başlamakta. Avcılık sonrası hayvanların kürk, kafatası ve boynuzları yalnızca Ormancılık İdaresi tarafından izin verildiği takdirde bu bölgeden çıkartılabilir.

Devlet orman parklarında ve koruma altında olan ormanlarda, ayrıca, Volga nehrinin Astrahan vilayetindeki ormanlık kısmında avlanmak kesinlikle yasaktır.

2.2.1.7 Kış Turizmi

Rusya’da kayak sporu çok meşhurdur. Ayrıca, Krasnodar vilayetinde “Krasnaya Polyana” (Kırmızı Ova) kayak merkezi projesine destek vermekte. Bu proje gerçekleştirildikten sonra turistler aynı gün içerisinde hem denize girme şansı yakalamakta hem de rahatça kayak yapabilmekte.

En büyük kayak merkezleri Kafkasya bölgesinde bulunmaktadır. Bunların en ünlüsü, Elbrus dağı çevresidir (Kabardin-Balkar Cumhuriyeti). Elbrus ve Çegeta dağlarına ise 40 yıldır çok sayıda sporcu ve turist akın etmektedir. Yakın bir süreç içinde onlara snowboarding yapanlar da katılmıştır. Çegeta dağlarının yakınlarında “Dombay” adlı meşhur kayak merkezi de bulunmaktadır.

Elbrus dağı çevresinde hem lüks büyük havuzlu oteller hem de küçük “Krasnaya Polyana” mutfağıyla ev tipi birkaç odalı mini otellerde konaklanabilir. Bu kayak merkezi Karadeniz’den 1 saat uzaklıkta bulunmaktadır. Turistlerin kendilerini konforlu ortamda hissedebilmeleri için “Radisson” oteller zincirinde veya orijinal ahşap yapı pansiyonlarda iyi bir hizmet verilmektedir.

Kolskom Yarımadası'ndaki "Hibin" dağları 5 aylık uzun sezon açık olmasından dolayı çok uygundur. Burada Aralık ayından Mayıs ayının ilk haftalarına kadar kayak yapılabilir. Her sene Nisan ayında "Habin" dağlarındaki kar kalınlığının kış mevsimindeki gibi korunmasından ötürü Rusya Snowboard Şampiyonası burada düzenlenmektedir. "Habin" dağları eteğinde bulunan Kirovsk şehrinde turistik gelişim daha yeni gelişmeye başladığından dolayı "Habin" dağları kış turizmi yalnızca yerli turistleri ağırlayabilmektedir. Buna rağmen günümüze anayolların şehre kadar ulaşmış olması, tur yerlerine araba veya otobüs ile rahatça ulaşımı kolaylaştırmaktadır.

Eski Ural Sıradağları yüksek olmamasına karşın her bölgesinde karın düzgün ve pürüzsüz örtülmüş olması, uygun ve geniş kayak alanı yaratmakta ve toplu kayak kayma için de idealdir. Güney Ural'daki "Abzakovo" ve "Zabyaliha" kayak merkezleri yerli turistler tarafından büyük bir ilgi görmekte ve bu kayak merkezlerinin pistleri (kayak yolları) sadece bölge içinde ünlü olmakla kalmayıp, bölge dışında da çok iyi bilinmektedir.

Bu dinlenme tesisleri dışında Perm vilayetinde "Çusovaya" dağında, Sverdlovsk vilayetinde "Belaya" dağında, Kemerovskaya vilayetindeki "Mejdureçenskaya" ve "Taştagol" dağında, Altay vilayetinde "Belokuriha" tatil merkezinde ve "Beluha" dağlarında kayak merkezleri bulunmaktadır. Sibiry'a'daki (Krasnoyarskiy ilinde) kayak merkezleri şehir merkezinden uzakta olduğu için ancak yerli ve komşu illerin turistleri ulaşabilmektedirler.

Rusya'nın dağ kayakçılığı hızlı bir şekilde gelişmektedir. Avusturya ve İtalya kaynaklı teleferikler kurularak yeni oteller inşa edilmekte, ayrıca, yeni kayak yolları açılmaktadır.

Son yıllarda yeni kayak tarzı, sky-tur'a da insanlar yoğun ilgi duymaktadır. Bu, yeni kayak tarzı ve dağ kayakçılığının bir karışımıdır. Sky-tur, dağa teleferiksiz çıkma ve inme özelliklerine sahiptir. Bu yeni kayak tarzı Kafkasya, Hibin ve Altay dağlarında genişçe uygulanmaktadır. Söz konusu yeni kayak tarzının püf noktası, düz kayak yollarından ve yamaçlardan kaymaktan usanmış olanlara, yeni bir yol arayışını sağlamaktır. Bunun için firmalar özel ekipmanları turistlere tedarik etmektedirler.

2.2.1.8 Deniz ve Göl Turizmi

Bu tür turlar, Rusya'nın iç ve dış su turizminin bir çeşididir.

Yabancı turistlerin çoğunluğu (%90'ı) 3-4 günlük Moskova - St.Petersburg turlarını tercih etmektedir. Kalan kısmın tercihi ise, Volga ve Sibiryâ bölgelerindeki Lena, Yenisey, Oby, Amur nehirlerinde yapılan turlar teşkil etmektedir. Genellikle, Rus yerli turistleri Moskova – St.Petersburg turu sırasında Valaam Manastırı çevrelerine kadar ulaşmaktadırlar. Yabancı turistler ise Kiji adasındaki Kijiski bölgesini ziyaret etmekte.

Çoğunlukla, Rusya vatandaşları bu tür tur paketlerinden hoşlanmakta, bu tur paketlerinde 5 adet gemi ve birkaç feribot kullanılmakta. Söz konusu turlar St.Petersburg'tan başlayarak Solovki, Valaam ve Kiji yönlerinde yapılmaktadır. Paket turlar nehir, göl ve akarsulara bağlanan kıyılardan geçmektedir.

Deniz turları ise, Rusya'nın Kuzey-Batı bölgesinde gerçekleşmekte. Bu bölgede bulunan başlıca şehirler şunlardır: Kaliningrad, St.Petersburg, Murmansk, Arhangelsk. Belirtilmiş yerler Balkan, Barentsev ve Beloye (Beyaz) denizlere çıkışları bulunan şehirlerdir. Deniz turlarında yolculuk deniz kıyılarından gerçekleşmekte olup, turistler yolculuk sırasında balık, karides, kalamar ve diğer deniz ürünlerini avlayabilmektedirler.

2.2.1.9 Festival Turizmi

Rusya'da şenlik turizmi yeni faaliyet göstermeye başlamaktadır. Rusya'ya yabancı turistleri çekebilmek için gerekli geleneksel bayramların az olduğu sanılmaktadır. Ancak yerli halk yaşantısında çok sayıda olan bu tür şenlikler en kısa zamanda yerli belediyeler tarafından gerekli yatırım ve tanıtım yapılarak hedef olarak yer almalıdırlar.

Rusya'da faaliyet gösteren turizm şirketleri ülke çapında gerçekleşen herhangi yöresel şenliğe turistleri götürebilme kapasitesine sahiptirler. Fakat bunu faaliyete geçirmek için programlı ve zamanında gerçekleştirmek gerekmektedir.

Rusya'ya yabancı turistleri çekebilecek çeşitli ulusal spor organizasyonların düzenlenmesi gerekmektedir (Kremlin Tenis Kupası, hokey ve futbol maçları, Murmansk vilayetinde yapılan Kuzey Spor Şenliği gibi); kültür amaçlı faaliyetler ise, Moskova Uluslararası Film Festivali; etnik şenlikler için ise, Yakutistan Yaz Şenliği olan "İsah",

çeşitli cumhuriyet ve ulusların kültürel ve yerli tarihi eserleri ile ilgili haftalar ve dini şenlikler (örneğin, Moskova’da “Maslenitsa” bayramı).

Günümüzde dini turizm de hızlı bir şekilde gelişme göstermektedir. Sosyete çevrelerde var olan önemli dini olaylar bunun başlıca sebebini oluşturmaktadır. Rusya’da bulunan birçok dini merkezleri – Kaluga, Valaam ve Solovki manastırları, Moskova ve Nijegorodsk vilayetlerindeki dini mekanlar belirli zamanlarda turist ve ibadet edenler tarafından ziyaret edilmektedir.

2.2.1.10 Kültür Turizmi

Kültür amaçlı geziler yeni şeyler öğrenmeyi ve keşfetmeyi sağlamaktadır. Bu tür geziler bilgi edinme sürecini eğlendirici kılmayı hedeflemektedir. Kültür amaçlı turizm en çok Rusya’nın merkezinde ve kuzey-batı tarafında gelişmiş durumdadır. Bu bölgelerde Rusya’nın en kıymetli mimari eserleri bulunmaktadır.

Moskova’nın Kremlin koleksiyonu, St.Petersburg Sarayları ve “Zolotoe Koltso” (Altın Halka) şehir turları Rusya’nın en çok bilinen turlarıdır. Bu güzergahlarda otobüs turları daha çok tercih edilmekte ve bundan dolayı bu ulaşım aracı ile seyahat ülkenin kültürel yapısını daha detaylı şekilde öğrenmeyi sağlamaktadır.

Moskova bölgesinde 2.2 bin civarında bulunan kültürel, tarihi ve doğal eserler devlet koruması altındadır. Bu eserleri görebilmek için Moskova vilayetinde bulunan eski şehirler ve çiftlikler ziyaret edilmektedir. Bunların başında Sergiyev Pasad, Zvenigorod, Serpuhov, Kolomna şehirleri, Arhangelskoe, Marino, Abramtsevo ve diğer çiftlikler sayılabilir.

Eski çağlarda inşa edilmiş Hıristiyan manastırları en çok ilgi çeken mekanlardır. Rusya’nın bu dini mekanları yüzyıllardan beri Ortodoks dini merkezleri olarak bilinmektedirler. Mimari görkemlik sahibi olanlar, Troyitsko-Sergiyev, Novo-İerusalimskiy ve İosifo-Volokolamskiy manastırlarıdır.

Rusya’nın “Zolotoe Koltso” (Altın Halka) turları, eski Rus Devleti şehirlerini içeren kuzey-batı tarafında bulunan şehirler halkasıdır. Altın Halka’nın içindeki şehirler şunlardır: Sergiev Posad, Pereslavl Zaleskiy, Rostov Velikiy, Yaroslavl, Ugliç, Kostroma, Suzdal, Vladimir. “Altın Halka” turlarında eski Rus Devleti dönemine, özellikle, 12.-17. yüzyıllara ait onlarca mimari ve kültürel eserler turistlere tanıtılmaktadır. Eserlerin bazıları UNESCO tarafından korunmakta olup dünya eserleri sırasında yer almaktadır.

St.Petersburg, Rusya'nın en romantik şehridir. Bu gerçeği yalnızca Rus vatandaşı değil yabancı turistler de kabul etmektedirler. Tarihi rıhtımlar ve pembe dumanla kaplı köprüler bu şehre bir gizem ve incelik katmaktadır. Ünlü "beyaz geceler"i St. Petersburg'u aşk şehrine dönüştürmekte. Beyaz gecelerde insanlar sabaha kadar Neva nehri kıyısında dolaşmaktadır. Saray Meydanı, Nevskiy Caddesi, Çar Köyü ve Yaz Bahçesi'ndeki park yolları ve banklar sevgililerin sevdiği mekanlardır. Kuzey Venedik, St.Petersburg şehrinin ikinci adıdır. Ayrıca, burada Marinskiy Opera ve Bale Tiyatrosu, Ermitaj Müzesi ve Anıçkoviy Köprüsü saraylardan kalan yegane örneklerdir.

Rusya'nın Povoljye şehirleri olan Nijniy Novgorod, Kazan, Volgograd, Astrahan şehirleri, büyük turistik merkezlerini oluşturmaktadır. Asırlar evvel Volga ve Oka nehirlerinin birleştirilmesi sürecinde inşa edilmiş olan Nijniy Novgorod şehri, büyük ticaret, bilim ve kültür merkezi olmuştur. Bu şehirde her sene Nijegorodskiy Pazarı düzenlenmektedir. Povoljye bölgesinde "hohlomskaya" ve "gorodetskaya" desenleriyle ve "gorodetskaya" ahşap oymasıyla da çok meşhurdur. Tataristan'ın başkenti olan Kazan kentinde ise Hristiyan ve Müslüman kültürleri bir arada yaşamaktadır.

Sibirya bölgesi deyince herkesin aklına ilk başta Krasnoyarskiy şehri gelmektedir. Krasnoyarsk şehri muhteşem fiskiye ve çeşmeleri ile meşhurdur.

Asya'nın merkezi sayılan Tuva (Tıva) Cumhuriyeti, Rusya'daki Budizm kültürünün merkezidir. Tuva (Tıva) düzlüklerinde taştan yapılmış tarihi put ve anıtlar halen bulunmakta ve yaklaşık iki bin senelik geçmişe sahiptirler.

Angara nehri kıyısında yerleşmiş olan İrkutsk şehri, Doğu Rusya'nın kültür, bilim ve turizm merkezi olarak bilinmektedir. Böyle bir üne sahip olmasına Avrupa ve Rusya'dan ve Çin ve Moğolistan'a giden kervanlar sebep olmuştur.

Rusya'nın güney bölgesindeki Krasnodarskiy iline (Anapa ve Taman şehirleri) yapılan geziler, antik dönemle yakından ilgilenenlere ilgi odağını oluşturmaktadır.

2.2.1.11 Sağlık Turizmi

Bu tür turizm çeşitleri hava ve doğa şartlarına göre ayrılmaktadır. Sağlık turu yaklaşık 21-24 gün arasında sürmektedir. Sağlık ve sıhhat durumuna göre Rusya'nın Krasnodarskiy ilindeki Azak ve Karadeniz kıyıları veya Kafkasya'da bulunan termal kaynak merkezlerinde ya da Moskova'nın ormanlık bölgelerinde bulunan sağlık tesislerinin tedavi

yapılır. Kaliningradskaya ilindeki Balkan denizi kıyıları ve Buryatya'nın termal kaynakları, sağlık turları için uygun mekanlardır.

Rusya'da tedavi amaçlı termal kaynaklarının sayısı çoktur. Bu anlamda Kafkasya'nın şifalı termal kaynak merkezleri, Kafkasya Karadeniz kıyısı, Baykal gölü dünyada çok büyük bir öneme sahiptir.

Çar I. Petro (Deli Petro) 1719 yılında Rusya'nın Kareliya bölgesinde ilk "Martsialniye Vodi" (Martsialniye Termal Suları) merkezini kurdu muştur. Atalarımızdan kalan sıhhat bilgileriyle birleşen modern sağlık sistemi, Rusya'nın tatil tesisini oluşturmaktadır.⁴

Sağlık turlarında uygulanan önemli faktörlerinden biri de, tedavi sırasında sporun da başlıca yere sahip olmasıdır.

2.2.1.12 Ticari Turizm

Rusya'nın başkentine gelen turistlerin çoğu iş amaçlı gelmektedir. Rusya'da sadece uluslararası fuarlar düzenlenmekle kalmayıp, bilim ve teknoloji konferansları, geniş tüketici kapasitesine seslenen çeşitli pazarlar bulunmaktadır. Bu faaliyetler Rusya ve dünya çapında önemli uzmanları ve bilim adamlarını bir araya getirmektedir. Ayrıca, Rusya'da yüzlerce yabancı yatırımcıların şirketleri, ofisleri, bankaları, havayolu şirketleri bulunmaktadır. Bu işbirliğin oranı ve ortaklığın önemi gün geçtikçe artmaktadır.

Ticari turizmin diğer özelliği ise, gelen iş adamlarının ülkede standart turistten daha fazla para bırakmasıdır. Bundan dolayı Rusya diğer ülkelerden örnek olarak her sene uluslar arası konferans, fuar ve çeşitli aktiviteler düzenleyerek misafirleri ağırlamaktadır.

2.2.2 Ulaşım (Karayolları, Demiryolları, Havayolları ve Denizyolları)

Rusya'nın başkenti Moskova'da ve birçok büyük şehirlerinde çok sayıda toplu taşıma aracı bulunmaktadır. Bunlara metro, otobüs, trolleybüs ve tramvay gibi ulaşım araçları dahil edilebilir. Moskova'da yer üstü ulaşımında tek bilet fiyatı 13-15 ruble (0.40\$) arasında değişmektedir. Metroda ise tek binış bilet fiyatı 15 ruble (0.40\$).

Rusya'nın diğer şehirlerinde ulaşım fiyatları Moskova'ya göre oldukça ucuzdur. Fakat aynı şeyi taksi hizmeti için söylemek mümkün değildir, eğer taksi ücreti Türkiye, Tunus ve

Tayland gibi ülkelerle kıyaslamak gerekirse, 2-3 kat daha yüksek olup şehrin belli noktalarında ya telefon aracılığıyla ya da sipariş yoluyla çağrılmaktadır. Bundan dolayı “oto-stop ulaşımı” yerli vatandaş ve turistler tarafından daha çok tercih edilmektedir.

Toplu ulaşım araçlarında daha kullanışlı ve ekonomik olan yol, birkaç defalık metroya binme kartı (paso) satılmaktadır. Başkent Moskova’da en çok kullanılan toplu ulaşım aracı metro olup, metronun 11 hattı yaklaşık 170 istasyon içererek, yolculara sabah 05:30’dan gece 01:00’e kadar hizmet vermektedir. Burada vurgulamak gereken nokta şudur ki, çoğu metro istasyonları kendi başlarına gerçek sanat abidesi değerinde olup, çeşitli mozaik biçimleri, cam, kabartma süslemeleriyle turistleri cezp etmekte. Moskova’da bulunan turizm firmaları tarafından bu istasyonları ziyaret etme amaçlı özel turlar organize edilmektedir.

Moskova’nın birkaç ilçesinde ve ülkenin hemen hemen büyük ve orta çaplı şehirlerinde hava limanları faaliyet göstermektedir. Moskova ilçelerindeki 5 uluslararası yolcu hava limanları önemli yere sahiptir. Bunlar: Şeremetyevo-2, Şeremetyevo-1, Domodedovo, Vnukovo ve yalnızca iç hatlara hizmet veren Bıkovo havalimanıdır. Bunların içinde en büyüğü, Domodedovo’dur. Uluslararası uçuş seferleri Şeremetyevo-2 ve Domodedovo’dan, charter seferleri ise daha sık Vnukovo’dan yapılmaktadır. Moskova’dan St. Peterburg’a kadar uçuş süresi 1 saatten daha azdır, Samara şehrine ise – 1,5 saat, Yekaterinburg – yaklaşık 2,5 saat, Novosibirsk – 4, Habarovsk – 7, Sahalin – 12 saat almaktadır. Başkent-havalimanları güzergahında otobüs, metro, taksi ve özel dolmuş seferleri yoğun çalışmaktadır. Dünyanın birçok yerinde olduğu gibi, Moskova hava limanlarında uluslararası büyük tur operatörlerinin temsilcilikleri, yerli ve yurtdışı araba kiralama hizmet noktaları, döviz büroları, taksi sipariş verme noktaları ve diğer hizmetler mevcuttur.

Ülkenin en büyük havayolu taşımacısı şirket “Aeroflot” uluslararası havayolu yolcu taşımacılığının %68’ini gerçekleştirmekte. Bu hava şirketi 54 ülkedeki 108 noktaya uçuş yapmakta.

Rusya’nın en büyük iç hatlar havayolu ise Sibirya Havayolu’dur. Bu şirket diğer bir iç hat taşıyıcısı olan Vnukovo ile birleşerek ülkenin en büyük ikinci havayolu şirketini oluşturmak üzeredir. Her iki şirketin 2004 yılında taşıdığı yolcu sayısı 2,5 milyondur.⁵

Moskova’da 9 tane demiryolu garı faaliyet göstermekte. Bunlar: Belorusskiy, Kazanskiy, Kiyevsikiy, Kurskiy, Leningradski, Paveletski, Rijskiy, Savelyevski ve

⁴ E. İ. İlina. “Osnovı Turistskoy Deyatelnosti”. Moskova, 2000 yılı, ss. 95-103.

⁵ <http://www.tursab.org.tr/content/turkish/istatistikler/akrobat/ULKE/03arRAmerikanDolarierg.pdf>

Yaroslavskiy garları. Avrupa'ya giden trenlerin çoğunluğu Kiyevskiy ve Belorusskiy tren garından kalkmaktadır. Rusya'nın geniş topraklarında en tutulan toplu ulaşım aracı, trendir. Moskova'dan bir gecelik sürede St.Petersburg'a, Pskov, Petrozavodsk, Volga boyu şehirlerinden Çeboksarı, Nijniy Novorod, Samara, Kiev (Ukrayna), Minsk (Beyaz Rusya), Riga'ya (Latviya), 1,5 saat içinde Ural boyu şehirlerine: Ufa, Perm, Yekaterinburg, Omsk ve aynı şekilde Rusya tarafı Karadeniz sahili kentlerine: Anapa, Soçi'ye ulaşmak mümkündür. Novosibirsk şehrine kadar trenle ulaşım süresi, 3 gün almaktaysa, Habarovsk'a tren ulaşımı 5 gün sürmektedir.

Büyük çaplı şehirler arasında iletişim hızlı elektrik trenlerle sağlanmakta olup, kullanışlı ve ekonomik ulaşım aracı sayılmaktadır. Genellikle, tüm gar meydanlarından söz ettiğimiz şehirlere otobüsler kalkmaktadır. Özellikle, Kurskiy garından BDT cumhuriyetlerinden Bakü'ye, Kiyevskiy'den ise Rusya ilçelerinden Kaluga ve Bryansk'a otobüsler sürekli faaliyet halindedir.

Büyük şehirlerde araba kiralamak çok kolaydır, ancak yoğun trafik yüzünden sık sık rötarlar oluşmakta. Son yıllarda şehirleri birleştiren anayolların yenilenmesi için çaba gösterilmektedir. Rusya'da petrol fiyatı ucuz olup, petrol fiyatı Avrupa'ya göre yaklaşık 3 kat daha ucuzdur.

Rusya denizyolları gelişmiş durumdadır. Ülke içi büyük nehirlerde hem taşımacı hem de gezi turları yaygındır. Başlıca turlar için kullanılan nehirler şunlardır: Volga, Yenisey, Lena, Ural, Baykal gölü.

Rusya'nın en büyük deniz limanı, Karadeniz sahilindeki Novorossiysk limanıdır. Bu limandan hem yolculuk seferleri hem de uluslararası gemilere nakliye hizmeti verilmektedir. Bunun dışında en çok bilinen iç deniz limanları, Barentsovo, Azov, Hazar, Kutup Denizlerinde bulunmaktadır.

2.2.3 Tur Operatörleri

Günümüzde olduğu gibi, Rusya ekonomisinin sıkı sisteminden dolayı turizm sektöründeki mali bilgilere ulaşmak imkansızdır. Bu tür bilgiler sadece Vergi ve Maliyet Bakanlığı'nın elinde mevcut olup, medya ve tanıtım kaynakları ile paylaşma yönünde turizm firmalarının kendileri de hoş karşılamamaktadırlar. Bundan dolayı, aşağıda verilmiş olan tablodaki veriler her zaman için kesin bir doğruluk taşımamaktadır.

Söz konusu olan tabloda Rusya içerisinde faaliyet gösteren 50 tane büyük turizm firması gösterilmektedir. Tablonun firma adı, 2005 yılı karları, hizmet verilen turist sayısı, bu firmalarda çalışan personel sayısı, ofis sayısı, firmaların bulunduğu yerler ve kuruluş yılı şeklinde verilmiştir.

Tabloya göre, 2005 yılı karına göre, turizm alanındaki en büyük firmalar şunlardır: Tez Tour, İna Tur ve Pegas Turistik.

En çok turiste hizmet vermeyi başarmış olan, İna Tur olup 543.000 kişiye ulaşmıştır. Bunun dışında tabloya göre, göze çarpan bilgi, eski Sovyet döneminden kalan ve yeniden düzenleme geçiren firmalar vardır. Bunlar 1949 yıllarından beri ("Sovet po turizmu i ekskursiyam Sankt Peterburga" Ltd Şti.) bu sektörde hizmet sunmakta ve buna bağlı olarak en çok personel sayısına (2.338 kişi) ulaşmıştır. En eski firma olarak Moskova'da bulunan "İnturist" Ltd Şti. söylenebilir. Bu tur firmalarının merkez ofisleri, genellikle, Moskova ve St. Petersburg şehirlerinde ağırlıklı olarak, Ural boyu bölgesinde yer almaktadır.⁶

Aşağıdaki tabloda durum ayrıntılı görülmektedir.

Tablo: 13 - Rusya'da Bulunan Tur Firmalarının Genel Veriler Tablosu

№	Firma Adı	Kar 2005 Yılı (mln \$)	Gönderilen Turist Sayısı (kişi)	Personel Sayısı	Ofis Sayısı	Kuruluş Yılı	Bulunduğu Şehir
1	TEZ TOUR Şirketler Grubu	163,00	374 000	103	8	1994	Moskova
2	"İna Tur" Ltd Şti.	142,86	543 000	350	5	1992	Moskova
3	"Pegas Turistik" Ltd Şti.	124,29	300 000	30	2	1998	Moskova
4	"Natali Turs" Ltd Şti.	115,00	150 000	160	3	1992	Moskova
5	"İnturist" Ltd Şti.	112,50	408 900	725	74	1929	Moskova
6	"Firma Neva" Anonim Şti	109,00	221 800	380	10	1990	St. Petersburg
7	"Sputnik" Anonim Şti	97,00	270 000	1400	59	1958	Moskova
8	"Turalyans Holding" Ltd Şti.	96,00	145 000	390	98	2000	Moskova
9	"Primorsk Avia Yolları Firması" Ltd Şti.	85,59	231 800	451	37	1995	Vladivostok
10	Coral Travel/Odeon Tours (OTI Şirketler Grubu)	82,70	144 200	392	8	1992	Moskova
11	"Pak Grupp Şirketi" Ltd Şti.	82,40	94 000	154	2	1990	Moskova
12	"Lanta Tur Voyaj" Anonim Şti	60,00	51 000	170	3	1991	Moskova
13	"Akadem Servis" Ltd Şti.	55,00	290 000	200	2	1990	Moskova
14	"Rivyer" Ltd Şti.	49,00	72 000	230	17	1996	St. Petersburg
15	UTE Megapolis Group	45,15	90 720	150	6	1994	Moskova
16	"Uluslar Dialogu-1" Ltd Şti.	44,50	27 900	56	9	1991	Valdivostok
17	"Capital Tur" Ltd Şti.	40,00	52 346	140	1	2003	Moskova
18	"Dünya Fonu" Ltd Şti.	26,00	51 000	98	4	1993	Yekaterinburg
19	"Samaraintur" Ltd Şti.	24,50	93 000	89	5	1992	Samara
20	"Roza Vetrov" Şirketler Grubu	22,40	42 300	100	3	1988	Moskova
21	"Biblio Globus" Geziler Bürosu Ltd Şti.	20,00	30 000	35	2	2003	Moskova

⁶ www. sostav.ru, "Natali Turs" Turizm Şirketi Başkanı Vladimir Vorobyov ile yapılan söyleşi. Yayın tarihi: 31.08.2004

22	"Star Travel" Ltd Şti.	18,93	44 000	105	21	1996	Moskova
23	"Vodohod" Ltd Şti.	18,28	45 000	643	1	2004	Moskova
24	"DSBV-Turs" Şirketler Grubu	15,00	18 000	70	3	1991	Moskova
25	"Express Line" Şirketler Grubu	14,20	17 200	60	3	1992	Moskova
26	"VSK-Tur" Anonim Şti.	13,80	22 253	29	2	1999	Moskova
27	"IntAir" Şirketler Grubu	13,31	31 460	52	3	1992	Moskova
28	"Sovet po turizmu i ekskuriyam S. Peterburga" Ltd Şti.	12,80	170 100	2338	16	1949	St. Petersburg
29	"Kruiznaya kompaniya "Briz Line" Ltd Şti.	11,80	3 900	36	1	1997	Moskova
30	"Turbyuro Moskva M" Ltd Şti.	11,00	18 000	120	5	1988	Moskova
31	SKO "Zdorovye" Ltd Şti.	10,70	24400	70	5	1998	Moskova
32	"ROSSINA" Ltd Şti.	9,70	5400	58	6	1994	Иркутск
33	"Mondo Tours" Ltd Şti.	9,50	20 000	55	1	1993	Moskova
34	"Tari Tur" Ltd Şti.	9,30	36 000	67	4	1993	Moskova
35	"Frans TURS+" Ltd Şti.	8,00	19 000	28	1	1998	Moskova
36	"Pegas Tur" Şirketler Grubu	7,97	22 160	30	2	1999	Çelyabinsk
37	"Vand International Tur" Ltd Şti.	7,86	22 000	52	2	1993	Moskova
38	"Düla" Şirketler Grubu	7,80	15 000	48	6	1996	Krasnoyarsk
39	"AVS Forsaj Plus" Şirketler Grubu	6,30	15 000	48	3	1997	Yekaterinburg
40	"Sputnik - Hermes" Ltd Şti.	6,20	16 100	36	1	1999	Samara
41	"Vest Travel" Ltd Şti.	6,10	11 200	20	4	1997	Çelyabinsk
42	"Akris" Şirketler Grubu	5,89	10 700	36	1	1991	Novosibirsk
43	Uluslararası Turizm Firması "Valida" Ltd Şti.	4,98	19 738	26	4	1991	Perm
44	"Çelyabinsk Uluslararası Seyahat Bürosu "Sputnik" Ltd Şti.	4,90	18 935	28	2	1967	Çelyabinsk
45	"Lavli Tur-S" Ltd Şti.	4,90	6 300	13	2	2001	Bratsk
46	"Grand Baykal" Ltd Şti.	4,79	14 300	392	1	2002	İrkutsk
47	"Gamma" Ltd Şti.	4,49	25 438	183	1	1994	Nijniy Novgorod
48	"Geziler Bürosu "Gran-Tur" Ltd Şti.	4,29	2 800	8	1	1995	Новосибирск
49	"Ital Travel" Anonim Şti.	4,15	3 850	15	1	1997	Moskova
50	"Baykal Otel" Anonim Şti.	4,08	62 017	305	1	1999	İrkutsk

Kaynak: www.sostav.ru: 2004 yıl

2.2.4. Restoranlar

Günümüzde Rusya’da restoran işletme sektörü çok hızlı gelişim göstermektedir. Son 5 yılda restoranların sayısı 2 kat artmıştır. Hızlı bir şekilde orta kesime seslenen fast-food işletmeleri, büyük restoranlar ve daha az ölçekli lokantaların sayısı artmaktadır.

Şimdiki zamanda Moskova’da kafeterya ve barlar hariç 2000’i aşkın bu tür işletme faaliyet göstermektedir. “Komkon” araştırma merkezinin sunduğu bilgilere göre, bu işletmeleri düzenli olarak şehir nüfusunun %32’si ziyaret etmektedir.

Aynı şekilde il ve ilçelerde de restoran alanı gelişmeye başlamaktadır. Fakat bu süreç başkentteki hızlı gelişimden daha yavaştır. Bu yavaşlığın en önemli sebebi, bu illerde yaşayan nüfusun gelir oranının çok düşük olmasından kaynaklanmaktadır. Ayrıca, yatırımcılar daha çok gelirli yatırımları tercih etmektedir.

Restoran sektöründe fast-food zinciri, en çok tanınan ve tercih edilen yöntemdir. Bunun nedeni ise, büyük alış veriş merkezlerinin gün geçtikçe çoğalması, buna bağlı olarak da hızlı tüketimin gelişmesidir. Fast-food işletmelerinin 2001 yılı için 300 milyon ABD doları olan büyüme hacmi, 2005 yılında 1,5 milyar ABD dolarına ulaştı. Yalnızca Moskova şehrinin tüketim ve hizmet departmanının verilerine göre, bugün için 500 bin kişi kapasiteli 9.000 adet fast-food işletmeleri bulunmaktadır. Bunun dışında, talebin arza göre daha yüksek olduğu belirlenmiştir.⁷

2006 yılında Rusya’da tüketiciler tarafından tercih edilen restoran ve lokantaları şu şekilde sıralayabiliriz: “Rosinter”, “Baskin Robbins”, “Russkoe Bistro”, “Russkiyi Blin”, “Zolotoy Tsıplenok” ve “Kroşka-Kartoşka”.

2.2.5. Konaklama İşletmeleri

2006 yılında Rusya’da otellerin yeni sisteme göre sınıflandırılması WTO (Uluslararası Ticaret Örgütü) standartlarına uygun olarak inşa edilerek, otelin sunduğu tüm servisler uluslararası kalite standartlarına göre uygulanmaktadır.

Rusya’da konaklama sistemi birkaç türden oluşmaktadır. Bunlara otel, motel, sanatoryumlar, pansiyonlar, dinlenme tesisleri, küçük tekne ve büyük gemi-oteller girmektedir.

Bugün Rusya’da 10 bine yakın turistik konaklama tesisi faaliyet göstermekte. Bunların sahip olduğu yatak sayısı toplam 1 milyon 100 bin olup %40’ı otel ve benzeri tipteki konaklama tesislerine aittir. Doluluk oranı ise, 2000 yılı itibarıyla %42’dir.

Konaklama tesislerinin en pahalı olduğu iller ise Moskova, St.Petersburg, Krasnodar, Sevastopol ve Kaliningrad kentleridir.

İç turizm aktivitelerinin yoğun olduğu otellerde 2000 yılında yaklaşık 17 milyon Rus vatandaşı konaklamıştır. Ayrıca, ülkenin sağlık tesisleri ve sanatoryumlarında da 8,5 milyon kişi dinlenmiştir.

Başkent ve diğer büyük şehirlerde otele yerleştirme fonu on binlerce yatak oluşturmaktadır. Örneğin, bu rakam Moskova’da - 65 bin, St.Petersburg’ta - 35 bindir.

⁷ İrina Smolskaya. “Françayzing na rınke restorannıh uslug” Adlı Makalesi. – “Ekonomika Rossiya XXI Vek” Dergisi. Ayrıca şu web sitesinden de makaleye ulaşmak mümkündür: http://www.ruseconomy.ru/nomer8_200207/ec18.html

Günümüzde Sovyet döneminde inşa edilmiş yüzlerce otel yenilenme sürecinde olup, talebe uygun hale getirilmektedir.⁸ Ülke bünyesindeki bütün kültür ve turistik tesislerde birkaç otel, restoran, casino, bar, otopark noktaları 24 saat servis vermektedir. Otellerde havuz, sauna, fitness-center, SPA ve güzellik merkezleri gibi hizmet servisleri de bulunmaktadır. Özellikle, 10-100 yataklı mini-otellerin inşaatı özel yatırımcıların katkısıyla gerçekleştirilmektedir.

Otel fiyatları çok değişkendir. Genelde, ekonomik otel standardına göre, Türkiye ile karşılaştırmak gerekirse, kahvaltı yemeği hizmeti içermemektedir. Bundan dolayı yabancı turistler en önemli konfor ve güvenliği seçerek, daha lüks ve daha pahalı otelleri tercih etmektedirler.⁹

2.3 Rusya'nın Turizm Talebi

Rusya'nın turizm talebi giriş yapan turistler bazında incelenmesiyle turizmin gelişimi ayrıntılı belirtilmektedir.

2.3.1 Rusya'ya Giriş Yapan Turistler

Rusya'ya giriş yapan yabancı turistlerin %30'u uzak yurtdışı ülkelerinden gelmektedirler. Bununla birlikte Rusya Federasyonu'na giriş yapanlar arasında 10 ülke liderlik göstermekte olup, gelenlerin %80'ini oluşturmaktadırlar. Bu ülkelerin arasında ilk sırada Almanya, Finlandiya, ABD, İngiltere, Fransa ve Japonya gelmektedir.

Son yıllarda bu listeye Balkan ülkeleri de katılmış ve Rusya'nın Balkanlı komşularının ılımlı yaklaşımı sayesinde iş ve turistik işbirliğinde hızlı bir gelişim sürecine girilmiştir. Verilere göre, bu ülkeler haricinde 2005 yılında Kore Cumhuriyeti'nden gelen turistlerin sayısında da 2004 yılına göre %40 artış görülmektedir.

⁸ <http://www.russiatourism.ru/rus/object.asp?id=38>

⁹ Rusya Ekonomik Kalkınma Bakanlığı Turizm Departmanı'nın web sitesi: www.russiatourism.ru
Rusya Seyahat Endüstrisi Birliği'nin web sitesi: <http://rata.travel.spb.ru>

2.3.1.1 Rusya'ya Giriş Yapan Turistlerin Geldikleri Yer

Rusya'ya giriş yapan turistlerin sayısı yıl geçtikçe artmaktadır. Eğer 1999 yılında Rusya'ya gelen turistlerin sayısı 18.820 bin ise, 2003 yılında bu rakam 22.521 bine çıkmaktadır. Rusya'ya son beş yıl içinde giriş yapan turistlerin geldikleri yer aşağıdaki tablodan görmek mümkündür.

Tablo: 14 - 2000-2004 Yıllar Arasında Rusya'ya Giriş Yapan Turistlerin Geldikleri Yerlere Göre Sayısı

Yıllar	Ölçü Birimi	2000	2001	2002	2003	2004
Afrika	(1.000)	29	38	33	32	30
Kuzey ve Güney Amerika	(1.000)	255	293	306	343	421
Avrupa ve Pasifik Okyanus Adaları	(1.000)	16.780	19.269	19.704	21.097	20.239
Doğu Asya	(1.000)	748	839	869	1.150	1.107
Güney Asya	(1.000)	43	45	48	58	59
Orta Asya	(1.000)	28	33	24	28	32

Kaynak: Rus Devlet İstatistik Komitesi: 2005 Yılı Şubat Ayı Verileri.

Tabloda görüldüğü üzere dünyanın her ülkesinden gelen turist sayısı 2000-2004 yılları arasında artış göstermekte olup, Rusya daha çok Avrupa ve Pasifik Okyanus Adaları ülkeleri tarafından tercih edilmektedir.

2.3.1.2 Rusya'ya Giriş Yapan Turistlerin Kullandıkları Ulaşım Araçları

Tablo: 15 - Rusya'ya Giriş Yapan Turistlerin Kullandıkları Ulaşım Araçları

Ulaşım	Ölçü Birimi	2000	2001	2002	2003	2004
Havayolu	(1.000)	2.225	2.466	2.496	3.140	3.475
Demiryolu	(1.000)	6.977	8.238	8.125	8.086	7.676
Karayolu	(1.000)	8.504	9.599	10.007	11.138	10.447
Denizyolu	(1.000)	787	903	967	945	923

Kaynak: Rus Devlet İstatistik Komitesi: 2005 Yılı Şubat Ayı Verileri.

Yukarıdaki tablo incelendiğinde kullanılan ulaşım araçları arasında karayolunda bir azalma gözlemlenmesine rağmen bu ulaşım aracı diğerlerine göre daha çok tercih edilen olarak kalmaktadır.

2.3.1.3. Rusya'ya Gelen Turistlerin Ziyaret Amaçları

Tablo: 16 - Rusya'ya Gelen Turistlerin Giriş Nedenleri

	2000	2001	2002	2003	2004
Toplam	18.819.558	21.169.100	21.570.000	23.296.000	22.514.000
Tatil	3.059.480	2.597.800	2.380.000	3.106.000	3.152.000
Özel Amaçlı	9.117.088	13.382.400	14.049.000	15.159.000	14.723.000
İş Amaçlı	4.008.768	3.218.400	3.028.000	3.014.000	2.568.000
Transit	324.222	415.000	489.000	524.000	485.000
Diğeri	2.310.000	1.555.500	1.624.000	1.493.000	1.586.000

Kaynak: Rus Devlet İstatistik Komitesi: 2005 Yılı Şubat Ayı Verileri.

Bu tablodan görüldüğü gibi, SSCB'nin dağılımı sonrasında sosyal yapıdaki dağılıma (aile, akraba, arkadaş ziyaretleri gibi) izlenmekte, yurtdışından Rusya Federasyonu'na gelen turistlerin çoğunluğunun özel amaçlı giriş yaptıkları anlaşılmaktadır.

2.3.2 Rusya'dan Çıkış Yapan Vatandaşlar

2002 yılında yapılmış olan 22 milyona yakın yurtdışı seyahatleri ile yurtdışına çıkan Rus vatandaşının sayısı 21.4 milyondur. 2001 yılında 18 milyon Rus vatandaşların yurtdışı seyahat yaptığı göz önüne alınırsa, bu rakam sadece bir yıl içinde Rusya "outgoing" pazarının %12 oranında büyüdüğünü göstermektedir. Ancak bu 22 milyona yakın yurtdışı seyahati içinde tatil amaçlı yapılan yurtdışı seyahatlerin sayısı sadece 5 milyon civarında olduğu da unutulmamalıdır.

Yakın geçmişte aynı ülkenin vatandaşları olan BDT ülkeleri arasında önemli bir akraba ve dost ziyareti potansiyeli taşıdığı ve alışveriş, ticaret turizminin de Ruslar arasında pek yaygın olduğu bilinmektedir. "Economist" dergisinin "Intelligence Unit" in yaptığı bir araştırma bu ülkenin "outgoing" pazarının 2007 yılında 29,7 milyona ulaşacağını göstermektedir.

Türkiye'nin bu pazardaki payı, bu ülkeden giriş yapan 950 bin turistin gelişiyile 2002 yılı itibarı ile %4 civarındadır. Bu yıl ise bu payın %7'lere ulaşmış olacağı tahmin edilmektedir. Bu tahmine göre, pazardaki aynı pay korunarak 2007 yılında 2 milyon 200 binin üzerinde ziyaretçi Türkiye'ye gelmiş olacaktır.

Türkiye turizm endüstrisinin bu pazardaki en büyük rakipleri, çoğunluğun tahmin ettiği gibi, Yunanistan veya İspanya değil, Ukrayna ve Çin'dir. Ukrayna, bilindiği gibi, eski Sovyetler Birliği'nin birçok ünlü tatil ve dinlenme tesislerinin bulunduğu bir ülkedir. Rusların çok iyi bildiği ve geniş turistik aktivitelerinin uygulandığı Karadeniz kıyısındaki bu ülkeye yılda 3 milyonun üzerinde turist ziyaret etmektedir.

Çin ise, 2001 verilerine göre, pazarda ikinci pozisyonda bulunmakta. Ancak 2003 yılı itibariyle Türkiye'nin elde ettiği yüksek artışlar Çin'i Türkiye'nin lehine yerinden etmiştir. Buna karşın, dünya turizm pazarındaki Çin ile Türkiye arasındaki ikincilik çekişmesi gelecekte de devamlılık gösterecektir.

Her yıl 1 milyonu aşkın Rus vatandaşının giriş yaptığı Finlandiya ve Litvanya gibi ülkeler ise, turizm sektöründe Türkiye için önemli bir rekabet oluşturmamaktadır. Zira sınır girişlerindeki bu artışlara rağmen konaklama yapan Rus turist sayısı düşük oranlardadır, ayrıca, bu ülkelerin turistik cazibelerle Türkiye'nin sahip olduğu doğal, tarihi ve kültürel değerler tamamen farklı kategorilerde olup, karşılaştırılmamakta.

Son yıllarda diğer Akdeniz gezilecek yerleri arasında İtalya, İspanya ve Fransa'nın 200 ile 300 bin civarında Rus turist çektikleri gözlemlenmekte. Ancak bu ülkelere giriş yapan Rus turist sayısında önemli dalgalanmalar görülmekte.

Bu ülkelere turist girişi konusunda herhangi bir artıştan bahsetmek mümkün değildir. Son yıllarda turizm pazarında Hırvatistan ve Mısır gibi ülkelerin güçlendikleri ve tercih edilen ülkeler arasına girdikleri gözlemlenmektedir.¹⁰

Tablo: 17 - Rusya'dan Yurtdışına Çıkış Yapan Turistlerin Sayısı

2003-2005 Yılları arasında Rusya Federasyonu'ndan Yurtdışına Çıkış Yapan Rusya Federasyonu Vatandaşlarının Sayısı				
	2003	2004	2005'in ilk 3 ayında	2005'in ikinci 3 ayında
Ülke	Turizm amacıyla	Turizm amacıyla	Turizm amacıyla	Turizm amacıyla
Türkiye	1038593	1 445 815	61 343	482713
Yunanistan	91404	100 309	6 158	31320
Mısır	368405	586 375	156 373	172616
Kıbrıs	107290	104 559	6 966	30826
İspanya	168360	190 891	24 045	50020

¹⁰ TÜRSAB Ar-Ge Departmanı, Cengiz Yücel "Rusya Pazarında Büyümeye Devam" makale <http://www.tursab.org.tr/content/turkish/istatistikler/akrobat/ULKE/03arRusDerg.pdf> -

İsrail	26559	23 641	3 509	9539
Malta	14492	16 333	1 161	3572
Tunus	60130	87777	803	25456
Hırvatistan	33493	50 861	330	11895
Birleşik Arap Emirlikleri	145796	175 187	55 896	37706
İtalya	118981	156 093	30 827	52420
İzlanda	196	247	261	323
Güney Kore	16463	24 113	7 902	6160
Finlandiya	327246	377 067	80 448	87079

Kaynak: Devlet İstatistik Hizmetleri Federal Servisi: 2005 Yılı Verileri.

2.3.2.1 Rus Turistin Profili

Rus Seyahat Monitörü (RTM) araştırma tahminlerine göre, bu yıl 5 milyon Rus vatandaşı turistik seyahat yapacaktır. Seyahatlerin %26'sı yaz aylarında yurtdışı gezileri olup, %18'i – Yılbaşı öncesine denk gelmekte ve kalan %56'sı da yılın diğer mevsimlerinde gerçekleşmektedir.

Seyahat etmeyi seven Rus vatandaşları arasında seyahatin maliyetine çok duyarlı olanların oranı hayli büyüktür. Bu nedenle bu yılın başından bu yana ABD doları ile Euro paritesinin Euro lehine gelişmesi de, Türkiye lehine olmuştur. Eurozona (Euro kullanan Avrupa ülkeleri) ülkelerine seyahat eden Ruslar Euro'nun değerinin ABD dolarına göre yüksek oluşu nedeniyle Avrupa'daki diğer gezilecek yerlere yönelmişlerdir. Bu gelişme Türkiye'yi olumlu etkilemiştir.

Geçtiğimiz için Rusların alışveriş için en çok ziyaret ettiği ülkeler arasında yer alan Finlandiya'nın Rusya pazarında karşılaştığı hezimetin başlıca nedeni, Euro ve ABD doları paritesindeki dalgalanmalar olmuştur.

Herald Tribune'un bildirdiğine göre, Ruslar dünyada en fazla “yastık altı” ABD doları kaynağına sahip bir ulustur. Rakamlarla Rus vatandaşlarının 50 milyar ABD doları civarında “yastık altı” kaynağı mevcuttur. Yasalara göre, elde döviz bulundurmanın sakıncası bulunmamaktadır.¹¹

¹¹ <http://www.tursab.org.tr/content/turkish/istatistikler/akrobat/ULKE/03arRAmerikanDolarierg.pdf>

2.3.3 Rusya’da İç Turizm

Rus seyahat pazarında 9 yıl çalışmış olan AITS-Marketing’den Kim Waddoup’a göre, Rusya’da en büyük tur operatörlerini saptamak kolay değildir. Birçok seyahat acenteleri operatörlük yaparken, tur operatörleri de doğrudan tur satış yöntemi kullanabilmektedir.

Posta sisteminin güvenilir olmadığı bu ülkede tanıtım broşürü, basımı ve dağıtımını sorun yaratabilmektedir. Bundan dolayı Workshop ve fuarlara konsantre olmak gerekmektedir. Bunun dışında, seyahat ve “leisure” basınından iyi yararlanmalı ve elektronik ortamda pazarlama yöntemlerine konsantre olunmalıdır. RTM’de yer alan bir diğer haberde bu Rusya’da ticari turizm bünyesinde yapılan kongre ve toplantı turlarında çarpıcı bir potansiyel olduğu vurgulanmakta.

Bu kuruluşun yaptığı ankette bir çok firma ve kuruluşun MICE faaliyetlerinde bulunmasına rağmen bunun MICE faaliyeti olduğunu bilmedikleri belirtilmekte.

Tablo: 18 - Rusya’nın 2002-2007 Yılları İçin Turizm Tahminleri

Göstergeler	2006	2007
Yabancı turist sayısı (1000)	24,840	25,757
Yurtdışı seyahat sayısı (1000)	21,422	22,600
Yurtdışı seyahatlerde yapılan harcama (mln \$)	16,179	17,412
Yabancı turistlerden elde edilen gelir (mln\$)	5,952	6,412
Otel ve restoranlarda yapılan harcamalar (mln\$)	8,044	8,956

Kaynak: Economist Intelligence Unit Verileri: 2004 Yılı, s.8.

Rusya turizm endüstrisi Rusya’da turizm yönetimi 2000 yılında alınan bir kararla Ekonomik Kalkınma Bakanlığı’na bağlanmış ve söz konusu Bakanlığın bünyesinde Turizm Departmanı kurulmuştur. Bu departmanın başında ise halen Bayan Natela Otarovna Shengelia bulunmaktadır.

Özel sektörün en büyük örgütü ise, Rusya Seyahat Endüstrisi Birliği’dir. Günümüzde seyahat endüstrisi ile tüketici arasındaki ilişkileri düzenleyen iki temel federal yasa bulunmaktadır. Bunlardan birisi, 1996 yılında kabul edilen ve devletin turizm alanındaki görevlerini belirleyen Rus ve yabancı turizm tüketicilerinin haklarını belirleyen “Turizm Faaliyetlerinin İlkeleri”dir. Bir diğeri ise, aynı yılda kabul edilmiş olan ve en son 2001

yılında değişikliği öngörülen “Tüketici Hakları Yasasıdır”. Rusya Turizm Departmanı bu yasaları yetersiz bularak üzerlerinde değişiklik yapılması için girişimlerde bulunmakta.

Günümüzde Rusya’da 10 bine yakın turistik konaklama tesisi vardır. Bunların sahip olduğu yatak sayısı 1 milyon 100 bin ve %40’ı otel ve benzeri tipteki konaklama tesislerine aittir. Bu konaklama tesislerinin doluluk oranı ise, 2000 yılı itibariyle %42 düzeyindedir.

Konaklama tesislerinin en pahalı olduğu bölgeler ise, Moskova, St.Petersburg, Krasnodar, Sevastopol ve Kaliningrad bölgeleridir.

Ülkenin en büyük havayolu taşımacı şirketi “Aeroflot” uluslararası havayolu yolcu taşımacılığının %68’ini gerçekleştirmekte. Aeroflot havayolu şirketi 54 ülkede 108 noktaya uçuş gerçekleştirmekte. Rusya’nın en büyük iç hatlar havayolu ise Sibirya Hava yolları’dır. Bu şirket diğer bir iç hat taşımacısı olan Vnukovo ile birleşerek ülkenin en büyük ikinci havayolu şirketini oluşturmak üzeredir.

Her iki şirketin 2002 yılında taşıdığı yolcu sayısı 1,7 milyondur. 2000 yılında iç turizm aktivitelerinin yoğun olduğu ülke otellerinde 17 milyona yakın Rusya Federasyonu vatandaşı konaklamıştır. Ayrıca, ülkenin sağlık tesisleri ve sanatoryumlarında da 8,5 milyon kişi konaklamıştır. İç turizm aktivitelerinin en gözde olanları, Güney Rusya’da plaj tatilleri, Volga nehrinde Kruvaziyer turları, sağlık turları ve kayak turlarıdır. Son yıllarda Rusya’da kültürel seyahatlere ve doğa sporlarına da ilginin arttığı görülmektedir. İç pazardaki bu artışlar, Türkiye için önemli bir potansiyelin de varlığına işaret etmekte. Yıl boyunca turizm endüstrisi ile ilgili yaklaşık 70’e yakın fuarın düzenlendiği ülkede Turizm Departmanı bu fuarların 11 tanesine destek vermekte. Bahar aylarında gerçekleştirilen MITT ve sonbaharda düzenlenen “Leisure” fuarları, bunların en büyükleridir.¹²

2.4 Uluslararası Turizm Pazarında Rus Turizminin Yeri ve Büyüme Programı

Turizm pazarını hızlı gelişimi uluslararası turizm pazarında önemli bir almıştır. Halkın gelir düzeyindeki değişimin ve dışa açık bakış açısının rolü olan bu durum dünya ekonomisinde turizmin yeri incelenerek detaylı olarak görülmektedir.

2.4.1 Dünya Ekonomisinde Turizmin Yeri

Günümüzde turizm endüstrisi uluslararası kapsamda en hızlı gelişen, en hızlı şekilde büyüyen sektördür. Çağdaş turizm endüstrisi en büyük, yüksek gelirli ve dinamik bir

¹² Rusya Ekonomik Kalkınma Bakanlığı Turizm Departmanı. www.russiatourism.ru Rusya Seyahat Endüstrisi Birliği <http://rata.travel.spb.ru>

biçimde gelişen dünya ekonomisinin bir alanıdır. Uluslararası Turizm Örgütü'nün (VTO) hazırladığı rapora göre, 2000 yılı için dünya gayri safi milli hasılatının (GSMH) %10,8'i denk gelmekteydi, bunun %30'u – hizmet ticareti ve %9,4'ü ise dünya sermaye yatırımı teşkil etmektedir. Verilen bilgilere göre, turizm sektöründe toplam iş yeri sayısı 192 milyonu oluşturmuş ise, yada dünyadaki iş imkanlarının bu rakamın %8'inin turizm sektörüne ait olduğunu ortaya koyuyordu.

VTO ve Uluslararası Para Fonu (IMF) verilerine uygun olarak 1998'den itibaren turizm sektörü, dünya ürün ve hizmet ihracatında oto üretim sanayisini (% 7,8'i), kimyasal ürünler sanayisini (%7,5'i), gıda endüstrisi (%6,6'sı), bilgisayar ve tüm elektronik ofis malzemeleri endüstrisini (%5,9'u) ve yakıt üretimin (% 5,1'i) geride bırakarak, birinci sıraya geçmiş durumda (532 milyar ABD doları veya 6.738 trilyon ABD dolarının %7,9'u). Turizmin 1950-1999 dönemindeki ortalama gelişimi yılda %7 oranındadır, bu gelişme rakamı dünya ekonomisinin yıllık genel olarak gelişiminden oldukça yüksektir. VTO'nun ileri sürdüğü tahminlere göre, uluslararası turizmden gelecek gelir 2000'e göre %2,2 artarak, 698 milyon seyahat sayısından 1.561 milyara kadar yükselecektir. Bunun dışında 4.2 kat turizm gelirinin artması söz konusu olup, 2 trilyon ABD doları olacaktır.¹³

Sosyal problemlerin çözümünde turizmin gelişimi büyük rol oynamaktadır. Dünyanın birçok ülkelerinde turizm sayesinde yeni iş imkanları oluşmakta, böylece nüfusun yaşama şartları yükseltildi ve ülkenin ödeme politikasını dengelemektedir. Turizm sektörünü geliştirme gereksinimi eğitim kalitesini, tıp hizmet sisteminin yükseltilmesi ve yeni iletişim araçlarının yerleştirilmesine hizmet etmektedir.

Turizm, kültürel kaynakların koruma ve gelişimini etkileyerek, farklı ülke ve ulusların kaynaşmasını, çeşitli hükümet, toplumsal teşkilatları, özel strüktürleri yönlendirerek aktif bir şekilde çevrenin korunmasını sağlamaktadır.

2.4.2 Dünya Turizm Pazarında Rus Turizminin Yeri

Rusya Federasyonu, yüksek bir turizm potansiyeline sahip olmasına karşın, dünya turizm pazarında fazla önemli bir yer edememiştir. Rusya'nın turizm payına düşen, dünya turistik pazarının %1'idir. VTO'nun uzmanlarının yaptığı değerlendirmeye göre, Rusya'nın turistik potansiyeli, turistik altyapıya uygun olarak bir senede 40 milyon

¹³ Sergey Semenchenko "Mejdunarodny Turizm: Sostoyanie ş perspektşvi razvştşya" mart 2003,s.24-28

civarında yabancı turist kabul edebilme imkanı vardır. Fakat günümüzde Rusya'ya iş, turistik ve özel amaçla gelen turistlerin sayısı turistik potansiyele uygun olmayıp, bir yılda sadece 6,8 milyon kişiden ibarettir.

Şimdiki zamanda Rusya'da giriş turizminin gelişimi engelleyen başlıca faktörler şunlardır:

- Rusya'nın şekli, yurtdışı ve yerli kitle iletişim kaynakları ayrı olup turizm için çekici değildir;
- Günümüzde geçerli olan Rusya tarafından yapılan yabancı vatandaşlara yönelik vize uygulaması, Rusya Federasyonu giriş (incoming) turizminin gelişim sistemine her zaman uymamakta;
- Gelişmemiş turistik altyapı, şimdi geçerli olan maddi temelin ve hizmetin ahlaki ve fiziksel yönden yıpranmış olması, turist yerleştirmek için (2-3 yıldızlı) modern ve konforlu otellerin çok az oluşu;
- Rusya Federasyonu özel şahıslar tarafından yapılan turistleri yerleştirme ve turizmin diğer altyapılarındaki yatırımlarda olumlu şartlar ve imkanlar sağlama eksikliği;
- 2002 yılına kadar ülkenin yurtdışındaki turistik imkanlarına dair devlet tarafından hiçbir reklamın yapılmaması;
- Turizm endüstrisindeki tüm hizmet kalitesinin düşüklüğü. Bunun önemli nedeni ise kadroların hazırlığındaki noksanlık ve pazar ekonomisinde deneyim eksikliği, aynı şekilde sanatoryum ve dinlenme tesislerinin sosyal sigorta sistemi ile yıllarca kullanılması;
- Otelin yerleştirmedeki fiyatı ve kalitenin uygun olmaması.

Rusya'da modern turizmin gelişimi, onun organizasyon strüktüründe gelişim yönlü derin karıştırlıklar içerisinde olup, kaliteli ve sayılı özelliklere sahiptir.

Bir yönden, Rusya'nın şu anki modern turizmin gelişimi krizli olarak değerlendirilmekte, buna neden olarak daha önce verilmekte olan turistik hizmetlerin çok düşük hale gelmesi, turizm endüstrisinin maddi bazın azalması ve turistik hizmetlerin tüketicinin taleplerine uygun olmaması öne çıkmaktadır.

Diğer yönden ise, en yüksek dünya standartlarına uygun turistik noktaların inşa edilmesi doruk noktaya ulaşmış durumda, ayrıca çok sayıda Rus vatandaşının yurtdışına çıkması ve tüm Rusya genelinde turistik acente ve firmaların çoğalması dikkat çekmektedir.

VTO'nun yaptığı yoruma göre, 2020 yılında Rusya en ünlü turizm yönlerinde ilk on ülke arasına girebilecektir. VTO uzmanlarının değerlendirmesine göre, Rusya yabancı turistlerin ziyareti açısından dünya çapında % 2.5 giriş turizmüne sahip olup, 15. yeri almaktadır.

Rusya'da meydana gelen ve çevre ülkelere de yansıyan 1998 krizinden önce turizm tamamen devlet desteği olmadan gelişen ve ülke ekonomisinin gelirli, dinamik bir daldı. Uluslararası Turizm Örgütü verilerine göre, 1999 yılında turizm geliri açısından ülke içinde 9. dünya çapında ise 15. yeri alıp Yunanistan, Türkiye, Belçika, Hollanda'yı geride bıraktı. İşletmelerin kesin olmayan istatistik bilgilerinden dolayı Rusya'da 2000'li yılların başında 9-12 bin civarı turizm firması sayılmaktaydı. Turizm sektörde çalışanların dolaylı veya direk bağlantılı olarak 8 milyon kişiydi (bu rakamın içinde tur-firma, otel, havalimanı personeli sayılmakta, müze, kafeterya, restoran ve lokantaların personeli dahildir). Rusya'ya gelen yabancı turistlere sunulan hizmet hacmi geçen sene için, en az 1 milyar ABD dolarını oluşturdu (buna turistlerin otelde konaklama ve çeşitli ulaşım ücretleri, yeme içme, tur rehberliği, kültürel faaliyetler, hediye ve promosyon çalışmaları v.b. dahildir).

Şimdiki zamanda Rusya'yı bir yılda 17,5 milyon yabancı turist ziyaret etmekte (bununla birlikte %14,3'lük toplam hacimden sadece 2.5 milyon kişi turizm amaçlı gelmektedir) ve bu da, dünya turist akışının sadece %2.5'ni teşkil etmektedir.¹⁴

2.4.3 2006 Yılı İçin Rusya Federasyonu Turizm Geliştirme Programı

Rusya Federasyonu devlet turizm politikasının genel amacı, Rus ve yabancı turistlerin taleplerini karşılayacak ve geniş hizmet imkanı sunacak modern, yüksek gelirli ve rekabet gücüne sahip turistik kompleksi oluşturmaktır.

Rusya Federasyonu'nda turizmi geliştirmenin en önemli meselesi, iç ve dış turizm pazarında turistik ürünün karlı bir şekilde pazarlayabilmek için strateji geliştirilmesidir.

¹⁴ "Kontseptsiya Razvitiya Turizma v Rossiyskoy Federatsii na period do 2005 goda, odobrena Rasporajeniem Pravitelstva ot 11.07.2002".- № 954

Bu hedefi gerçekleştirmek için aşağıdakilerin yapılması şarttır:

- Rusya Federasyonu dış ve iç turizm için reklam ve enformasyon programlarının düzenlenmesi, kitle iletişim araçları yoluyla Rusya ve diğer ülkeler hakkında sürekli reklam ve tanıtım kampanyalarının yapılması;
- Çeşitli tanıtım katalogların ve benzeri ürünlerin basılması;
- Uluslararası turizm fuarlarının organize edilmesi ve ayrıca Rusya Federasyonu'nun turizm sektörüyle ilgili idari birimlerini birleştiren tek Rusya Milli stadının oluşturulması;
- Yurtdışında bulunan ticari ve turizm temsilciliklerinin desteklenmesi;
- Turizm endüstrisi idari birimlerinin internet partallarının sürekli yenilenmesi ve desteklenmesi;
- Yabancı basın mensupları için Rusya'nın turistik bölgelerine tanıtım gezilerinin düzenlenmesi;
- Rusya'ya turist gönderen ülkelerde Rusya'daki turizm imkanlarını tanıtan sunumların organize edilmesi;
- Uluslararası istatistik taleplerine uygun Rusya devletinin tek ve doğru istatistik bilgilerini içeren veri tabanı oluşturulması.

İ ve dış turizmi teşvik amaçlı hukuki ve ekonomik şartların yerine getirmek için:

- Turizme dair geçerli olan kanun çerçevesinde turizm gelişimiyle ilgili düzenlemelerin yapılması, aynı Şekilde turizme bağlı olan diğer sektörlerle ilgili ek ve normatif yasaların belirlenmesi;
- Tur operatörlüğü faaliyetinin gerçekleştirilmesinde finans sorumluluğunun dahil edilmesi;
- Turizm endüstrisinde devlet mülkiyeti ile etkili yönetmesi;
- Konaklama işletmelerinin ve diğer turistik altyapısının gelişmesi için gerekli şartların oluşturulması;

- Rusya’da turizm alanında yabancı ve yerli yatırımcılar için uygun yatırım şartlarının sunulması;
- Konaklama işletmelerinin sınıflandırılmasıyla ilgili yeni uluslararası standartlar ve sertifikalara göre normatif kanunlarının belirlenmesi;
- Yabancı turistlere uygulanan vize politikasının güncellenmesi;
- Vize verilen turistik işletmelerin sorumluluk üstlenmesi.
- Yerli turizm endüstrisinin sektörler ve bölgeler arası güçlendirilmesi ve geliştirilmesi için aşağıdaki yollara başvurulması gerekir:
- Rusya Turizm Bakanlığı’na bağlı bölgeler ve sektörler arası turizmi geliştirme amaçlı ek bir birimin oluşturulması;
- Turizm endüstrisinde devlet mülkiyetinin bilinçli kullanılması;

Devlet ekonomisi programlarına uygun olarak kesin belirlenmiş turizm projelerinin gerçekleştirilmesi ve bölgesel çerçevede sosyal ve ekonomik gelişim programlarının uygulanması.

Turizm sektöründe hizmet kalitesini yükseltme şunları gerektirir:

- Konaklama işletmelerinin uluslararası kalite standartları ve sertifikalarına uyması;
- Otel konaklama koşullarının gelişmiş ülkelerdeki gibi olması;
- Hizmet alanında kaliteli kadroların eğitilmesi;
- Turizm sektörüyle ilgili, sektörün taleplerine uygun ve pahalı olmayan yeni eğitim programlarının geliştirilmesi;
- Otel-turizm işletmeciliği okulları dahilinde yurtdışında pratik yapma imkanı ve kaliteli yöneticilerin eğitilmesi;
- Turizm alanında ilgili idari birimleri tarafından araştırma ve geliştirme çalışmaları yapılması.

Yukarıda bahsettiğimiz geliştirme programının gerçekleşmesi için devlet tarafından bu sektör için harcama bütçesi ayırması gerekmektedir.

Devlet tarafından ayrılan bütçe milli turistik ürünün pazarlaması ve pazar araştırması, reklam ve tanıtım fuarlarının düzenlenmesi katkıda bulunmaktadır.¹⁵

Turizmin etkin bir şekilde geliştirilmesi Rusya'ya yabancı turistlerini çekmek ve dolayısıyla ülke ekonomisinin döviz gelirini sağlayacaktır. Bir taraftan ise, çeşitli ölçüdeki vergi ödemesini artıracak, diğer yünden ise, turizmin yaşamın her yönündeki etkisini göz önünden bulundurursak, tüm ülke ekonomisi olumlu yönde etkileyecek ve ülke nüfusu için yeni iş imkanları sunarak işsizliği azaltacaktır.

¹⁵ Pravitelstvo Rossiyskoy Federatsii, Raspoiyajenie ot 11 iyulya № 954-p, Moskva

3. TÜRK-RUS TURİZM İLİŞKİLERİNE DAİR YAPILAN ANKET ÇALIŞMALARI

3.1 Türk-Rus Turizm İlişkileri İle İlgili Yapılmış Olan Araştırmalar

3.1.1 Türkiye Cumhuriyeti ve Türkler Hakkındaki Görüş ve Bilgi Seviyeleri

Türkiye, Rusya vatandaşları için her şeyden önce bir tatil ülkesidir. Bu gerçek, anket araştırmasına katılan her 3. denek (%30) tarafından dile getirilmiştir. Türkiye'ye dair yaygın olan ikinci bir özellik ise, Rus vatandaşlarının gözünde Türkiye'nin bir bavul ticareti ülkesi olmasıdır (%19).

Burada belirtilmesi gereken önemli bir husus, anket araştırmalarına katılan Rus vatandaşlarının %5'i Türkiye'de bulunmuş, %22'sinin ise akraba ve tanıdıklarının ziyaret etmiştir.

Araştırma verilerine göre, katılımcıların %12'si Türkiye'ye has diğer özelliklerden – uygun iklim ve coğrafik konumu, %6'sı – yabancı ülke, %4'ü – İslam ve Müslüman ülkesi olarak belirtmiştir. Ancak bazı katılımcılar (%3'ü) "Türk kıyısı" nı tehlike, savaş ve terör dehşetinin odağı olarak saymaktadır.

Çoğu katılımcıların görüşlerine göre (%64'ü), bugünkü Türkiye'nin bir Avrupa ülkesinden çok bir Doğu ülkesi şeklinde değerlendirilmektedir.

Rusya ve Türkiye arasındaki farklılıkların olup olmadığına dair soruya fazla fark olmadığı ortaya çıkmıştır. Araştırmaya katılan deneklere iki ülkenin hangisinin daha hızlı geliştiğine dair soru sorulduğunda ise, yaklaşık olarak aynı ölçüler elde edilmiştir: %38'ine göre, Türkiye daha hızlı gelişmekte, %34'üne göre ise – Rusya daha öndedir.

İki ülkenin dünya çapındaki önemine gelince ise, verilere göre, birincilik Rusya devletinin elinde bulunmaktadır. Katılımcıların %71'inin görüşü, Rusya'nın dünyada Türkiye'ye göre daha etkin olmasıdır ve yalnızca %4'ü Türkiye'nin daha etkin güce sahip olduğunu ileri sürmektedir. Diğer %6'ya göre ise, bu iki ülke aynı etkiye sahiptirler.

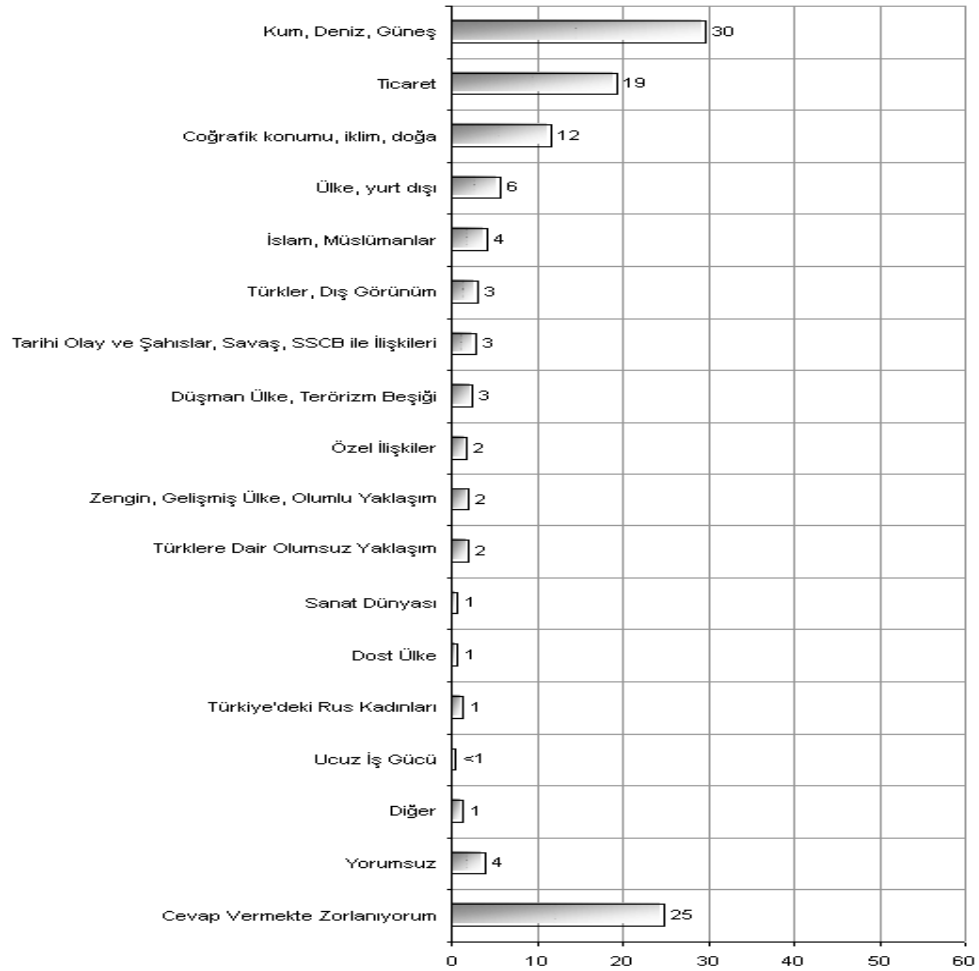
Genel olarak, katılımcıların bir kısmına göre (%28'i), Türkiye'nin çağdaş dünyada önemli bir role sahip olduğu yönünde olup, %37'sine göre ise – dünyada Türkiye'nin

rolünün önemsiz olduğudur. Aşağıdaki tablolarda anket araştırması ile ilgili sonuçlar detaylı olarak gösterilmiştir.¹

Romir Monitoring. Rusya Genelinde yapılmış Anket Araştırması. 1500 Katılımcı. 2005 yılı çalışması 1'den başlayarak toplam 11 soru ve karşılığı alınarak grafik ve tablolaştırılmıştır. İzleyen sayfalarda ise, sorular sorularak grafik şeklinde cevapları yer almıştır.

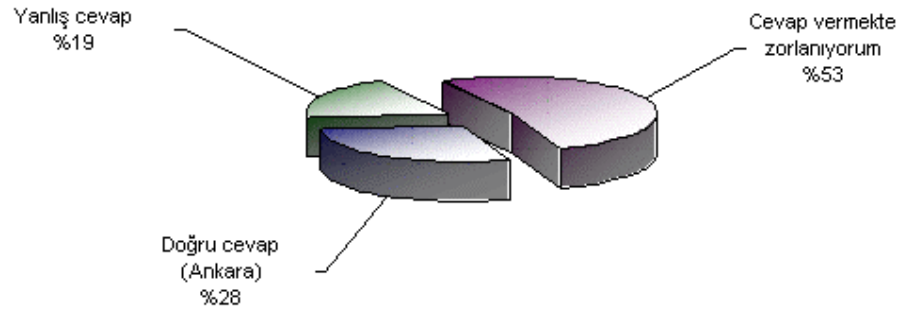
1. İlk olarak “Türkiye” kelimesini duyduğunuzda aklınıza ne gelmektedir?

Bu anket bilgileri Rusya'nın 44 ilçe ve bölgelerinde 12-13 Kasım 2005 tarihinde uygulanarak 1500 denekten toplanmıştır. Ayrıca, katılanların 600'ü – Moskovalı olup, araştırmanın istatistiksel yanlışlık olanağı %3.6'yı geçmemektedir.

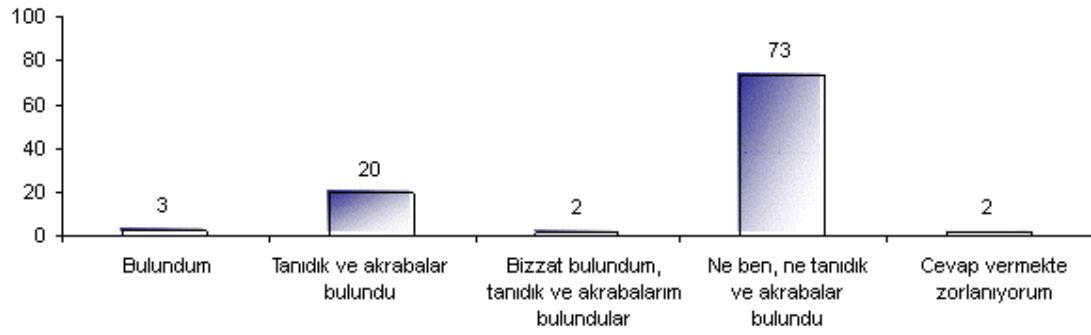

¹ Romir Monitoring. Rusya Genelinde yapılmış Anket Araştırması. 1500 Katılımcı. 2005 yılı

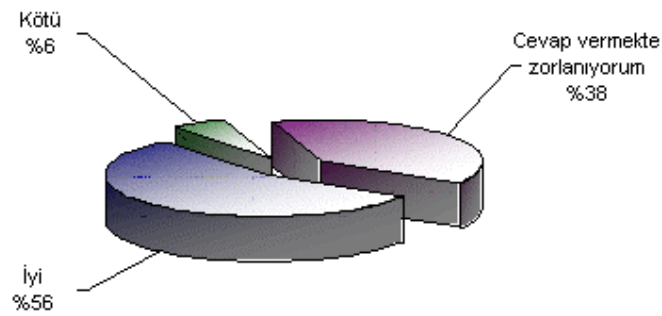
2. Türkiye'nin başkenti hangi şehirdir?

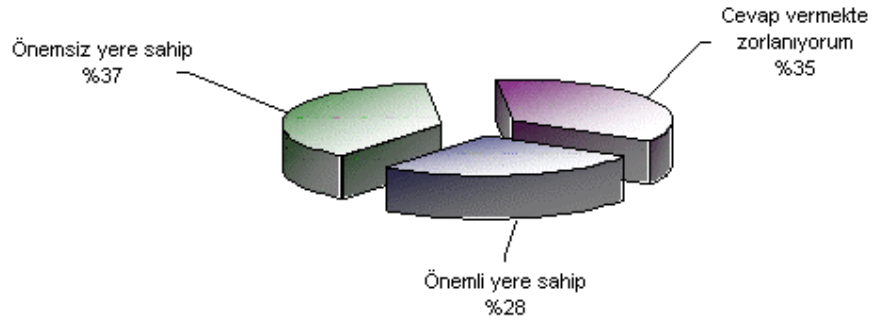
3. Siz veya sizin tanıdıklarınız ve akrabalarınız Türkiye'yi ziyaret ettiler mi?

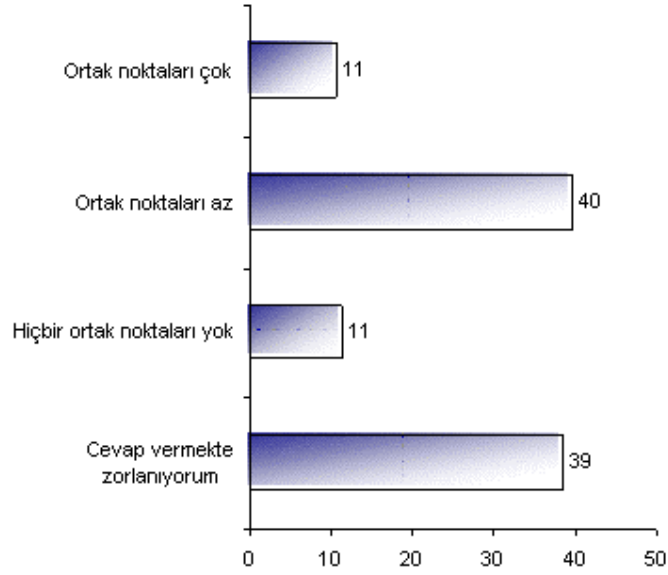
4. Size göre günümüzde Rusya-Türkiye iyi veya kötü ilişkiler sağlandı mı?

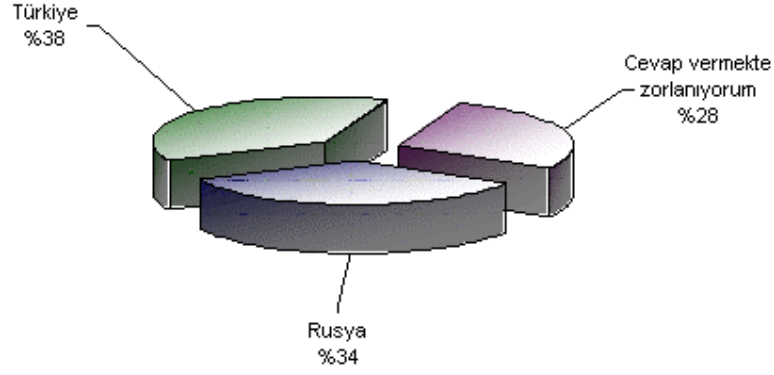
5. Sizin açınızdan Türkiye'nin çağdaş dünyadaki yeri nedir?

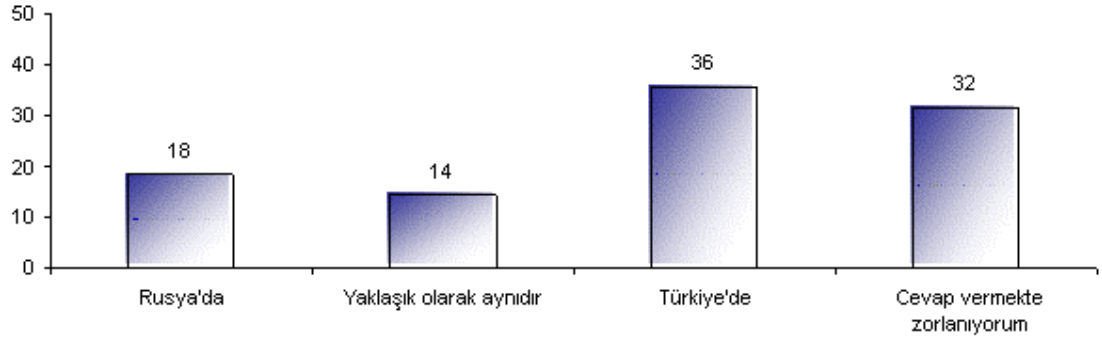
6. Türkiye ve Rusya arasındaki ortak noktalar var mıdır? Çok mu, az mı veya hiç mi yoktur?

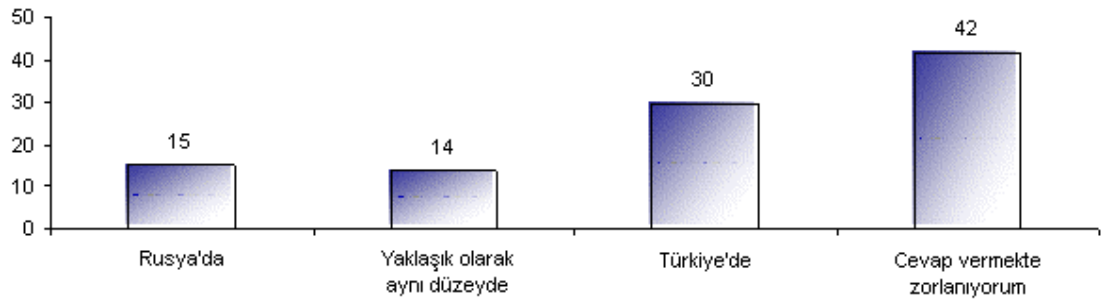
7. Bugün için Rusya ile Türkiye'yi karşılaştırsak, gelişim açısından hangisi daha başarılıdır?

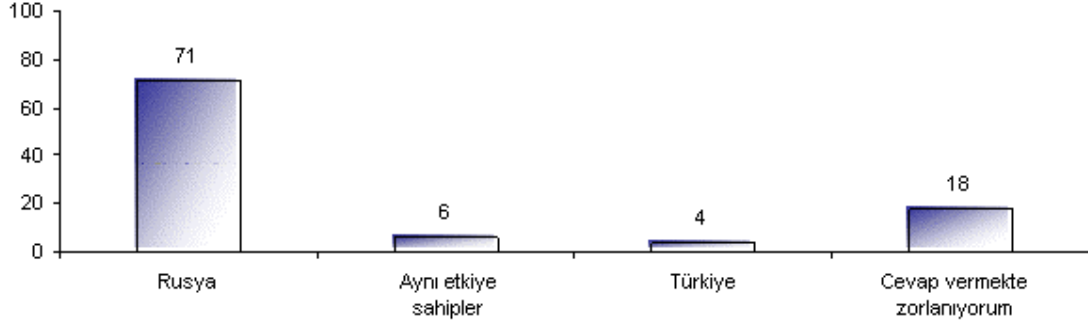
8. Size göre, bu iki ülkenin hangisinde yaşam standardı daha yüksektir? Veya Türkiye ve Rusya'da yaşam standartları aynı seviyede midir?

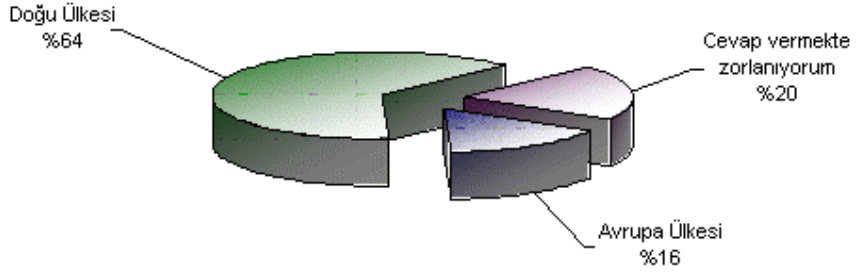
9. Bu iki ülkenin hangisinde hukuk ve düzen daha sağlamdır?

10. Bu ülkelerin hangisi dünyada daha etkindir: Rusya mı, Türkiye mi?

11. Genel anlamında bugünkü Türkiye'yi Avrupa ülkesi mi, Doğu ülkesi olarak mı değerlendiriyorsunuz?

Katılımcıların %73'ü olumlu yönde değerlendirirken, bunların içinden %42'si bu ilişkilerin normal olduğunu, %20'si – sıcak komşu ilişkileri, %11'i ise dostça ilişkiler niteliğinde değerlendirmektedir. Yalnızca %10'u iki ülkeler arasındaki ilişkileri kötüye doğru gittiği görüşündedir.

3.1.2 Rusların Bakış Açısıyla Rusya ve Türkiye İlişkileri

Romir Monitoring tarafından Rusya'da 1500 katılımcı üzerinde 2005 yılında yapılan anket araştırması sonuçlarıyla Rusların bakış açısıyla Rus-Türk ilişkileri değerlendirilebilmektedir. 29 Ekim, Türkiye Cumhuriyeti'nin Cumhuriyet günüdür. Bu

tarih dolayısıyla Genel Rusya Sosyal Görüşler Araştırması Merkezi (VSİOM) Rusya vatandaşlarının bu ülke ile ilgili görüşlerini almaya karar vermiştir.

Araştırma sonucuna göre, katılımcıların %36'sı Türkiye'ye dair görüşleri 10 sene içinde aynı kaldığını belirtmekte; %19'u – değiştiğini, bunların içerisinde %11'i – iyi yönde ve %8'i – kötü yönde değişmiş olduğunu belirtmiştir. Diğer %36'ı ise, bu ülkenin onları ilgilendirmedini dile getirmiştir.

Deneklerin arasında Türkiye'ye karşı en az ilgiyi 60 ve üzeri yaş grubu ile maddi koşulları kötü olan katılımcılar göstermişlerdir. Rusya'nın genç grubu ve maddi konumu iyi olan grubun ilgisi ise değişkenlik göstermektedir. Bu gruplarda Türkiye'ye karşı bakış açıları hem iyi hem kötüye doğru değişmektedir (1. tabloya bkz).

Yüksek ve orta öğrenim gören katılımcılar, ilkökul öğrenimi görenlerle karşılaştırıldığında, Rusya-Türkiye ilişkilerini olumlu olarak görmektedir. Katılımcıların arasında maddi durumları iyi olan ve çok iyi maddi durumda olanlar - %81, orta maddi durumda olanlar - %76 ve kötü maddi durumda olanlar - %63 – iki ülke arasındaki ilişkilerin olumlu olduğu şeklinde değerlendirmektedir. Araştırmaya katılan deneklerin %8'den %12'ye kadar oranı olumsuz bakış açısı ileri sürmektedir (2. tabloya bkz).

Katılımcıların çoğunluğu (%71'i), bugünlerdeki Türkiye'nin Rusya için ne ifade ettiğine dair soruya cevaben, genellikle, olumlu yönde yanıt vermiştir. Bununla birlikte katılımcıların tüm gruplarında, cinsiyet, yaş, eğitim seviyesi, gelir düzeyi ve oturma yerine göre farklı gruplara göre ayrılan denekler, Türkiye'nin Rusya için ticari ortak olarak görmektedir (3. ve 4. tabloya bkz).

Böylelikle, anket araştırmasına katılan Rusya vatandaşlarının görüşlerini incelediğimizde, Türkiye ve Rusya arası ilişkilere dair olumlu bakış açısı hissedilmektedir. Bununla birlikte bu görüş sahipleri, aktif katılımcı gruplar – gençleri, yüksek eğitilmiş, iyi maddi durumda olanları, Moskova ve St. Petersburg şehirleri sakinlerini oluşturmaktadır.

Tablo: 19 – Rusların Türkiye Hakkındaki Görüşleri

Türkiye hakkında son 10 yıl içinde görüşleriniz değişti mi?									
	Toplam	Yaş					Maddi durum ölçeği		
		18-24	25-34	35-44	45-59	>60	İyi	Orta	Kötü
İyi durumda değişti	11	14	16	11	12	6	16	12	7
Değişmedi	36	35	38	39	38	32	37	38	33
Kötü yönde değişti	8	10	13	6	8	6	16	6	8
Türkiye beni ilgilendirmiyor	36	35	27	39	36	43	26	36	42
Cevap vermekte zorlanıyorum	8	7	5	5	6	14	5	7	9

Kaynak: Romir Monitoring. Rusya Genelinde yapılmış Anket Araştırması. 1500 Katılımcı, 2005 yılı

Tablo: 20 – Günümüzdeki Rusya – Türkiye İlişkileri

Günümüzde genel olarak Rusya- Türkiye ilişkilerini nasıl değerlendirirsiniz?							
	Toplam	Eğitim			Maddi Durum Ölçeği		
		İlkokul	Ortaöğrenim	Yüksek	İyi	Orta	Kötü
Dostça	11	10	12	10	14	13	8
İyi komşu ilişkisi	20	15	21	23	28	20	15
Normal	42	38	44	41	39	43	42
Soğuk	9	7	8	12	10	7	10
Düşmanca	1	2	2	1	0	1	2
Cevap vermekte zorlanıyorum	17	28	13	12	8	15	23

Kaynak: Romir Monitoring. Rusya Genelinde yapılmış Anket Araştırması. 1500 Katılımcı, 2005 yılı

Tablo: 21- Türkiye Hakkındaki İfadeleri I

Size göre, bugün Türkiye Rusya için ne ifade etmektedir?									
	Toplam	Yaş					Eğitim		
		18-24	25-34	35-44	45-59	>60	İlkokul	Orta	Yüksek
Dost Ülke	16	16	16	14	15	19	14	18	13
Ticari ve ekonomi ortağı	51	53	53	59	52	39	41	54	54
Strateji ortağı	4	4	5	4	4	1	2	4	4
Ekonomik ve politik rakip	4	4	4	5	5	3	5	4	5
Düşman, rakip ülke	3	1	3	3	3	3	3	2	4
Cevap vermekte zorlanıyorum	23	21	19	16	22	35	34	19	20

Kaynak: Romir Monitoring. Rusya Genelinde yapılmış Anket Araştırması. 1500 Katılımcı, 2005 yılı

Tablo: 22 – Türkiye Hakkındaki İfadeleri II

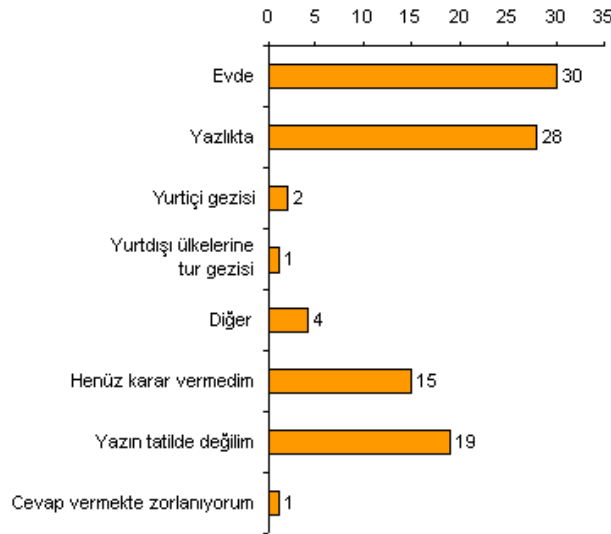
Size göre, bugün Türkiye Rusya için ne ifade etmektedir?									
	Toplam	Maddi durum ölçeği			Oturma yeri				
		İyi	Orta	Kötü	Moskova, St.Petersburg	500 binden fazla	100-500 bin arası	100 binden daha az	Kasaba
Dost ülke	16	14	17	15	9	14	20	18	16
Ticari ve ekonomi ortağı	51	57	53	45	53	60	50	52	45
Strateji ortağı	4	7	3	3	3	2	3	3	6
Ekonomik ve politik rakip	4	4	3	6	3	6	4	2	5
Düşman, rakip ülke	3	2	2	4	3	2	3	1	3
Cevap vermekte zorlanıyorum	23	16	22	27	29	17	20	24	25

Kaynak: Romir Monitoring. Rusya Genelinde yapılmış Anket Araştırması. 1500 Katılımcı, 2005 yılı

3.1.3 Rus Vatandaşlarının 2006 Yıllı Yaz Tatili İle İlgili Araştırma

“Yaz tatilinizi nerede ve nasıl geçirmeyi planlıyorsunuz?” diye soru yöneltildiğinde, şu bilgiler elde edilmiştir. Verilerde görülen değişik oranlardan yola çıkarak şu belirtilebilir ki, çoğunluğun tatil sürecini yazlıkta veya ev ortamında geçirmeyi planlamasına rağmen “henüz karar vermedim” ve “diğer” şıkkını da dikkate aldığımızda, bu gruptakilerin

herhangi bir geziye (yurtdışı veya yurtiçi) gidebileceklerine dair tahmin yürütmek mümkündür.²

3.2 2006 Bahar Döneminde Moskova'da Yaşayan Rus Vatandaşlarına Yönelik Anket Çalışması

Tez çalışmasının sonuçlanması için tarafımdan yapılan gerçekleştirilen anket çalışması bu bölümde yer almaktadır.

3.2.1 Araştırmanın Amacı ve Kapsamı

Turizm, serbest zamanda yapılan çeşitli aktiviteleri içermektedir. Para ve zaman harcayarak eğlenceli bir şekilde seyahat etmek ve dinlenmek, turizmin içine girmektedir. Bilinen şudur ki, bireylerin alım gücünün artması ve gelir düzeyinin yükselmesi sonucunda turizmin amaçlarının gerçekleştirilmesi etkilenmektedir. Bu doğrultuda çeşitli motivasyon unsurları ve beklentiler oluşturulmaktadır.

1998 krizinden sonra Türkiye'ye gelen Rus turistlerinin sayısında önemli bir azalma yaşanmıştır. Ancak, Rus ekonomisindeki toparlanma ve ekonomik kriz etkilerinin aşılmaya başlanması ile birlikte, Türkiye'yi ziyaret eden Rus turistlerinin sayısı yeniden yükseliş göstermiştir. 2003 yılında 1 milyon 258 bini, 2005'de ise 2 milyonu aşkın Rusya vatandaşı Türkiye'yi ziyaret etmiştir. Böylece, Rusya, İngiltere'yi geride bırakarak, Türkiye için en çok turist gönderen ikinci ülke konumuna gelmiştir. Günümüzde Türkiye, Rus vatandaşlarının turizm amaçlı en çok ziyaret ettiği ülke konumunu korumaktadır.

² Romir Monitoring. Rusya Genelinde Yapılmış Anket Araştırması. 1500 Katılımcı. 2005 yılı

Gün geçtikçe dünya ekonomisi hızla gelişmekte ve ulusların zenginliğinin temelini yalnızca ürettikleri mallar oluşturmamaktadır. Bugün hizmet sektörleri gittikçe daha büyük ve önemli yere sahip olmaya başlamaktadır. Bu bağlamda hizmet sektörleri içerisinde yer alan turizme değinmeden geçmek mümkün değildir. Örneğin, geçen yıl Türkiye'ye gelen Rus turistler 1,5 milyar ABD doları gelir bırakmışlardır.

Bu çalışmada Türkiye'ye gelen veya gelecekte ziyaret edecek olan turistlerin demografik özellikleri, tercihleri ve beklentileri incelenmiştir. Türkiye, Rus turistleri için popüler turizm mekanlarından biri sayılmaktadır. Diğer birçok ülke gibi Rusya da deniz ve dağ turizmine sahip bir ülkedir. Ancak bu özelliklerinin olmasına rağmen Türkiye, Ruslar için turizm amaçlı en çok tercih edilen ülke olma konumunda olmayı sürdürmektedir. Rus ziyaretçilerin cinsiyet, yaş, meslek, eğitim, sosyal sınıfı, ziyaret sebebi ve süresi, tercih ve beklentileri gibi nitelikleri, Türkiye turizmine yönelik içsel gelirler sağlamaktadır. Tüketicilerin deneyimleri, sosyal ve ekonomik yaşamda gittikçe artan bir role sahip olmaktadır. Turizm; tatil amaçla gelen turistlere ve genel anlamda turizm sektöründe çeşitli deneyimler sağlayarak yaşam kalitesine öncülük etmektedir.

Türkiye'yi ziyaret eden Rus turistlere yönelik 2006 kış - ilkbahar döneminde Moskova bölgesinde toplam 269 kişi üzerinde anket çalışması yapılmıştır.

Anket araştırması ve soruların yöneltildiği ortam olarak Türkiye kaynaklı kuruluş olan ve 3000 personelin çalıştığı Finansbank ve Finansbank şubeleri, bunların dahilinde bulunan "Corall Travell" turizm acentesinin satış büroları seçilmiştir.

3.2.2 Araştırmanın Yöntemi ve Uygulanması

Turizmi geliştirmek isteyen ülkeler için en önemli stratejilerden biri, ziyaretçi potansiyelini artırmaktır. Bunun için turistleri tanımak ve yeterli yönetim bilgisine sahip olmak gereklidir. Bu bilgi birçok soruya cevap arayarak elde edilebilmektedir: "Turist kimdir?" Seçtikleri turizm bölgesine dair bilgiye nasıl ve nereden ulaştılar, niçin bu seçimde karar kıldılar? Başlıca ilgilerini neler çekti? Bu sorular turistler tarafından cevaplandırılmalıdır. Bu nedenle, anket hazırlanmış ve bilgi toplanmaya gayret edilmiştir. Anketlerin kalitesi, toplanan bilgilerin kaliteli olmasıyla ölçülür ve örnekleme ile karar verilir. Bu karar verilirken bu çalışma yılın hangi döneminde yapılacağı kararlaştırılır. Tarafsızlığı korumak için tesadüfî örnekleme alınır. Anket anlaşılır ve kısa olmalıdır. İdeal olarak kurulmasından uygulanmasına kadar anket dikkatlice planlanmalı ve

uygulanmalıdır. Turistlere yaş, cinsiyet, tatil tercihleri vb. özelliklerini belirlemek amacıyla sorular sorulmuştur.

İlk olarak turistlere anket sorularının verileceği yerler, ikinci olarak da geriye dönüşümün nasıl sağlanacağını belirtilmiştir. Üçüncü olarak ise, bu çalışmanın belirli bir dönemde yapılmasına karar verilmiştir. Bu nedenle öncelikle bir pilot çalışması yapılmıştır. Bu pilot çalışmasında eksiklikler giderilmiş, gerekli düzenlemeler ve düzeltmeler yapılmıştır. Ayrıca, pilot çalışması başarıyla gerçekleştirilmiştir.

Anket, “Corall Travell” turizm acentesinin satış bürolarına ve Finansbank Şubelere gelen müşterilere uygulanmıştır. “Corall Travell” satış büroları Finansbank şubelerle birlikte olmaktadır. Sözü geçen şubeler Moskova’nın merkezi bölgelerinde bulunmaktadır.

Anket çalışması 2006 yılının nisan – mayıs aylarında yapılmıştır. Anketlerin yaklaşık olarak 150 tanesi “Corall Travell” satıcıların yardımları ile onlara gelen müşteriler tarafından doldurulmuştur. Diğer anketler ise benim ricam ile bankaya tatil kredileri başvuran müşteriler tarafından doldurulmuştur.

Böylece, çalışmada toplam 269 anket deneklere ulaşılmıştır. Anket formlarından 229 tanesi tam olarak ve kullanılabilir şekilde geri dönüşümü sağlanmış, 6 tanesi ise boş olarak geri iade edilmiştir. 24 tanesinde ise cevap verilmeyen sorular mevcuttur. Elde edilen veriler doğrultusunda, aşağıdaki çalışmadan istifade edilmektedir.

Bu çalışmada; Türkiye’yi ziyaret eden Rus turistlerin profili (cinsiyet, yaş, gelir düzeyi, sosyal statüsü), gezi karakteristiklerinin türleri (seyahat amacı, kalınan bölge, tatil süresi, tesis türü vb.) saptanarak, Rus turistlerin memnun kalıp kalmadıkları ve ilerdeki zamanda turizm amacıyla Türkiye’ye gelip gelmeyeceklerine dair tespitlere varılmaya çalışılmaktadır.

3.2.1 Araştırmanın Bulguları

Araştırmanın bulguları izleyen bölümlerde tablolastırılarak ayrıntılı olarak yer almıştır.

3.2.3.1 Cinsiyet

Türkiye’yi ziyaret etmiş Rus turistlere yönelik anket çalışmasına katılanların 70’ini– erkek (%30.6), bayan sayısı ise – 159’u (%69.4) oluşturmuştur.

Tablo: 23 - Cinsiyet

Değişkenler	n	%
Erkek	70	30.6
Bayan	159	69.4
Toplam	229	100.0

3.2.3.2 Yaş Kriteri

Yaş gruplarına göre incelendiğinde anket araştırmasına katılanların 32'si (%13.9) 15-24 yaş arası grubu, 161 kişi (%70.4) – 25-44 yaş arası grubu, 26 kişi (%11.4) – 45-64 yaş arası grubu ve 10 kişi de 60 ve üzeri yaş grubunu temsil ettiği görülmektedir.

Tablo: 24 - Yaş Grupları

Değişkenler	n	%
15 -24 yaş arası	32	13.9
25 - 44	161	70.4
45- 64	26	11.4
65 ve üzeri	10	4.3
Toplam	229	100.0

3.2.3.3 Sosyal Statüsü

Türkiye'yi ziyaret eden Rus turistlerin sosyal statüsüne göre değerlendirdiğimizde, 181 kişi veya %79'u çalışan, 16 kişi (veya % 7.0) "iş adamı", % 5.2 – öğrenci, % 4.4'ü – geçici olarak çalışmayan ve 3 kişi (veya %1.3'ü ev hanımı), % 3.1'i diğer grupları oluşturmaktadır.

Tablo: 25 - Ankete katılanların Sosyal Statüsü

Değişkenler	n	%
Çalışıyorum	181	79.0
İş adamıyım	16	7.0
Geçici olarak çalışmıyorum	10	4.4
Ev hanımıyım	3	1.3
Öğrenciyim	12	5.2
Diğeri	7	3.1
Toplam	229	100.0

3.2.3.4 Gelir Düzeyi

Tablo: 26 - Ankete Katılanların Gelir Düzeyi

Değişkenler	n	%
0 – 300 \$	47	20.5
301 – 500 \$	95	41.5
501 – 1000 \$	59	25.8
1000 \$ ve üzeri	28	12.2
Toplam	229	100.0

Tablo 26’da görüldüğü üzere, araştırmaya katılanlardan %20.5’i 300 ABD dolarına kadar, %41.5’i 301-500 ABD doları arasında, %25.8’i 501-1000 ABD doları arasında ve %12.2’i de 1000 ABD doları üzeri gelir sahibi olduğu belirlenmektedir. Moskova bölgesinde bir çalışanın ortalama maaşı, yaklaşık olarak 500 ABD doları üzerinde sayılmaktadır.

3.2.3.5 Yıllık Yurtdışı Çıkış Sayısı

Tablo: 27 - Ankete Katılanların Yıllık Yurtdışı Çıkış Sayısı

Değişkenler	n	%
Bir kere	161	70.3
2 – 3 kez	26	11.4
4 – 5 kez	10	4.4
Hiç çıkmadım	32	14.0
Toplam	229	100.0

Yıllık yurtdışı çıkış sayısına değerlendirdiğimizde %70.0 – bir kere, %11.4 – iki veya üç kere, %4.4 dört veya beş kere olarak cevaplanmaktadır. Fakat ankete katılanlardan %14.0’ü veya 32 kişi şu ana kadar yurtdışına hiç çıkmamaktadır.

3.2.3.6 Tatil İçin Mevsim Tercihii

Tablo: 28 - Mevsim Seçeneği

Değişkenler	n	%
Kış	53	23.2
Bahar	75	32.8
Yaz	73	31.8
Sonbahar	28	12.2
Toplam	229	100.0

Rus turistlerin yılın hangi mevsimini daha çok tercih ettikleri sorulduğunda, çoğunluk bahar ve yaz mevsimini tercih etmiştir (%32.8'). Bunun nedeni ise, Rusya'da genel olarak ücretli yıllık izinlerin yaz ve bahar mevsimlerine denk gelmesidir.

Anketteki 7. soru Türkiye'yi ziyaret edenleri belirlemek için sorulmuştur.

3.2.3.7 Türkiye'yi Ziyaret Edenler

Tablo: 29 - Türkiye'yi Ziyaret Edenlerin Oranı

Değişkenler	n	%
Evet	165	72.05
Hayır	64	27.95
Toplam	229	100.0

Türkiye'ye ziyaret etmiş olan Rus turistlerin tipini, tatil özellikleri, tercihleri ve beklentilerini öğrenmek amacıyla anket soruları Moskova'da bulunan ve 3000 personeli olan büyük bir Türk firmasında yapılmıştır (Araştırma anketleri Finansbank, "Corall Travel" turizm acentesi şubelerinde dağıtılmıştır). Zira bu firma çalışanlarının büyük bir kısmı ve Corall Travel müşterileri Türkiye'yi mutlaka ziyaret etmiş ve turistik yerlerini gezmıştir. Bu yönü dikkate alınarak, Türkiye'yi herhangi bir sebeple ziyaret edenlerin oranı %72.05'i oluşurmaktadır.

Rus turistlerin tatil amacıyla Türkiye'yi tercih etme nedenlerinin başında bugünkü ucuzluk, coğrafik yakınlık, hizmet kalitesi ve vize alma kolaylığı gelmektedir. Diğer taraftan ise, yapılan çeşitli çalışmalar sonucu Rus halkının gelir durumundaki artışın başta turizm olmak üzere, özellikle tüketim mallarına ve hizmetlere kaydığını ortaya

koymaktadır. Nitekim, Rus turistler, Türkiye'deki kaliteli tesislerde Avrupa'dakilerle kıyaslandığında çok daha ucuza tatil yapabilmektedirler. Diğer taraftan ise, vize almada sağlanan kolaylık, Rus turistlerin Türkiye'yi tercih etmelerindeki en önemli faktörlerden birisidir.

Türkiye'ye gelen Rus turistlerin %90'a yakını Antalya ve İstanbul'dan giriş yapmaktadır. Bu durum, Rus turistlerin geliş amaçlarının özellikle deniz turizmi ve ticari amaçlı (bavul ticareti) olduğunu ortaya koymaktadır.

3.2.3.8 Türkiye Hakkında Temel Bilgi Kaynakları

Tablo: 30 - Temel Bilgi Kaynakları

Değişkenler	n	%
Tatil yerinin ünlü olması	32	19.4
Reklam	53	32.1
Arkadaş ve tanıdık tavsiye ile	15	9.1
Geçen yılın ziyaret deneyimi	17	10.3
Türk Turizm Ofisleri	25	15.2
Turizm Fuarları ve Sergiler	23	13.9
Diğer	0	0
Toplam	165	100.0

Rus ziyaretçilerin Türkiye'ye gelmeden önce ön bilgi toplamak için başvurdukları “Temel Bilgi Kaynakları”nı ağırlıklı olarak %32.1'inin – “Reklam” ve %19.4'ü – “Tatil Yerinin Ünlülüğü” olduğu görülmektedir. Ana bilgi kaynaklarının sıralamasında “Türk Turizm Ofisleri” ve “Turizm Fuarları ve Sergileri” üçüncü yeri almaktadır.

Tur paketlerinin ucuzluğu, Rus turistlerin Türkiye'yi tercih etmelerinde en başta gelen faktör olmakla birlikte, bunda Moskova'da faaliyet gösteren Türk turizm acenteleri arasında yaşanan yoğun rekabetin de etkisi büyüktür. Büyük bir rekabetin yaşandığı bu sektörde aynı ülkeye çok sayıda turist göndermek isteyen bir Türk turizm acentesinin fiyatlarda indirime gitmesi, kaçınılmaz olarak diğer Türk acentesini de etkilemektedir. Diğer taraftan ise, giderek bilinç düzeyi artan Rus tüketicisi tatile gitmeden önce pazar araştırması yapmakta ve doğal olarak, turizm acenteleri arasındaki bu rekabetten yararlanmaya çalışmaktadır.

3.2.3.9 Organizasyon Şekli

Tablo: 31- Organizasyon Şekli

Değişkenler	n	%
Paket Tur	142	86.1
Bireysel	23	13.9
Toplam	165	100.0

Türkiye’yi ziyaret eden Rus turistlerin başvurduğu organizasyon şekline bakıldığında; ziyaretlerin %86.1 oranı “paket tur” ve %13.9’unun “bireysel” organize edildikleri anlaşılmaktadır. Bunun başlıca nedeni, Moskova’da bulunan Türk turizm acentelerinin reklam, medya, broşür ve radyo aracılığıyla kendi ürünlerinin tanıtımını yapmasıdır.

3.2.3.10 Tatil Amacı

Türkiye’de bulunduğunuz süreçte hangi tatil programını tercih ettiniz ya da edersiniz, olarak sorulmuştur.

Tablo: 32 - Tatil Amacı

Değişkenler	n	%
Deniz, Kum, Güneş	67	40.6
Doğa Gezileri	21	12.6
Sağlık ve SPA	17	10.3
Ticaret – Tur ve Konferansları	10	6.06
Eğitim	3	1.8
Spor	9	5.4
Deniz Seyahatleri	10	6.06
Alış - Veriş	28	17
Diğeri	1	0.6
Toplam	165	100.0

Türkiye’ye ziyaret etmiş olan ve ankete katılanların % 40.6’sı (67 kişi) – “deniz, kum, güneş” amaçlı, ikinci sırada %17’i (28 kişi) “alış veriş” amacıyla geldiklerini belirtmiştir. “Doğa gezileri” – %12.6, “sağlık ve SPA” – %10.3’ü, “iş turu – konferansları” – %6.06’sı,

“deniz seyahatleri” – % 6.06’sı, “spor” amaçlı – %5.4’ü ve “diğer” seçeneği – %0.6 şeklinde sıralanmaktadır.

Son yıllarda, özellikle, Rusya’daki üst gelir grupları arasında 2-3 günlük yurtdışı alışveriş turları yaygınlaşmış durumdadır. Bu durum, büyük ölçüde, Rusya’daki kaliteli ve markalı ithal malların fiyatlarının hala yüksek olmasından kaynaklanmaktadır. Bu açıdan, özellikle, İstanbul şehri, Rusların en çok tercih ettikleri alışveriş merkezi olarak ön plana çıkmaktadır. Alışveriş turları ile, özellikle, İstanbul’a gelen Ruslar, dünyaca ünlü birçok markanın ürünlerini - ki bunların önemli bir bölümünün üretimi Türkiye’de yapılmaktadır - Rusya’daki aynı ürünlerin fiyatlarına göre çok daha ucuza temin edebilmektedirler.

3.2.3.11 Rus Turistler Tarafından Türkiye’nin en Çok Gezdiği Ve Tercih Ettiği Yerler

11. soru, Türkiye’de bulunduğunuz süreç içinde hangi turistik yerleri ziyaret ettiniz? Olarak sorulmuştur. Bu soruya cevapları aşağıdaki tablodan izlenebilir (33. Tabloya bkn)

Tablo: 33 - Tatil Süresinde Ziyaret Edilen Bölgeler

Değişkenler	n	%
Akdeniz Bölgesi (Antalya, Alanya vs)	75	45.5
Ege Bölgesi (Marmaris, Kuşadası vs)	45	27.3
Marmara Bölgesi (İstanbul, Yalova vs)	34	20.6
Karadeniz Bölgesi (Trabzon vs)	11	6.6
Diğer	0	0
Toplam	165	100.0

Tablo 33’te görüldüğü gibi, Rus turistlerin Akdeniz Bölgesi (%45.5) ve Ege Bölgesi (%27.3) en ziyaret edilen bölgeleri olduğu ortaya çıkmıştır.

3.2.3.12 Tatil Süresi

Rus turistlere “Türkiye’de Kaç Gün Tatil Yaptınız?” soru sorulmuştur.

Tablo: 34 - Ziyaret Süresi

Değişkenler	n	%
1 – 3 Gün Arası	34	20.6
3 – 7 Gün Arası	65	39.4
7 - 14 Gün Arası	53	32.1
14 Günden Fazla	13	7.9
Toplam	165	100.0

Rus turistlerin Türkiye’de kalma süreçleri incelendiğinde, %39.4’ü (65 kişi) 3-7 gün arası, %32.1’i (53 kişi) 7-14 gün, %20.6’sı – 1-3 gün, ve %7.9’u – 14 günden fazla kaldıklarını belirtmiştir.

3.2.3.13 En Çok Dikkat Çeken Seyahat Programları

“Türkiye’de hangi seyahat programları daha çok dikkatinizi çekmektedir?” sorusunun cevabı tablo 35’deki veriler sonucu elde edilmiştir.

Tablo: 35 - Turistlerin İlgisini Çeken Seyahat Programları

Değişkenler	n	%
Tarihsel	63	38.2
Kültürel	41	24.8
Spor	21	12.7
Yürüyüş ve sağlık	34	20.6
Diğer	6	3.7
Toplam	165	100.0

Türkiye’yi ziyaret eden Rus turistler; tarihsel amaçlı programların %38.2’ini, kültürel programlardan – %24.8’ini, yürüyüş ve sağlık programlardan – %20.6’sını, spor aktiviteleri - %12.7’sini, “diğer” şikkını ise %3.7’si seçmiştir.

3.2.3.14 Konaklama Şekli

Tablo: 36 - Konaklama Şekli

Değişkenler	n	%
Otel(1-2 ve 3 yıldızlı)	24	14.5
Lüks Otel	101	61.3
Tatil Köyü	36	21.8
Pansiyon	0	0
Diğer	4	2.4
Toplam	165	100.0

Rus turistlerin konaklama şekline göre, % 61.3 (veya 101 kişi) – lüks otel, % 21.8'i – tatil köyü, %14.5'i – 5 yıldızlı otel ve %2.4'ü – diğer konaklama şeklini tercih etmektedir.

3.2.3.15 Otelin Bulunduğu Yer

Tablo: 37 - Otelin Yeri

Değişkenler	n	%
Şehrin merkezinde	42	25.5
Deniz kenarında	85	51.5
Havalimanına ve şehir merkezine yakın	38	23.0
Toplam	165	100

Rus turistlerin kaldığı oteller %51.5'i deniz kıyılarında yerleşmiş olup, %25.5'i ve %23'ü ise, şehir merkezi ve havalimanlarına yakın bulduklarını belirtmiştir.

3.2.3.16 Kalınan Otelde Memnun Kalınan Yönler

Tablo: 38 - Otel Servisi

Değişkenler	n	%
Bütün servislerden memnun kaldım	97	58.8
Personel Davranışlarından	21	12.8
Yemek Servisinden	32	19.4
Mobilya, Teknik Onarım, Demirbaş	7	4.2
Animasyon, İfo Servisi	4	2.4
Diğer	4	2.4
Toplam	165	100

Türkiye'deki otellerin Rus turistlerin %58.8'i – genel olarak bütün servisten memnun kaldıkları açıklandı. Bunların %19.4'ü – yemek servisi ve %12.8'i – otel personellerinin davranışları en çok hoşlarına gittiğini belirtmişlerdir.

3.2.3.17 Genel Olarak Hizmet Kalitesinin Değerlendirilmesi

Tablo: 39 - Hizmet Servisinin Değerlendirilmesi

Değişkenler	n	%
Kötü	9	5.45
Sıradan	35	21.2
İyi	110	66.7
Mükemmel	11	6.7
Toplam	165	100.0

Genellikle, servis kalitesi değerlendirmesi yaptığımızda %66.7'si - iyi, %21.2'si - sıradan, %6.7'si – mükemmel ve %5.45'i – kötü olduğu sonucu elde edilmiştir.

3.2.3.18 Türkiye’de Tatil Sırasında En Çok Beğenilen Yönler

Tablo: 40 - Rus Turistlerin Beğendikleri Yönler

Değişkenler	n	%
Kültür ve Tarih Değerleri	59	35.8
Deniz, Kum, Güneş	75	45.5
Yerel Halk	14	8.05
Türk Mutfağı	15	9.09
Diğer	1	0.6
Toplam	165	100.0

Anket araştırmasındaki 19. soruya alınan cevaplara dikkat ettiğimizde, çoğunluğun (%45.5’i) – klasik olarak “deniz, kum, güneş” beğendiğini belirtmekte olup, ikinci sırada “kültür ve tarih değerleri” seçeneğinin (%35.8’i) yer aldığını görebilmekteyiz. Üçüncü ve dördüncü sırada lezzetli “Türk mutfağı” ve “yerli halk” kategorileri yer almaktadır. Bu sorunun ortaya koyduğu önemli bir nokta şudur ki, çoğunluğun (%45.5’i) “deniz, kum, güneş” seçeneğini tercih etmesine rağmen, artık Türkiye’nin kültürel ve tarihi değerlerini merak eden ve ziyaret etmek isteyenlerin de önemli bir sayıya ulaşmasını öne sürmektedir. Bundan dolayı Türkiye turizm politikasının bu kanallarda yoğunlaşması ve tanıtıma önemli yer vermesi gerekmektedir.

3.2.3.19 Tatil Sırasında Olumsuz Etkileyen Noktalar

Tablo: 41- Olumsuz Faktörler

Değişkenler	n	%
Turistik Çevre Ekolojisi	73	44.2
Sosyal Faktörler (eğitim, yaşam)	54	38.8
Ekonomik ve Politik Durum	18	17.0
Doğa Felaketleri	6	3.6
Terörizm	10	6.06
Diğer	4	2.4
Toplam	165	100.0

Genel olarak, tüm dünyadaki turistler için can güvenliği, bulunduğu ülkenin ortamı büyük önem taşımaktadır. Bunların arasında başlıca çevre ekolojisi, sosyal, ekonomik ve

politik faktörleri, doğa felaketleri ve terörizm gibi olumsuz etkenler sayılabilmekte. Rus turistlere bu soru yöneltilerek tabloda görülen bilgiler elde edilmiştir. Verilere göre, ankete katılanların %44.2'si – turistik çevre ekolojisinden, %38.8'i – sosyal faktörlerden, %17'i – ekonomik ve politik durumdan, %6.06'sı – terörizm korkusu ve %3.6'sı – doğa felaketlerden dolayı Türkiye tatillerinin olumsuz yönde etkilenebileceğini ifade etmişlerdir.

Araştırmadaki bu sorunun sonucunda elde edilen önemli nokta, Rus turistinin Türkiye'de yaşanan terörist olaylar, ekonomik sarsılmalar ve doğal afetler gibi olumsuz faktörlere bakmaksızın Türkiye'yi güvenli bir turistik ülkeler arasında saymaktadır.

3.2.3.20 Tatil Beklentileri

Tablo: 42 - Tatil Beklentisi

Değişkenler	n	%
Beklendiği Gibi	116	70.2
Beklenilenden Daha İyi	26	15.8
Beklentiden Kötü	14	8.5
Hayal Kırıklığı	9	5.5
Toplam	165	100.0

Tabloya göre, Türkiye'de tatil yapanların %70.2'i – “beklenildiği gibi”, %15.8'i – “beklenilenden daha iyi”, %8.5'i – “beklenilenden daha kötü” ve %5.5'i – “hayal kırıklığına uğradım” şeklindedir. Genel olarak, bölgeye gelenlerin karşılaştıkları ortam ve şartlar, umulduğu gibi olmuştur (% 70.2).

3.2.3.21 Türkiye'ye Bir Daha Ziyaret Etme Talebi

Tablo: 43 – Gelecekte Türkiye'ye Geliş

Değişkenler	n	%
Elbette	56	33.9
Olabilir	67	40.6
Hayır	7	4.2
Bilmiyorum	35	21.2
Toplam	165	100.0

Anketin sonuncu sorusuna verilen cevaplardan yola çıkarak söylenebilen şudur, Türkiye'yi ziyaret etmiş olan Rus turistlerin %33.9'u – “elbette”, %40.6'sı – “olabilir”, %21.2'si – “bilmiyorum” ve %4.2'si de “hayır” şıkkını seçmiştir. Buna göre, çoğunluğun Türkiye'ye sıcak baktığını ve gelecekte tekrar gelmek istedikleri ortaya çıkmıştır.

3.3 Anket Bulgularının Genel Değerlendirilmesi

Söz konusu çalışmada toplam 269 anket deneklere ulaştırılmıştır. Bu formlardan 229 tanesi tam olarak ve kullanılabilir şekilde geri dönüşümü sağlanmıştır. Anketlerin 6 tanesi boş olarak geri verilmiştir. 24 tanesinde ise cevap verilmeyen sorular mevcuttur. Elde edilen veriler doğrultusunda aşağıdaki çalışmada istifade edilmiştir.

Türkiye'yi ziyaret eden Rus turistlere yönelik anket çalışmasına katılanların 70'ini – erkek (%24.5'i), bayan sayısı ise – 159'u (%69.4'ü) oluşturmuştur.

Yaş gruplarına göre incelendiğinde anket araştırmasına katılanların 32'si (%13,9'u) 15-24 yaş arası grubu, 161 kişi (%70,4'ü) – 25-44 yaş arası grubu, 26 kişi (%11,4'ü) – 45-64 yaş arası grubu ve 10 kişi de 60 ve üzeri yaş grubunu temsil ettiği görülmektedir.

Türkiye'yi ziyaret eden Rus turistlerin sosyal statüsüne göre değerlendirdiğimizde, 181 kişi veya %79'u çalışan, 16 kişi (veya %7.0) – iş adamı, %5.2 – öğrenci, %4,4'ü – geçici olarak çalışmayan ve 3 kişi (veya %1.3'ü ev hanımı), %3,1'i diğer grupları oluşturmaktadır.

Rus turistlerin gelir düzeyi incelendiğinde %20.5'i 300 ABD dolarına kadar, %41.5'i 301-500 ABD doları arasında, %25.8'i 501-1000 ABD doları arasında ve %12,2'i de 1000 ABD doları üzeri gelir sahibi olduğu belirlenmiştir. Moskova bölgesinde bir çalışanın ortalama maaşı, yaklaşık olarak 500 ABD doları üzerinde sayılmaktadır.

Yıllık yurtdışı çıkış sayısına değerlendirdiğimizde %79.0 – bir kez, %11.4 – iki veya üç kez, %4.4 dört veya beş kez şeklinde cevaplanmıştır. Fakat ankete katılanlardan %5.2'si veya 12 kişi yurtdışına hiç çıkmamıştır.

Rus turistlerin hangi mevsimi tercih ettikleri sorulduğunda en yüksek payı bahar ve yaz için gelmiştir (%32.8 ve %31.8). Bunun nedeni Rusya'da genel olarak ücretli yıllık izinleri yaz ve bahar mevsimlerinde yoğunlaşmaktadır.

Anket verilere göre Türkiye'yi herhangi bir sebeple ziyaret edenlerin oranı %72.05 oluşturulmaktadır.

Rus ziyaretçilerin Türkiye'ye gelmeden önce başvurdukları 'Ana Bilgi Kaynakları'nın ise, ağırlıklı olarak %32.1 oranında 'Reklam' ve %19.4 'Tatil Yerinin Ünlülüğü' olduğu görülmektedir. 'Türk Turizm Ofisleri' ve 'Turizm Fuarları ve Sergileri' ana bilgi kaynaklarının sıralamada üçüncü yer almaktadır.

Türkiye'yi ziyaret eden Rus turistlerin organizasyon şekline bakıldığında; ziyaretlerin %86.1 oranında 'Paket Tur' ve %13.9 'Bireysel' organize edildikleri anlaşılmaktadır. Bunun sebebi de Moskova'da bulunan Türk turizm acentelerin reklam, medya, broşür ve radyo aracılığıyla kendi ürünlerinin tanıtımını yapmaktadır.

Türkiye'ye ziyaret etmiş ve ankete katılanların %40.6 (67 kişi) "deniz, kum, güneş" amaçlı, ikinci sırada %17'i (28 kişi) "alış veriş" amacıyla geldikleri belirlenmektedir. "Doğa gezileri" – %12.6; "sağlık ve SPA", %10.3; "business (iş) – tur ve konferansları" – %6.06; "deniz seyahatleri" – %6.06; "spor" amaçlı – %5.4 ve "diğer" seçeneği – %0.6 olarak izlenmektedir.

Rus turistler tarafından Akdeniz Bölgesi (%45.5) ve Ege Bölgesi (%27.3) en ziyaret edilen bölgelerdir. Rus turistlerin Türkiye'de kalma süreleri incelendiğinde, %39.4 (65 kişi) 3-7 gün arası, %32.1 (53 kişi) 7-14 gün, %20.6 – 1-3 gün, ve %7.9 – 14 günden fazla kaldıklarını belirtmiştir.

Türkiye'yi ziyaret eden Rus turistler; tarihsel (%38.2), kültürel (%24.8), yürüyüş ve sağlık (%20.6) programlara daha çok ilgi göstermektedir. Rus turistlerin konaklama şekline göre, %61.3 (veya 101 kişi) – lüks otel, %21.8'i – tatil köyü, %14.5'i – otel ve % 2.4'ü – diğerkonaklama şeklini tercih etmektedir. Türkiye'deki otellerin Rus turistlerin %58.8'i – tüm servisten memnun kaldıkları açıklandı. %19.4 – yemek servisi ve %12.8'i – otelde personellerin davranışları en çok hoşlarına gittiği söylendi.

Genel olarak, otel servisi değerlendirmesi yaptığımızda %66.7 - iyi, %21.2 - sıradan, %6.7- mükemmel ve %5.45 - kötü olduğu görülmektedir.

Yapılan anket araştırmasındaki "Türkiye'de Tatil Sırasında En Çok Neyi Beğendiniz?" sorusuna alınan cevaplara dikkat ettiğimizde, çoğunluğun (%45.5) – klasik olarak "deniz, kum, güneş" beğendiğini belirtmekte olup, ikinci sırada "kültür ve tarih değerleri" seçeneğinin (%35.8) geldiğini görebilmekteyiz. Üçüncü ve dördüncü sırada lezzetli "Türk mutfağı" ve "yerel halk" kategorileri yer almakta. Bu sorunun ortaya koyduğu önemli bir nokta şudur ki, çoğunluğun (%45.5) "deniz, kum, güneş" seçeneğini tercih etmesine rağmen, artık Türkiye'nin kültürel ve tarihi değerlerini merak eden ve ziyaret etmek isteyenlerin de önemli bir sayıya ulaşmasını öne sürmektedir. Bundan dolayı Türkiye

turizm politikasının bu kanallarda yoğunlaşması ve tanıtıma önemli yer vermesi gerekmektedir.

Genel olarak, tüm dünyadaki turistler için can güvenliği, bulunduğu ülkenin ortamı büyük önem taşımaktadır. Bunların arasında başlıca çevre ekolojisi, sosyal, ekonomik ve politik faktörleri, doğa felaketleri ve terörizm gibi olumsuz etkenleri sayabiliriz. Rus turistlerin bu soruyu yönelterek tabloda görülen bilgileri elde edildi. Verilere göre, ankete katılanların %44.2'si – turistik çevre ekolojisinden, %38.8'i – sosyal faktörlerden, %17'i – ekonomik ve politik durumdan, %6.06 – terörizm korkusu ve %3.6 – doğa felaketlerden Türkiye tatili olumsuz yönde etkilenebilirdi diye ifade edildi.

Araştırmadaki bu sorunun sonucunda elde edilen önemli konulardan biri, Rus turistin Türkiye'de görülen terörist olayları, ekonomik sarsılmalar, doğal afetler gibi olumsuz faktörlere bakmaksızın Türkiye'yi güvenli turistik ülkeler arasında saymaktadır.

Türkiye'de tatil yapanların %70.2 – “beklendiği gibi”, %15.8 – “beklenilenden daha iyi”, %8.5 – “beklenilenden daha kötü” ve %5.5 – “hayal kırıklığına uğradıkları ortaya çıkmakta”. Genel olarak, bölgeye gelenlerin karşılaştıkları ortamın özellikleri, umulduğu gibi olmuştur (%70.2).

Türkiye'yi ziyaret etmiş olan Rus turistlerin %33.9 – “elbette”, %40.6 – “olabilir”, %21.2 – “bilmiyorum” ve %4.2 de “hayır” şıkkını seçmişlerdir.

Böylece, yukarıda yer olan anket verilerini dikkate alınarak Türkiye'yi ziyaret eden Rus turistlerin profili %70,4'ü 25-44 yaş arası grubu oluşturmuştur. Turistlerin gelir düzeyi incelendiğinde %41.5'i 301-500 ABD doları arasında gelir sahibi olduğunu belirlenmiştir. Turistlerin sosyal statüsüne bakıldığında %79'u sürekli olarak çalışmaktadır. Türkiye'ye gelen Rus turistlerin çoğunun (%40.6) seyahat amaçlarına göre “deniz, kum, güneş” için 3 – 7 günlük hazır halinde paket turları satın alarak gelmektedir. Bunun sonucu Türkiye'nin Rus turistler tarafından en sevilen ve gezilen Akdeniz bölgesidir.

Rus turistlerin memnun kalıp kalmadıkları ve ilerdeki zamanda turizm amacıyla Türkiye'ye gelip gelmeyecekleri konusunda her üçte biri “elbette geleceğim” cevapları duyulmuştur.

Görüldüğü gibi, Rus turistlerin çoğunun Türkiye'ye sıcak yaklaştıkları ve gelecekte tekrar gelmek istedikleri ortaya çıkmıştır.

SONUÇ

Turizm, Türk-Rus ilişkilerinde bugün en fazla gelişme kaydeden ekonomik sektörlerden birisidir. 1990'lı yılların başından itibaren Türkiye, Rus turistlerin en fazla tercih ettikleri ülkelerden birisi haline gelmiştir. Bu gelişmede özellikle Moskova'da faaliyet gösteren Türk turizm acentelerinin çalışmaları etkili olmaktadır. Bugün, Türk turizmciler Rusya turizm pazarının dörtte birini ellerinde tutmaktadır.

17 milyon km² yüzölçümü ile ve birçok iklime sahip olan Rusya dünyada en büyük devlet olarak sayılmaktadır. Bir başka deyişle, Rusya dünya üzerindeki karanın % 11' ine sahip olan bir ülkedir.

160 farklı etnik grubun yaşadığı Rusya Federasyonu'nda toplam nüfusu 143.7 milyon kişidir.

Rusya Federasyonu SSCB zamanında ağır ve hantal ekonomik yapısına karşılık, gıda ürünleri konusunda kendi kendine yeterli, askeri araç ve gereçler başta olmak üzere sanayi ürünleri üretimi gerçekleştirebilen bir ülke durumundayken, 1991 yılında SSCB'nin dağılmasından sonra, büyük ekonomik krizin yaşandığı 1998 yılına kadar ekonomisi sürekli küçülen bir ülke konumunda olmaktadır. Rusya'da yaşanan büyük ekonomik krizin ardından ihracatının %70-%75'lik bölümünü teşkil eden doğal gaz ve petrol gibi doğal kaynak ürünlerinin dünya piyasalarında değerlerinin artmasının da bir sonucu olarak, Rus ekonomisi büyüme içerisine girmiştir.

2003 yılı Rusya ekonomisi bakımından oldukça başarılı geçmiştir. Rusya'da yabancı sermaye yatırımlarının çoğalması, hammadde ve enerji kaynakların üretiminin ve ihracatının artırılması neticesinde 2003 yılında Rusya GSMH' sının önceki yıla göre %6,6 oranında büyümesi olmaktadır. 2003 yılında sanayi ürünleri üretimi %6,7 , ana sermaye yatırımları ise %11 oranında artış kaydetmiştir. Rusya Hükümetinin toplam iç ve dış borç stoku GSMH' nin %30'una kadar gerilemiş durumda olmuştur.

1998 yılı Ağustos ayında Rusya Federasyonu'nda meydana gelen mali krizin ve bunu takip eden devalüasyonun, ortalama Rus halkının alım gücünde yarattığı olumsuz etki nedeniyle Rusya'dan Türkiye'ye gelen turist sayısında da bir gerileme yaşanmıştır. Ancak, son yıllarda krizin etkilerinin giderek aşılması ve özellikle Rus orta sınıfının alım gücünde ve tüketim talebinde meydana gelen artış neticesinde son yıllarda Rusya Federasyonu'ndan Türkiye'ye gelen turist sayısı da tekrar bir artış trendine girmemektedir. Ayrıca, 2001 yılında Türkiye'de yaşanan devalüasyon sonrasında Türkiye'de tatil maliyetinin yabancılar

için görece düşmesi ile birlikte Rus turistler için Türkiye daha cazip bir tatil ülkesi haline gelmektedir.

Bunun bir sonucu olarak, 2005 yılında Rusya Federasyonu, Almanya'dan sonra Türkiye'ye en fazla turist gönderen ikinci ülke olmuştur. Diğer taraftan, Banko Enformasyon Ajansı verilerine göre, Rus vatandaşlarının 2005 yılı yaz tatili seçenekleri arasında Türkiye ilk sırada yer almıştır.

Özellikle 1990'lı yılların ilk yarısında Rusya'dan Türkiye'ye gelen turistler daha çok alışveriş amacıyla gelmekte iken, bu yıllardan sonra giderek tatil geçirmek için gelen turistler daha ağır basmaya başlamaktadır. Rus turistlerin tatil amacıyla Türkiye'yi tercih etme nedenlerinin başında bugünkü ucuzluk, coğrafik yakınlık, hizmet kalitesi ve vize kolaylığı gelmektedir. Diğer taraftan, yapılan çeşitli çalışmalar Rus halkının gelir durumundaki artışın, başta turizm olmak üzere, özellikle tüketim mallarına ve hizmetlere kaydığını ortaya koymaktadır. Nitekim, Rus turistler, Türkiye'deki kaliteli tesislerde Avrupa'dakilerle kıyaslandığında çok daha ucuza tatil yapabilmektedirler. Diğer taraftan vize almadaki kolaylık, Rus turistlerin Türkiye'yi tercih etmelerindeki en önemli faktörlerden birisidir.

Son yıllarda özellikle Rusya'daki üst gelir grupları arasında 2-3 günlük yurtdışı alışveriş turları yaygınlaşmaktadır. Bu durum büyük ölçüde Rusya'daki kaliteli ve markalı ithal malların fiyatlarının hala yüksek olmasından kaynaklanmakta. Bu açıdan özellikle İstanbul ve Milano, Rusların en fazla tercih ettikleri alışveriş şehirleri olarak ön plana çıkmaktadır. Alışveriş turları ile özellikle İstanbul'a gelen Ruslar, Avrupalı birçok markanın ürünlerini - ki bunların önemli bir bölümünün üretimi Türkiye'de yapılmaktadır - Rusya'daki fiyatlara göre çok daha ucuza temin edebilmektedirler.

Diğer taraftan, son dönemde Türkiye, kış turizmi açısından da Rus turistler tarafından artan oranda tercih edilen bir ülke konumuna gelmiştir. Bunda İstanbul aktarmalı olarak Uludağ'a ve direkt olarak Erzurum Palandöken'e yapılan uçuşlar etkili olmaktadır.

Türkiye'ye gelen Rus turistlerin %90'a yakını Antalya ve İstanbul'dan giriş yapmaktadırlar. Bu durum, Rus turistlerin geliş amaçlarının özellikle deniz turizmi ve ticari amaçlı bavul ticareti olduğunu ortaya koymaktadır.

Bundan dolayı çalışmamızın temel hedefi, Rusya'nın iç ve dış turizm potansiyelini araştırarak, dış turizm hususunda Rus turistinin yeri ve Türkiye'ye olan bakış açısı incelenmeye çalışıldı. Zengin doğal kaynakları ve büyük sanayi potansiyeli olan Rusya'nın Türkiye için yalnızca ticari ortak olarak kalmayıp, yakın gelecekte hem kültürel hem de turistik anlamda sıkı ilişkileri olan ve uzun dönem işbirliği sürdürebilecek, karşılıklı yararları sağlayabilecek, iki ülke arası turizm sektöründe daha güçlü bir ortaklık için

aşağıda araştırmamızın verileri sunulmaktadır. Türkiye’yi ziyaret eden Rus turistlerin profili (cinsiyet, yaş, gelir düzeyi, sosyal statüsü), gezi karakteristiklerinin türleri (seyahat amacı, kalınan bölge, tatil süresi, tesis türü vb.) saptanarak, Rus turistlerin memnun kalıp kalmadıkları ve ileriki zamanda turizm amacıyla Türkiye’ye gelip gelmeyeceklerine dair tespitlere varılmaya çalışılmaktaydı.

Yapılan araştırmanın istatistiksel sonuçlarından yola çıkarak ve Rus turistinin Türkiye dış ticaret politikası ve ekonomisi açısından önemli bir gelir kaynağı, nakit döviz getiricisi, Avrupalılara göre fazla kaprisli olmayışı, Türklere karşı olumlu yaklaşımı olması ile vazgeçilmez ve büyük potansiyel sahibi kaynağı oluşturmaktadır.

Dünya turizm hareketlerinde meydana gelen değişimler ve uluslararası turizm kuruluşlarının yaptığı tahminler ve turizm hareketlerinde meydana gelecek değişimler göz önüne alındığında, Türkiye’de deniz-kum-güneş üçlüsünün oluşturduğu kitle turizm hareketleri dışındaki turizm türlerinin de gelişmesi gerekliliği, T.C. Turizm Bakanlığı, bilim adamları, uzmanlar, siyasi otorite tarafından genel olarak dile getirilmekte ve bu konudaki çalışmalar ileride turizm yelpazesini genişletecektir. Bütün bunlardan yola çıkarak, ifade etmek istediğimiz, Türkiye’nin dış turizmde yüklü bir payı olan Rus turistini daha da cezp etmeye çalışmak, 143 milyon nüfusu olan geniş topraklı Rusya Federasyonu vatandaşlarına ulaşmayı azami hedef olarak belirlemek ve bugüne kadar elde edilen turizmdeki başarıyı korumak ve yarınlara taşımaktır.

Baştan başa bunların gerçekleşmesi için turizmde uygun turizm politikasının izlenmesi ve aşağıda ileri sürülen önem taşıyıcı öneriler aktarılmıştır;

- Ortak turizm ve havayolu şirketlerinin kurulması, iki ülke arasındaki turizm faaliyetlerinin geliştirilmesinde büyük öneme sahip olacaktır;
- Yaygın olan “deniz kum güneş” seçeneğinden dışa çıkarak ve Rus turistlerinin Türkiye’ye sevgi ile yaklaşmasından yararlanarak eski çağlara ait bulunduğu yerlerin (Kapadokya – ilk Hıristiyanlığın bulunduğu yerdir, Tokat mağaraları, Amasya, Trabzon - Meryem Ana (Sumela) manastırı gibi) tanıtımında yoğunlaşmak;
- İnsan sağlığı ve güvenliği için büyük önem taşıyan çevre ekolojisi ve insan hakları konusu üzerinde durmak, gerekli çalışmaların yapılmasını sağlamak;
- Sanata ve mimariye düşkün olan Rus turistini konaklama yerleri konusunda çekmek amaçlı farklı akıllıca yöntemlere (Titanik gemisini andıran otel, Kremlin Sarayı’nın benzeri olan Antalya’daki Kremlin Palace ve Topkapı Sarayı’nın benzeri Topkapı

Palace ile Tropicana, Sun Zeynep ve Otiun Hotel'in mimarisi gibi övülen mekanlar) başvurulması;

- Her geçen yıl artan turizm sayısının devamlılığını sağlayabilmek için turizm sektörüne ayrılan bütçenin artırılması da önemli noktalardan biridir;
- Otel ve acentelerin tanıtımları yeterliyken, Türkiye tanıtımında eksiklikler hissedilmektedir, bundan dolayı marka olarak Türkiye tanıtımı üzerinde durulması, organizasyonların bir arada yapılması da mühimdir;
- Bir turistik tesisin tanıtımdaki başarısı büyük reklam harcamaları ile değil, iddialı, benimsenmiş, farklı, kalite standartlarını aşan, gerçekçi ve süreklilik arz eden halkla ilişkiler plan ve stratejileri ile ölçülür;
- Türkiye gelecekte de turizmdeki bu başarılı pozisyonunu korumak istiyorsa, tanıtımıyla, kültür alış verişi ve operatörlere desteği ile bunu sürdürmesi gerekmektedir;
- Türk firmaları her türlü reklam yöntemini kullanmaları gerekmektedir;
- Turizm politikası ile birlikte Rusya'da yürütülecek olan Türk Malı imajının desteklenmesi gerekmektedir;
- Türk turizm sektörü Rusya'da marka oluşturmak zorundadır.

Bunlar, genel olarak, Rus halkının kendi değeri olabileceği gibi, global pazara hitap eden markalar da olabilir. Bunun için Rusya'da yer alan Türk firmaları sadece bir pazardan pay almamalı, Rusya'ya yeni pazarlar götürebilmelidir. Rus piyasa yapısı doğal bir süreç olarak oluşmadığı için birçok noktada yeni pazarlar oluşturma yolu açıktır.

KAYNAKÇA

BİRJAKOV M.B. "Vvedenie v Turizm" Moskova-Sankt-Peterburg, 2001.

DEVLET PLANLAMA TEŞKİLATI (DPT) 2003 www.dpt.gov.tr adresinden alınmıştır.

DEVLET PLANLAMA TESKILATI (DPT) 2004 www.dpt.gov.tr adresinden alınmıştır.

DOLJENKO G.P. İstoriya Turizma v Dorevolutsiyonnoy Rossii, Rostov na Donu,1988.

İLİNA E.İ. "Osnovı Turistskoy Deyatelnosti v Rossii", Moskova,1999.

"Hangi Savaş: Rus Turistler Arap Ülkelerine Yöneliyorlar" makalesi, İzvestiya gazetesi;
<http://www.byegm.gov.tr/YAYINLARIMIZ/DISBASIN/2003/04/11x04x03.HTM>
adresinden alınmıştır.

"Kore ve Rusya Arasındaki Turistik Değişim İstatistikleri". Yayın Tarihi: 16.05.2004.
Kaynak: Turizm Sektörünün Profesyonelleri İçin Günlük Elektronik Gazete "Rata News".
Kültür ve Turizm Bakanlığı Konaklama İstatistikleri, 2005.

"Kontseptsiya Razvitiya Turizma v Rossiyskoy Federatsii na period do 2005 goda".Odobrena Rasporyajeniem Pravitelstva ot 11.07.2002 № 954-p.
www.travelexpo.ru/concp_rt.htm - 20k adresinden alınmıştır.

"Natali Turs" Turizm Şirketi Başkanı Vladimir Vorobyov ile yapılan söyleşi. Yayın Tarihi: 31.08.2004.www.sostav.ru adresinden alınmıştır.

Rasporyajenie ot 11 iulya № 954-p. Pravitelstvo Rossiyskoy Federatsii, Moskva
www.travelexpo.ru/concp_rt.htm - 20k adresinden alınmıştır

Romir Monitoring. Rusya Genelinde yapılmış 1500 Katılımcılı Anket Araştırması, 2005. Moskova'daki Türk röportaj Ajanstan alınmıştır.

Rusya Federasyonu Temel Sosyal ve Ekonomik Göstergeler, DMS Rehberi, Yayım Tarihi 2004.

“Rusya Türkiye’yi Kendine Ne Kadar Yakınlaştırır?” adlı makale.

<http://www.dtm.gov.tr/pazaragiris/kek/rusya.htm> adresinden alınmıştır.

“Rusyalılar 2005 yazında nasıl bir tatil seçecekler ve Mısır'ın tatil yerleri ucuzlayacak mı?” adlı makale. Yayın Tarihi: 26.07.2005. www.prim-tass.ru adresinden alınmıştır.

“Rusyalılar Yeni Yıl Tatiline Eylülünden İtibaren Hazırlanıyorlar”. Yayın tarihi: 20.12.2003. www.alyansmediya.ru adresinden alınmıştır.

“Rusya Federasyonu Cumhuriyetlerinin Sosyo-Ekonomik Profili”, Uluslararası Müttehhitler Birliği, Türkiye, Ankara, Ocak 1996.

Rusya Ekonomik Kalkınma Bakanlığı Turizm Departmanı www.rsusiatourism.ru

Rusya Seyahat Endüstrisi Birliği <http://rata.travel.s>

“Rusya: Ulke Bülteni ocak 2005“ adlı makalesi.www.adana-to.org.tr/TR/UlkeRaporlari/Raporlar/RU.pdf adresinden alınmıştır.

“Rusya Federasyonu Ekonomik ve Ticari Gelismeler Malakesi“.www.dtmos.ru/pic/files_14/file_18.pdf adresinden alınmıştır

SERGEY SEMENCEHKO “ Mejdunarodniy Turizm: Sostoyanie ş perspektşvi razvşşya” 2003.

SOKOLOVA M.V. İstoriya Turizma, Izd. Tsentr Akademiya, 2004.

SMOLSKAYA İ. "Franşayzing na rinke restorannih uslug" adlı makale.

http://www.stradigma.com/turkce/agustos2003/makale_01.html adresinden alınmıştır.

ŞAPOVAL G.F. “İstoriya Turizma v Rossii” Minsk, 1999.

ŞAHİALP B. “Türkiye – Rusya Federasyonu Ekonomik ve Ticari İlişkiler” adlı makalesi <http://www.dtm.gov.tr/ead/DTDERGI/nis97/1.htm> adresinden alınmıştır.

ŞPİLO S.P. "Problemleri i Perspektivni Razvitiya Turizma v Rossii". UDK, 06.09.2005, Rossiyskiy Soyuz İndustriyi, Moskova.

"Kıbrıs'a giriş vizesi konması Rusya'dan Kıbrıs'a gerçekleşen turist akışında ciddi azalmaya neden olabilir", “Vedomosti” Gazetesi, Yayım tarihi: 19.12.2003.

Turizm Sektörü 2004, Türkiye Vakıflar Bankası T.A.O., Planlama ve İktisadi Araştırmalar Grup Yönetmenliği, Sektör Araştırmaları Serisi № 30.

İNTERNET KAYNAKLARI

Davletov Timur, «Etnisite Işığında Rusya Federasyonu», Ağustos 2003, (Çevrimiçi) http://www.stradigma.com/turkce/agustos2003/makale_09.html, 2006

Ders Notları, «Rusya Ülke Kimlik Kartı: Nüfusu, Coğrafi, Ekonomisi», (Çevrimiçi) <http://www.usakgudem.com/makale.php?id=165>, Nisan 2006.

«Ege Sanayi Odası Günlük Raporu», (Çevrimiçi) <http://www.ebso.org.tr/tr/enformasyon/bulten/2006/06/bt20060630.php>, 30 Haziran 2006.

«Petrolün fiyatı 78 ABD dolarını geçti», (Çevrimiçi) http://www.bbc.co.uk/turkish/news/story/2006/07/060714_petrol-record.shtml, 14 Temmuz 2006

«Rusya Sayfası», Ansiklopedi, (Çevrimiçi) <http://tr.wikipedia.org/w/index.php?title=Rusya&action=edit§ion=1>, 2005

«Rusya: Ülke Bülteni», (Çevrimiçi) <http://www.adana-to.org.tr/TR/ULkeRaporlari/Raporlar/RU.pdf>, Ocak 2005.

- «Rusya Federasyonu Ekonomik ve Ticari Gelişmeler», (Çevrimiçi)
http://www.dtmos.ru/pic/files_14/file_18.pdf, Ekim 2004.
- «Rusya Pazarı Yerinde Araştırması: Pazar Hakkında Bilgiler», (Çevrimiçi)
<http://www.igeme.org.tr/tur/yerinde/rusya/rusya1.pdf>, 2005.
- Referat «Razvitie turizma v Rossii», (Çevrimiçi) <http://www.bankreferatov.ru/TMPFILES/50A76/turism.doc>, 2005
- «Rusya Federasyonu», (Çevrimiçi) <http://tr.wikipedia.org/wiki/Rusya>, Haziran 2006
- «Rusya'daki Otel Sistemi», (Çevrimiçi)
<http://www.russiatourism.ru/rus/object.asp?id=38>, 2006.
- «Turizm v Rossii», (Çevrimiçi) [http:// research.rbc.ru/rev_short/515775.shtml](http://research.rbc.ru/rev_short/515775.shtml) - 34k,
2005
- «Temel Ekonomik Göstergeler», (Çevrimiçi)
<http://www.foreigntrade.gov.tr/DUNYA/RAPOR/RUSYA/RUSYA.HTM>, 2000
- TÜRSAB Gelişmiş Arama Sayfası, (Çevrimiçi)
<http://www.tursab.org.tr/content/english/agencies/sorgueng/index1.asp>

EKLER

EK1: ANKET SORULARI (Rusça)

ANKETA TURISTA

1. Ваш пол

М Ж

2. Возраст

- a) 15 – 24 лет
- b) 25 – 44
- c) 45 – 64
- d) 65 лет и старше

3. Социальный статус

- a) работаю на постоянной основе
- b) бизнесмен
- c) временно не работаю
- d) домохозяйка
- e) студент
- f) другое

4. Ежемесячный доход

- a) 0 – 300 USD
- b) 301 – 500 USD
- c) 501 – 1000 USD
- d) 1000 USD и выше

5. Сколько раз в году Вы совершаете поездки за рубеж:

- a) 1 раз
- b) 2 – 3 раза
- c) 4 – 5 раз
- d) более 5 раз

6. В какое время Вы предпочитаете отдыхать:

- a) зима
- b) весна
- c) лето
- d) осень

7. Отдыхали в Турции, если да, то продолжите заполнять анкету, начиная с вопроса номер 9, если нет, то вопросе номер 8 последний, Спасибо за внимание

8. Что для Вас является главной причиной посещения Турции:

- a) известность курорта
- b) реклама в СМИ
- c) рекомендации друзей, знакомых
- d) прошлый опыт посещения этой страны
- e) цена , стоимость поездки
- f) качество сервиса
- g) другое _____

9. Какому виду поездки в Турцию сделаете предпочтение:

- a) индивидуальный тур
- b) предварительно организованный комплекс туристических услуг

10. Какой вид отдыха вы предпочтете или предпочли, находясь в Турции:

- a) пляжный отдых
- b) экскурсионный тур
- c) лечение – SPA
- d) бизнес – туры, конференции
- e) образование
- f) спорт
- g) круизы
- h) другое _____

11. Находясь в Турции, какие места хотели бы посетить или уже посетили

- a) Средиземное море (Анталья, Аланья и тд)
- b) Эгейское море (Мармарис, Кушадасы и тд)
- c) Мраморное море
- d) Черное море
- e) Другое _____

12. Продолжительность отдыха в Турции:

- a) 1 – 3 дня
- b) 3 – 7 дней
- c) 7 – 14 дней
- d) более 14 дней

13. С кем Вы посетили Турцию:
- a) один
 - b) с друзьями
 - c) с семьей
 - d) другое _____
14. Какой вид гостиницы предпочли или предпочтет находясь в Турции:
- a) отель с ограниченным сервисом услуг
 - b) отель Люкс
 - c) отель среднего уровня
 - d) пансион
 - e) другое _____
15. Место расположения гостиниц:
- a) гостиница в центре города
 - b) гостиница на берегу моря
 - c) гостиница в окрестностях города и рядом с аэропортом
16. Чем больше всего остались довольны, пользуясь услугами гостиницами:
- a) качество сервиса
 - b) отношение обслуживающего персонала
 - c) услуги питания
 - d) мебель, инвентарь, техническая оснащенность
 - e) информационная служба и анимация
 - f) другое _____
17. Как бы Вы оценили уровень обслуживания (сервиса):
- a) неудовлетворительно
 - b) удовлетворительно
 - c) хорошо
 - d) отлично
 - e) _____
18. Что больше всего Вас привлекло во время отдыха в Турции:
- a) культурно – исторические ценности и достопримечательности
 - b) море, солнце, песок
 - c) местное население
 - d) турецкая кухня
 - e) другое _____

19. Имело ли отрицательное влияние на ваш отдых нижеперечисленные факторы:

- a) экология туристского региона
- b) социальные факторы (уровень образования, условия жизни и труда)
- c) экономическая и политическая ситуация в стране
- d) бедствия природного характера (землетрясение)
- e) угроза терроризма
- f) другое _____

20. Ваши ожидания от отдыха:

- a) как и ожидал(а)
- b) лучше, чем ожидал(а)
- c) хуже, чем ожидал(а)
- d) намного хуже, чем ожидал(а)

21. Хотели ли бы еще раз посетить Турцию:

- a) да, несомненно
- b) да
- c) нет
- d) незнаю

ANKET SORULARI (Türkçe)

1. Cinsiyet

E B

2. Yaş Grupları

- a) 15 – 24 yaş
- b) 25 – 44
- c) 45 – 64
- d) 65 yaş ve üstü

3. Sosyal Statüsü

- a) Çalışıyorum
- b) İş adamıyım
- c) Geçici olarak çalışmıyorum
- d) Ev hanımıyım
- e) Öğrenci
- f) Diğer

4. Aylık Gelir Düzeyi

- a) 0 – 300 USD
- b) 301 – 500 USD
- c) 501 – 1000 USD
- d) 1000 USD ve fazla

5. Yılda Kaç defa Yurtdışına Gidiyorsunuz?

- a) 1 defa
- b) 2 – 3 defa
- c) 4 – 5 defa
- d) 5'ten fazla

6. Tatiliniz için hangi mevsim tercih edersiniz?

- a) Kış
- b) İlk Bahar
- c) Yaz
- d) Son Bahar

7. Türkiye'yi ziyaret ettiyseniz, lütfen, anketi doldurmaya devam edin. Ziyaret etmediyseniz ankete katıldığınız için teşekkür ederiz.

8. Türkiye hakkında Temel Bilgi Kaynakları nereden aldınız?

- a) Tatil yerinin ünlü olması
- b) Reklam
- c) Arkadaş ve tanıdık tavsiye ile
- d) Geçen yılın ziyaret deneyimi
- e) Türk Turizm Ofisleri
- f) Turizm Fuarları ve Sergiler

9. Organizasyon şekline göre hangi tur tercih ettiniz?
- Bireysel
 - Paket Turu
10. Türkiye’de bulunduğunuz süreçte hangi tatil programını tercih ettiniz?
- Deniz, Kum, Güneş
 - Doğa Gezileri
 - Sağlık ve SPA
 - Ticaret – Tur ve Konferansları
 - Eğitim
 - Deniz Seyahatleri круизы
 - Alış - Veriş
 - _____
11. Türkiye’de bulunduğunuz süreç içinde hangi turistik yerleri ziyaret ettiniz?
- Akdeniz Bölgesi (Antalya, Alanya vs)
 - Ege Bölgesi (Marmaris, Kuşadası vs)
 - Marmara Bölgesi (İstanbul, Yalova vs)
 - Karadeniz Bölgesi (Trabzon vs)
 - _____
12. Tatilinizin süresi
- 1 – 3 gün
 - 3 – 7 gün
 - 7 – 14 gün
 - 14 günden fazla
13. Türkiye’de hangi seyahat programları daha çok dikkatinizi çekmektedir
- Tarihsel
 - Kültürel
 - Spor
 - Yürüyüş ve sağlık
 - _____
14. Hangi konaklama şekli tercih ettiniz?
- Otel(1-2 ve 3 yıldızlı)
 - Lüks Otel
 - Tatil Köyü
 - Pansiyon
 - _____
15. Otelin bulunduğu yeri
- Şehrin merkezinde
 - Deniz kenarında
 - Havalimanına ve şehir merkezine yakın

16. Otel servislerinden hangisi hoşunuza gitti?
a) Bütün servislerden memnun kaldım
b) Personel Davranışlarından
c) Yemek Servisinden
d) Mobilya, Teknik Onarım, Demirbaş
e) Animasyon, İfo Servisi
f) _____
17. Genel servis kalitesini nasıl değerlendirirsiniz?
a) Kötü
b) Sıradan
c) İyi
d) Mükemmel
e) _____
18. Türkiye’de Tatil Sırasında En Çok Beğenilen Yönler hangisiydi?
a) Kültür ve Tarih Değerleri
b) Deniz, Kum, Güneş
c) Yerel Halk
d) Türk Mutfağı
e) _____
19. Tatilinizi etkileyen olumsuz etkiler hangisidir?
a) Turistik Çevre Ekolojisi
b) Sosyal Faktörler (eğitim, yaşam)
c) Ekonomik ve Politik Durum
d) Doğa Felaketleri
e) Terörizm
f) _____
20. Tatil beklentiniz:
a) Beklendiği Gibi
b) Beklenilenden Daha İyi
c) Beklentiden Kötü
d) Hayal Kırıklığı
21. Türkiye’ye bir daha gitmek ister miydiniz?
a) Elbette
b) Olabilir
c) Hayır
d) Bilmiyorum